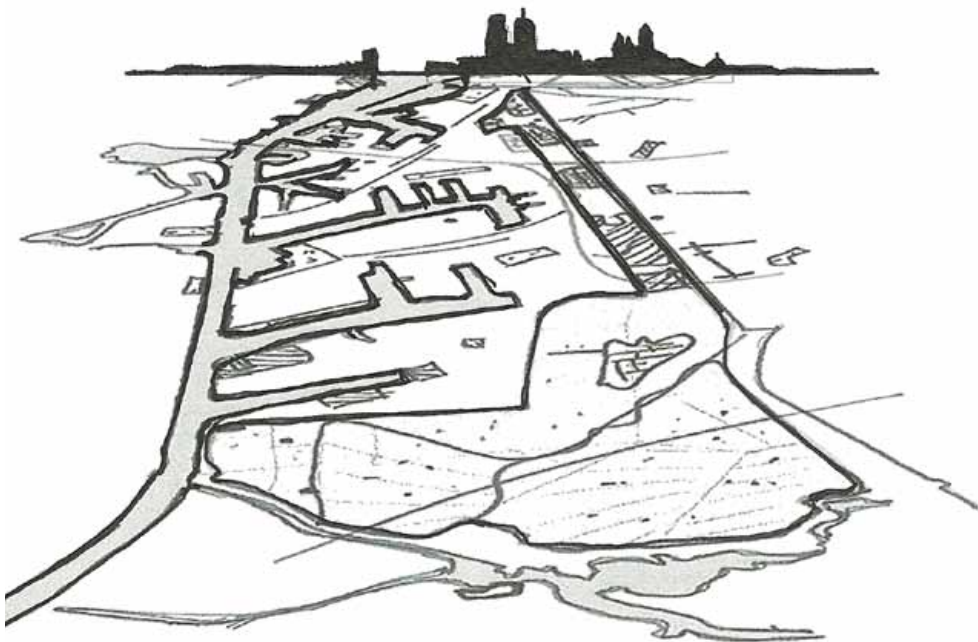

Opleiding Master in de Stedenbouw en Ruimtelijke Planning
KU Leuven Faculteit Architectuur Campus Sint-Lucas Gent

Academiejaar 2014-2015

Masterproef Landschap als drager voor stedelijke ontwikkeling in
Amsterdam west

Student Dave Depetter

Promoter Karel Wuytack

Co-promoter Rob Ragoen

VOORWOORD EN DANKWOORD

Dit document is de synthese van het onderzoek dat ik voerde tot het behalen van mijn masterdiploma in de Stedenbouw en Ruimtelijke Planning aan de KU Leuven - Faculteit architectuur Campus Sint-Lucas Gent. Dit werk vormt het sluitstuk van mijn opleiding Stedenbouw en Ruimtelijke Planning, voordien werd door middel van voorbereidend programma de overstap gemaakt vanuit de professionele bacheloropleiding landschapsarchitectuur aan de Hogeschool Gent.

Vanuit deze vooropleiding en de opportuniteit die ik kreeg om deel te nemen aan de Summerschool 'The Big Reset on Neighbourhood Design' in augustus 2014 te Amsterdam, is uiteindelijk de kernvraag van deze masterproef ontstaan. 'Landschap als drager voor stedelijke ontwikkeling in Amsterdam west' raakt zowel aan de disciplines Landschapsarchitectuur als Stedenbouw en Ruimtelijke Planning.

Eerst en vooral gaat mijn dank uit naar mijn ouders, die mij de kans hebben gegeven om deze opleiding te doen. Zonder de steun van mijn ouders en familie had ik deze masterproef nooit kunnen afleveren en de opleiding kunnen afronden.

Mijn promotor Karel Wuytack en Co-promotor Rob Ragoen voor de ondersteuning en wekelijkse overlegmomenten. Zonder de feedback en constante inhoudelijke reflectie had ik dit eindresultaat niet bekomen.

Arjan Klok, Directeur van de Academie van Bouwkunst Amsterdam, voor de organisatie van de Summerschool Amsterdam 2014 en voor het contactmoment met Patricia Bijvoet en Iris Wijn.

Mijn medestudenten, Kevin Coucke en Simon Boudewijn, voor de wekelijkse dialoog, de reflecties op het afgeleverde werk en de motivatie.

Als laatste mag ik niet vergeten om iedereen te bedanken die heeft meegeholpen aan deze masterproef door het verbeteren van tekst, tips voor de lay-out en verdere inhoudelijke aanvullingen. Bedankt.

INHOUD

Voorwoord en dankwoord	3
Inhoud	4
Inleiding	6
 HOOFDSTUK I CONTEXT	 8
 1.1 De rol van landschap in de ontwikkeling van de regio Amsterdam	 15
1.1.1 Duiding van de ontwikkeling Amsterdam	14
1.1.2 Duiding van de ontwikkeling New Town Almere	28
 1.2 Eigen observatie	 39
1.2.1 Observatie van Amsterdam west vanuit landschap	41
1.2.2 Observatie van Almere vanuit landschap	43
 1.3 Conclusie landschap in de Metropoolregio Amsterdam	 63
 HOOFDSTUK II THEORETISCH KADER	 67
 2.1. Landscape Urbanism	 69
2.1.1 Introductie Landscape Urbanism	70
2.1.2 Sleutelfiguren Landscape Urbanism	74
2.1.3 Landscape Urbanism programma's	88
 2.2 Landscape Urbanism	 89
2.2.1 Landschap als term en medium voor methodiek	91
2.2.2 Sleutelfiguren Landschap	93
 2.3 Landscape & Urbanism	 107
2.3.1 Academisch kader Masterproef	108
 2.4 Conclusie	 117
2.4.1 Conclusie Landscape (Urbanism)	118
2.4.2 Vertaling van de inzichten naar New Town Almere	119
2.4.3 Vertaling van de inzichten naar Amsterdam west	121

HOOFDSTUK III	RUIMTELIJKE STRATEGIE	125
3.1. Landschappelijke lectuur		126
3.2. Verschillende deellandschappen en hun gelaagdheid		159
3.2.1 Benoeming van de deellandschappen		162
3.3 Wonen in het groen aan de haven nabij de stad		165
3.3.1 Een fietstocht doorheen Amsterdam west		166
3.3.2 Het kan in Amsterdam west		172
 HOOFDSTUK IV	 CONCLUSIE	 187
4.1 De kwaliteiten van het voorstel voor Amsterdam west		189
4.2 Landscape (Urbanism) ?		193
 Bronnen en Literatuur		 197
Abstract		209

INLEIDING

Het doel van deze masterproef is de ontwikkeling van een visie, ontwikkelingsstrategie en ruimtelijke uitwerking van een onderdeel van Amsterdam west vanuit een brede theoretische, historische, ruimtelijke en landschappelijke lezing. Dit einddoel is mede ontstaan vanuit de Summerschool 'The Big reset on Neighbourhood Design' die ik volgde van 18 tot 28 augustus in Amsterdam.

Tijdens deze workshop kwam ik in aanraking met de grote woonvraag in Amsterdam. De hypothese van deze workshop was op welke manier we 10.000 nieuwe woningen zouden inplanten. De lezingen van Eric van der Kooy en Patricia Bijvoet van het Departement Ruimtelijke Ordening maakten de ambities vanuit de visie 'Amsterdam 2040' duidelijk op de metropolitane schaal en later meer specifiek op de site Havenstad/Sloterdijk, dat ook de testcase van de workshop was. Ton Schaap gaf een lezing over de historische ontwikkeling van de IJ-oeveren en in detail van het stadsdeel IJburg. Uit deze lezingen bleek dat de uitbreidingsdruk van de stad, met 90.000 woningen tegen 2040, groot is en dat deze ontwikkelingen zich zullen richten naar het westen van de stad.

Het was de lezing van Aart Oxenaar, voormalig directeur van de Academie van Bouwkunst Amsterdam, die me deed nadenken over de feitelijke situatie van het projectgebied Havenstad/Sloterdijk. Oxenaar bespreekt hier het AUP, Algemeen Uitbreidingsplan Amsterdam, dat destijds door Corneel van Eesteren werd gemaakt. Hier kom ik in aanraking met het fenomeen 'groene vinger'. Daarnaast blijkt dat het projectgebied Havenstad/Sloterdijk en de gehele westelijke stadslob zich niet alleen langs de haven bevindt maar ook pal in een groene vinger.

Deze boeiende conditie, het samengaan van de havenstructuur met de groene lob, zal van Amsterdam west een unieke plek maken. Een conditie die je niet eerder kon waarnemen langsheen de oevers van het IJ en in de gehele metropoolregio Amsterdam. De bijkomende vraag die ik mezelf dan ook heb gesteld, is hoe de ontwikkeling van dit stadsdeel zal inspelen op de aanwezigheid van dit divers landschap met de havenstructuren en de aanwezigheid van de groene vinger.

Tegenover deze beweging van oost naar west, staan de ontwikkelingen van de New Town Almere. Almere is een goede 30 jaar geleden opgericht op de Zuidelijke Flevoland-polder en zou als overloopstad van Amsterdam fungeren. De schaalsprong Almere 2.0 voor de deur, waar Almere zichzelf de komende 15 jaar sterk ziet uitbreiden, staat haaks tegenover de mogelijke ontwikkelingen in Amsterdam west. Almere zal bij deze ontwikkeling volop inzetten op landschap.

Het werk start vanuit de hypothese dat de potentie voor kwalitatieve ontwikkeling van het projectgebied ligt in het landschap en zijn fysieke structuur. Door te reflecteren op de New Town Almere als case is het mogelijk om interessante inzichten te genereren.

De opvattingen vanuit de Summerschool hebben geleid tot een concrete kernvraag voor deze masterproef: hoe landschap als armatuur en instrument een structuurdrager en identiteitsvormer kan zijn binnen de stedelijke ontwikkelingen van het projectgebied Amsterdam west.

De masterproef is opgedeeld in vier hoofdstukken. In het eerste deel wordt de context van deze masterproef geschetst. Een uitgebreide historische duiding over de rol van landschap bij uitbreidingen en ontwikkelingsstrategieën voor de Metropoolregio en een beknopte observatie van de projectgebieden vormen de belangrijke basis voor dit werk. Het theoretisch kader Landscape (Urbanism) wordt in hoofdstuk II besproken. Hierbij wordt zowel de discipline Landscape Urbanism als de term landschap uitvoerig besproken. Daarnaast vormt ook mijn persoonlijke academische achtergrond een belangrijk kader. Er wordt geconcludeerd hoe de inzichten vanuit het theoretisch kader kunnen worden vertaald voor zowel Almere als Amsterdam. In het hoofdstuk III vormen deze inzichten de basis voor de ruimtelijke strategie. In dit deel worden de inzichten vanuit de context en het theoretisch kader geoperationaliseerd en uitgewerkt tot een ruimtelijke strategie voor Amsterdam west. In hoofdstuk IV wordt er afgesloten met een conclusie waar inhoudelijk zal gereflecteerd worden over de ruimtelijke uitwerking.

I

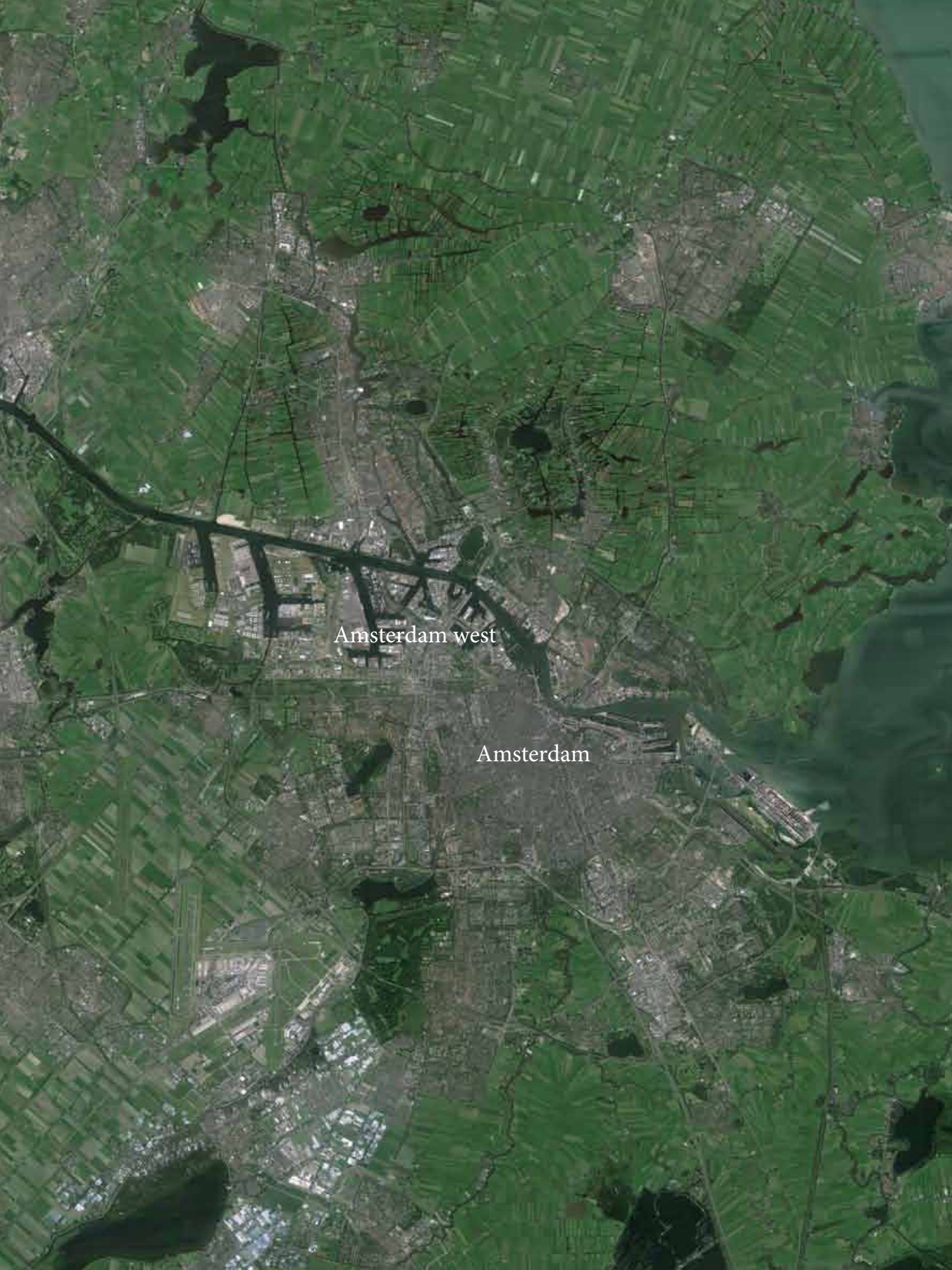
CONTEXT

In het eerste Hoofdstuk van deze masterproef wordt de context geschetst. De context wordt duidelijk gemaakt aan de hand van drie afzonderlijke delen.

In deel 1.1 wordt door literatuurstudie, plan- en kaartanalyse en historisch beeldmateriaal onderzocht wat de rol van landschap als instrument was, binnen de verschillende stedelijke ontwikkelingen en strategieën voor de Metropoolregio Amsterdam. Zowel binnen de ontwikkelingshistoriek van de Metropoolregio Amsterdam als ook gericht op het toekomstperspectief.

Vervolgens wordt er in deel 1.2 met beeldmateriaal en documentatie de eigen observatie gerapporteerd. Zowel Amsterdam west en Almere zijn vanuit eigen oogpunt geobserveerd, vanuit het aspect landschap.

Om af te sluiten wordt er in deel 1.3 geconcludeerd en kort samengevat wat de belangrijkste landschapsaspecten en onderlinge verschillen zijn tussen Amsterdam west en Almere.

Amsterdam west

Amsterdam

Almere

Context Metropoolregio Amsterdam

Fig.2: Druk op ontwikkeling van de overloopstad Almere.
Circa 1970

Fig.3: Druk op ontwikkeling van het gebied ten westen van centrum Amsterdam.
Circa 2015

New Town Almere

Circa 1970 stond Amsterdam onder zware druk om uit te breiden. Met het ontstaan van de Flevolandpolder en zijn hoofdstad New Town Lelystad (eerste inwoner 1967) werd de aanzet gegeven voor de overloopstad New Town Almere (eerste inwoner 1976). De New Town Almere heeft momenteel een 195.000 tal inwoners en bevindt zich op een half uur rijden van Amsterdam. Met de schaalsprong Almere 2.0, waar een stadsuitbreiding met 60.000 woningen tegen 2030 zal zorgen voor een inwonersaantal van 350.000 inwoners, zet Almere resoluut in op het landschap. Er zal gewoond worden in de polder, in het groene centrum en op het water. Landschap wordt uitgespeeld als de grote troef.

Amsterdam west

Met de verschuiving van de havencontour zien we anno 2015 de beweging voor stedelijke ontwikkeling ontstaan richting het westen. In de visie voor Amsterdam 2040 wordt de druk op ontwikkeling van het gebied ten westen van centrum Amsterdam duidelijk gemaakt. Amsterdam 2040 wil in de stad tegen 2040 met 90.000 woningen uitbreiden, waarvan ongeveer 14.000 woningen ten westen van de stad. Op deze plek vormt de huidige conditie een belangrijk aspect. Hier kan gewoond worden aan de haven, in de groene vinger, op wandelafstand van het centrum. De vraag die hier wordt gesteld is hoe de woonwens om te wonen in de directe omgeving van Amsterdam in het groen ruimtelijk zal worden opvangen.

1.1 De rol van landschap in de ontwikkeling van de regio Amsterdam

Het eerste deel van het contextkader behandelt de historische situering van de belangrijkste ruimtelijke ontwikkelingen, ingrepen en ontwikkelingsstrategieën die de Metropoolregio Amsterdam doorheen de jaren heeft ondergaan. Meer specifiek wordt de rol van landschap als instrument binnen deze verschillende strategieën weergegeven en de ruimtelijke impact daarvan geduid. Het is de bedoeling om vat te krijgen op hoe deze strategieën hebben bijgedragen tot de ontwikkeling van de Metropoolregio waaronder Amsterdam en de New Town Almere.

De ontwikkelingen van Amsterdam en Almere worden naast elkaar weergegeven. Hierdoor is er geen chronologische weergave van de verschillende historiekken.

Naast de eerder historische ontwikkeling wordt er kort besproken wat de toekomstperspectieven zijn voor zowel Amsterdam west als Almere. Beide gebieden staan voor een uitdaging in de toekomst.

1.1.1 DUIDING VAN DE ONTWIKKELING VAN AMSTERDAM

Amsterdam, de havenstad aan het IJ

Amsterdam kent een zeer lange geschiedenis. De naam Amsterdam wordt als eerste vermeld in 1275 waarna begin 1300 de stadsrechten werden verworven. Later zal de stad één van de belangrijkste handelscentra van Europa worden, doordat de haven zich strategisch bevindt op het kruispunt tussen noord en zuid zodat er logischer wijze een overslag ontstaat. Net door deze economische bloei, omstreeks 1580, groeide Amsterdam uit tot de grootste stad van Holland. Op dat moment was het IJ nog een zeearm zodat de haven zich kon bevinden ter hoogte van de Dam, nu het centrum van de stad. Na een aantal religieuze opstanden en de Tachtigjarige oorlog met de Spanjaarden werd het vanuit stedenbouwkundig oogpunt zeer interessant in de 17de eeuw.

De Grachtengordel van Amsterdam

Tijdens de 17de eeuw, oftewel de 'gouden eeuw' vanwege de glorie van rijkdom, macht en cultuur, werd de befaamde grachtengordel aangelegd. Voor het eerst werd niet enkel nagedacht over functionaliteit maar ook over de schoonheid van stadsaanleg. De plaatsing van kerken en overheidsgebouwen werden strategisch gekozen voor de uitstraling van de stad.

De industriële revolutie en de stadsuitbreidingen

Nadat de glorie van bloei voorbij was met een aantal opstanden tot gevolg gaf de industrialisatie de Amsterdamse economie een nieuwe impuls. Door het noordzeekanaal en treinverbindingen eind 19de eeuw kon Amsterdam er terug bovenop komen. Daarbij ontstond rond die tijd de krans van volkswoningen buiten de Buitensingelgracht. Begin twintigste eeuw werden er een aantal plannen voorgesteld om de verdere uitbreiding van Amsterdam in goede banen te leiden. Het AUP van van Eesteren was daarbij het meest vooruitstrevende. Later, na de Tweede wereldoorlog, werd in 1970 de discussie gevoerd over stadsuitbreiding.

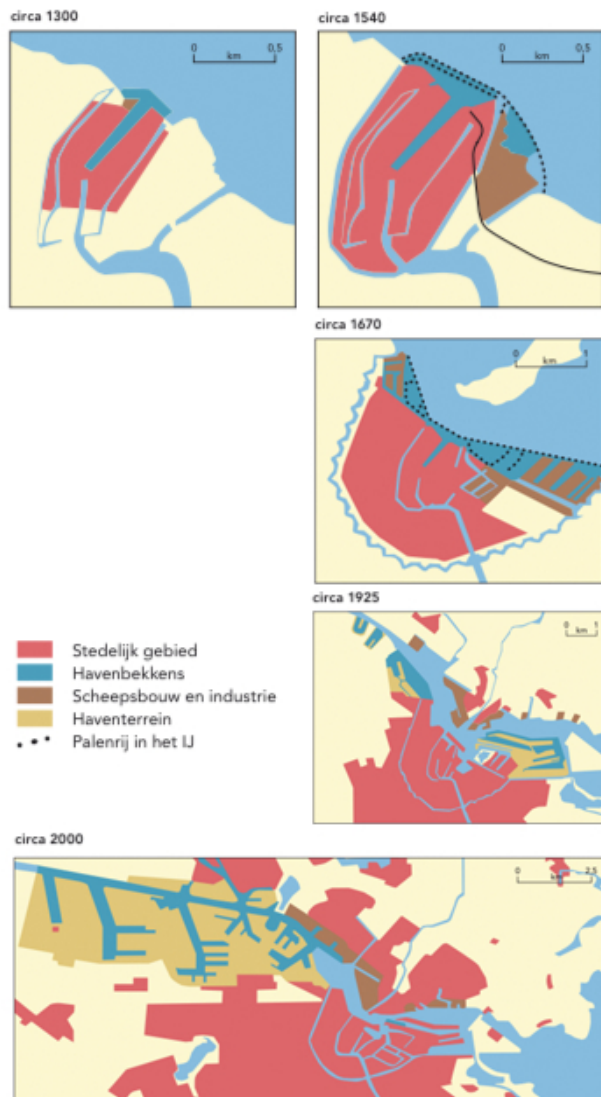

Fig.4: Ontwikkeling van de stad Amsterdam vanaf het ontstaan circa 1300

Uitbreidingsplan van Eesteren voor Amsterdam 1934

Van Eesteren ontwikkelde zijn plan voor de uitbreiding van Amsterdam (1934) door de modernistische denkwijze, waar gescheiden functies zouden helpen bij een veilige en gezonde leefomgeving. Robuuste groenzones scheiden de woonzones van de industrie en zorgen voor ontspanningsmogelijkheden en een verluchting voor de drukke stad.

De ontwikkeling van dergelijke lobbenstructuur is tot op vandaag nog duidelijk af te lezen in Amsterdam. Van Eesteren stelde een concept voor waarbij het landschap via groene wiggen de stad tot ver in zijn kern doordringt. Ter hoogte van Amsterdam west, tussen Slotermeer en haven bevindt zich zo'n groene wig, de Brettenzone genaamd. Tussen de verschillende groene wiggen worden verstedelijkte gebieden ontwikkeld volgens nieuwe open verkavelingsprincipes die zo eveneens een open en groen karakter uitstralen. Van Eesteren doet een voorstel voor deze verkavelingsprincipes. Met zijn tuinsteden probeert hij met een hoge densiteit te bouwen, met respect en plaats voor groen en collectieve ruimte.

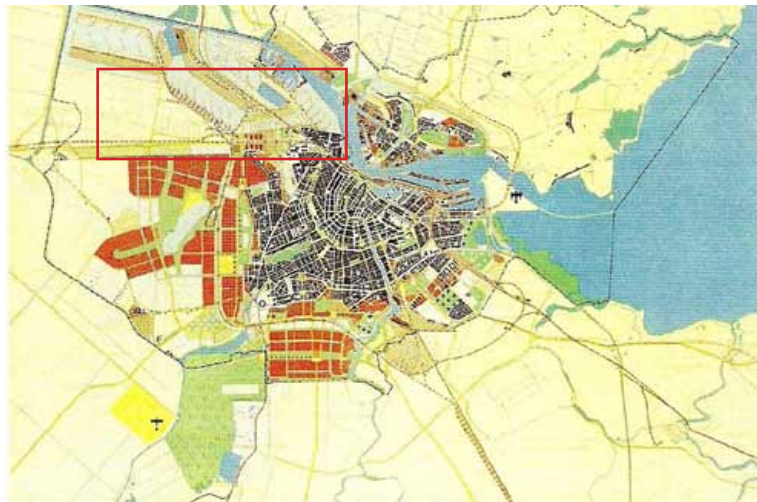

Fig.5: Uitbreidingsplan van van Eesteren voor Amsterdam 1934

Aanleg van de Spaarndammerdijk in de 13de eeuw

De Spaarndammerdijk is een dijk die in de 13e eeuw werd aangelegd tegen het overstromingsrisico van het IJ. Op dat moment was het IJ zoals we het nu kennen nog niet drooggelegd. De dijk bevindt zich tussen de rivieren Amstel en Spaarne. Door dijkbreuken en stedelijke ontwikkelingen is het landschap rond de dijk sterk veranderd en bestaat deze dijk inmiddels enkel maar uit losse fragmenten. Vele van deze restanten zijn hernoemd tot de Haarlemmerdijk of de Spaarnwouderdijk. Op vele plaatsen waar de dijk het landschap vorm gaf, blijft een herinnering enkel bestaan door de straatnaam. Het grootste nog intacte deel van de Spaarndammerdijk bevindt zich op de polder tussen Spaarndam en Halfweg.

Fig.6: De Spaarndammerdijk als harde watergrens voor het IJ, aangelegd in de 13de eeuw. De Dijk is de kronkelende lijn langs hier nog het westelijke IJ

De Haarlemmertrekvaart, een economische verbinding tussen Haarlem en Amsterdam

In de beginjaren bij de groei van Amsterdam bevond de **belangrijkste vaarroute** tussen Amsterdam en Haarlem zich over het IJ. De Landweg tussen deze twee steden liep tot het begin van de 16e eeuw via Sloten en Vijfhuizen. Toen de landverbinding door het Haarlemmermeer was weggespoeld bleef over land enkel de route over de bochtige Spaarndammerdijk bestaan, die jaren daarvoor werd aangelegd.

Midden 17e eeuw besloten de beide steden om een trekvaart aan te leggen. De trekvaart bevindt zich tussen wat men nu de Haarlemmerpoort noemt in Amsterdam en de Amsterdamse poort in Haarlem. Dit was meteen de eerste trekvaart in Nederland. Wat er opvalt is dat de vaart zich rechtlijnig, dwars door de polders van Amsterdam klieft. Dit uiteraard louter voor economische redenen. Langs de trekvaart werd een jaagpad voorzien. De Haarlemmertrekvaart werd voorzien voor trekschuiten die bediend konden worden langs dit jaagpad. Vele jaren later zal dat pad worden uitgebouwd tot de Haarlemmerweg van nu.

De omgeving van de Haarlemmerweg leent zich uitstekend voor **stedelijke en economische ontwikkeling**. Het dorp halfweg, aan de rand van de Brettenpolder, ontstaat daar waar de vaart was onderbroken door sluizen. Deze overstapplaats werd voorzien van herbergen zodat uiteindelijk het dorp is ontstaan. Langs de weg ontstonden er zeer veel kleinere economische activiteiten. Aan de monding van de vaart in het IJ ter hoogte van de Haarlemmerpoort in Amsterdam vinden we nog steeds de oude Houthavens en de Westergasfabriek. Langs de vaart sieren een aantal molens nog steeds het landschap. Met de opkomst van zwaardere industrie werd de Haarlemmerweg meermaals verhard, verbreed en werd er een tram voorzien. Nu is de Haarlemmerweg vooral een zeer drukke verbindingsweg tussen Amsterdam centrum en het westen van de metropoolregio. Het is bij deze industrialisatie dat de trekvaart zijn functie verloor, doordat de trein economisch voor beide steden veel voordeliger werd. De vaart heeft sindsdien enkel een recreatieve en ecologische waarde.

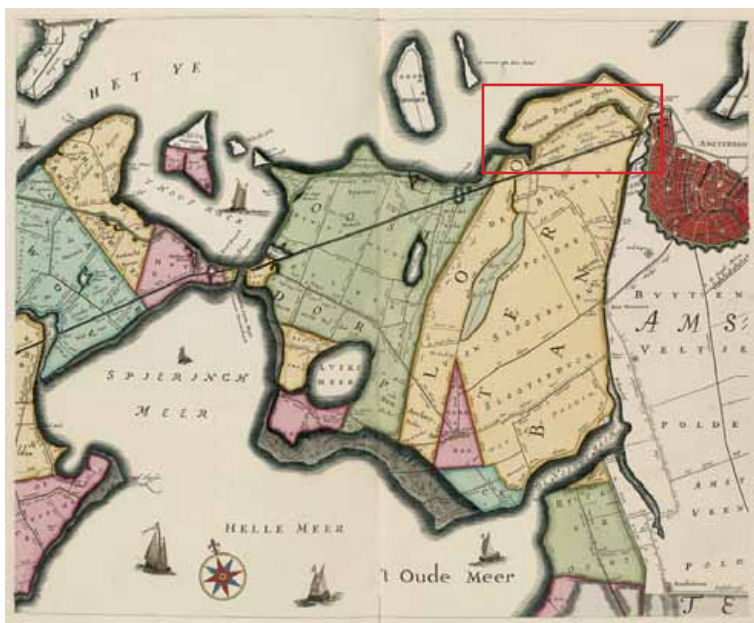

Fig.7: De groene lijn is de oorspronkelijke dijk, boven de rechte lijn van de Haarlemmertrekvaart tussen Amsterdam en Haarlem. Kaart van het Hoogheem-raadschap van Rijnlijn, 1746.

Ontwikkeling van de tuinsteden in Amsterdam west onder impuls van het uitbreidingsplan van van Eesteren

Fig.8: Tuinstad met singels, groen- en waterstructuren.

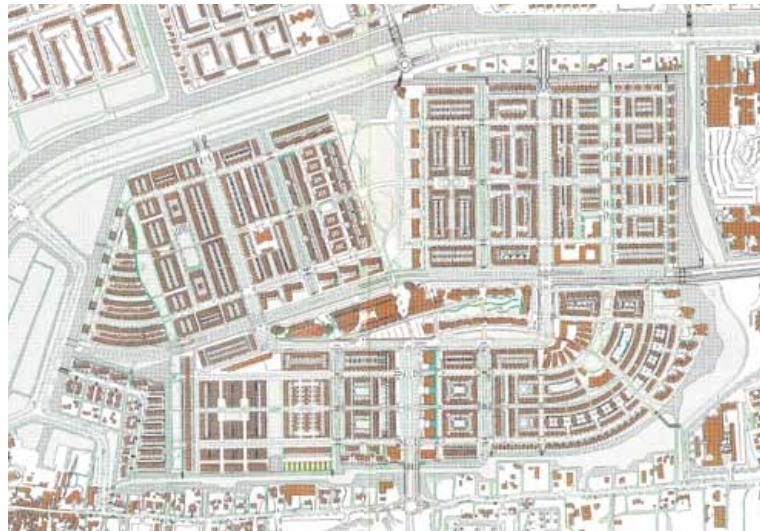
Het oorspronkelijk dorp Sloten heeft net zoals Sloterdijk dorp lang stand gehouden. Pas onder de impact van het Uitbreidingsplan van van Eesteren verdwijnen deze dorpen gedeeltelijk of zo goed als helemaal. Net door de sterke lobbenstructuur vanuit het Uitbreidingsplan werden deze gebieden ontwikkeld tot nieuwe wijken met een hoge woondensiteit en een groen karakter. Daarvoor moesten in het geval van Sloten vruchtbare tuinbouwgronden plaats maken. De bedoeling was om een 5300 tal woningen te bouwen waarvan 73% laagbouw en 30% gestapelde bouw. Dit werden uiteindelijk 5000 woningen.

De wijk wordt zeer herkenbaar en leesbaar gestructureerd door brede lanen, straten, singels, ruime pleinen en parken. De polder wordt door ophoging en een nieuw ontwateringssysteem anders vormgegeven maar behoudt wel hetzelfde karakter. In elke kwadrant is er plaats voor 40m brede groenstroken met intieme besloten plekken en bomengroepen. Het centrum van de wijk, met flats en voorzieningen tot zes verdiepingen hoog, wordt gekenmerkt door een breed driehoekig park. Net als het centrumgebied wordt ook de hoofdentree gekenmerkt door hoogbouw.

Nieuw sloten bevindt zich nabij Sloterplas, ten zuiden van Amsterdam westpoort

Fig.9: inplantingsplan voor Nieuw Sloten, een voormalige tuinbouwzone binnen de lobbenstructuur

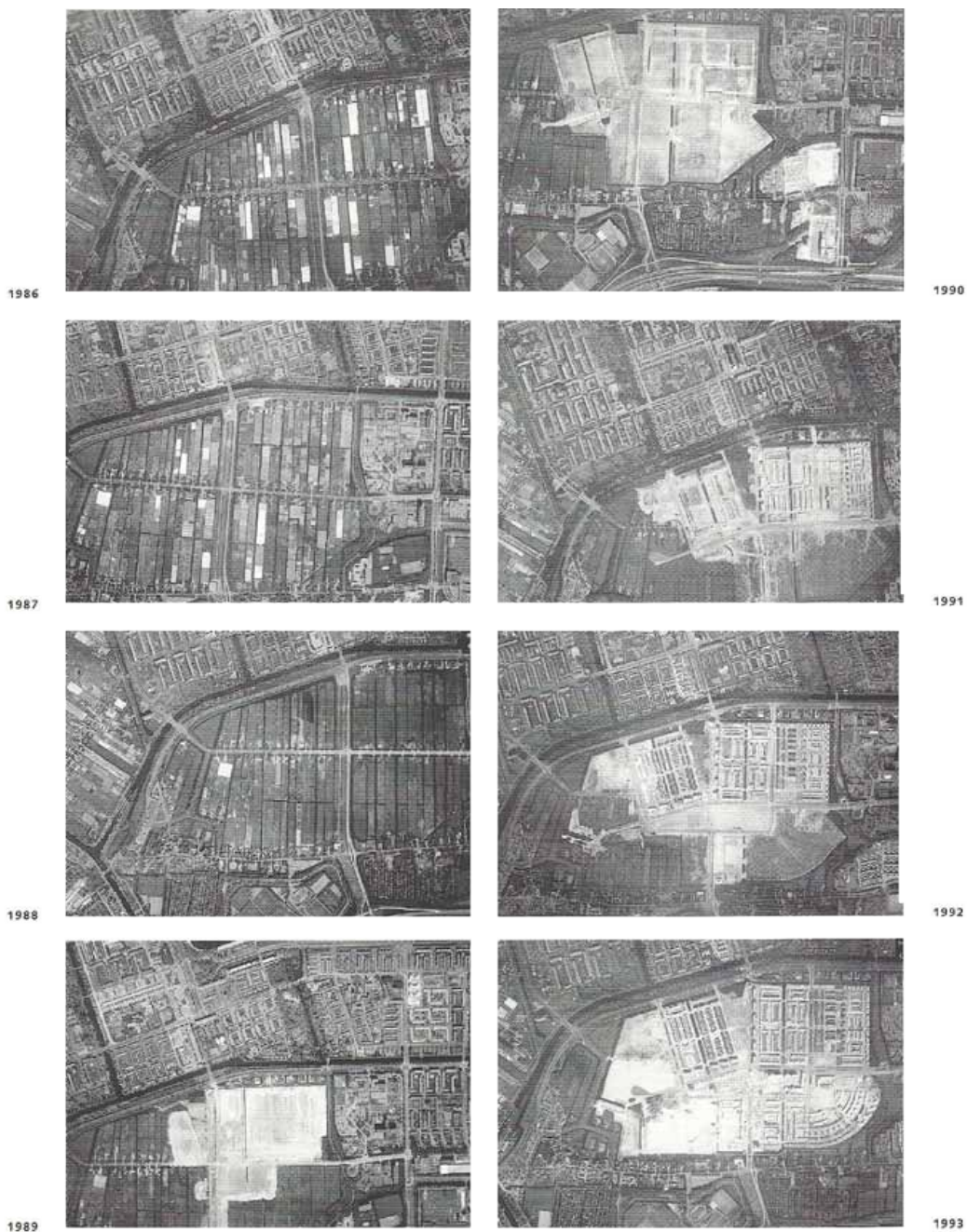

Fig.10: Chronologische ontwikkeling van de tuinstad Nieuw Sloten

De ontwikkeling van de haveninfrastructuur ten westen van Amsterdam centrum door de jaren heen.

De haven van Amsterdam heeft door de jaren heen verschillende transformaties ondergaan. Door de grootste economische drijfveer van stad Amsterdam en zijn centrale ligging in Europa is de haven sinds de industriële revolutie explosief gegroeid. De laatste jaren merken we vooral een verschuiving van deze havenactiviteiten richting het oosten.

Situering havenkop west

Fig.11: Overzicht van de ruimtelijke ontwikkeling van de haven in het westen van Amsterdam

Vergroting van het ruimtegebruik en de verschuiving van de haven zorgen voor ontwikkelingsmogelijkheden langs de waterfronts

Tussen 1960 en 2010 nam het ruimtegebruik een grote shift. In alle windrichtingen werd er uitgebreid naar de lobbenstructuur. Een groot aandeel in de uitbreiding van Amsterdam en de metropoolregio werden de ontwikkelingen van Amsterdam zuid, Amsterdam west en de haven.

De ontwikkeling van de haveninfrastructuur heeft door de jaren heen de kans geboden om de oevers van het IJ verder te ontwikkelen. Deze transformatie trend heeft de contour van het havengebied steeds verplaatst, verder van het centrum weg, zodat er behoorlijk wat ruimte vrij kwam voor nieuwe woon- en werkmilieus. Dit fenomeen kunnen we nu waarnemen ter hoogte van Amsterdam west, waar de voormalige houthavens en stadhaven Minerva nu aan de beurt zijn. Dit projectgebied, Havenstad genaamd, vormt de tegenpool van het Oostelijk Havengebied. De waterfronts in het oosten van de stad werden eerder al vormgegeven door kunstmatige eilanden op het IJ.

De grootste troef van Havenstad is het water. De prominente ligging van het IJ met zijn omgevingskwaliteit en vergezichten, de lokale kwaliteit van de oevers, de kades en de industrieel landschappelijke kwaliteiten moeten Havenstad aantrekkelijk maken.

De ontwikkelingen van het oostelijk Havengebied gaf het voorbeeld van soortgelijke woontypologieën waarvan de Amsterdammer tevreden blijkt te zijn. Havenstad gaat dus verder op dit elan met compacte bebouwing in overwegend hoge dichtheid met oriëntatie naar het water. In deze projectgebieden primeert de woonfunctie. Daarnaast worden prominente gebouwen opgetrokken die door hun merkwaardige architectuur aantrekkingspolen vormen en zo iconen moeten vormen voor deze nieuwe woonzones.

Terwijl water als grote troef wordt gezien, zou ook landschap en groen de nieuwe woonwijken moeten kleuren. Hier wordt echter vaag over geredeneerd. Er wordt rekening gehouden met mogelijke transformatie van de haven dat ten kosten zou gaan van het omliggende landschap.

Er wordt een harde grens voorgesteld tussen de stedelijke lobben en de daaraan grenzende groene scheggen, in dit geval de Brettenzone. Het landschap wordt geprezen als onschatbare waarde, terwijl groen eerder mager wordt gerepresenteerd in de woonwijken zelf. Hier zou een klein parkje of semi-publieke ruimte soelaas moeten brengen, naast de fijnmazige structuren van het weefsel.

Havenstad stelt verschillende ontwikkelingsscenario's voor. Het grootste maar wel fundamenteel verschil is de contour van de havenactiviteiten met betrekking op emissie van geluid, geur en luchtkwaliteit. Er wordt duidelijk gemaakt dat er een evenwicht zal moeten worden gezocht tussen havenactiviteiten en nieuwe woonmilieus. Een verplaatsing van de contour tot aan de A10 zou immers betekenen dat de zware activiteiten van de haven, die zich op die plaats bevinden, nog verder naar het oosten worden geduwd. Dit zou wel pas in 2030 plaatsvinden maar zou wel nefaste gevolgen hebben voor de bedreiging van de metropolitane landschapsstructuur.

Het scenario dat naar voor wordt geschoven zou kunnen richten op ruim geschat 13.000 woningen. Als de emissiecontour nog verder wordt geplaatst zou er plaats zijn voor 19.000 woningen

Concreet wil Amsterdam ruim gericht 90.000 nieuwe woningen plaatsen in de stad tegen 2040. 70.000 daarvan zouden al gebouwd worden tegen 2030. In het stadsdeel Westpoort, tussen groene vinger en haven, wordt de ontwikkelingsdruk geplaatst op het gebied Havenstad/ Sloterdijk, op de kop van de groene vinger aan de IJ-oever. In Havenstad zouden tegen 2030 een totaal van 13.200 woningen moeten staan.

Fig.12: Waterfronts langs het IJ anno 2015

De ontwikkeling van Havenstad ten westen van Amsterdam Centrum met Houthavens en Stadhaven Minerva

Houthavens en Stadhaven Minerva vormen de eerstvolgende ontwikkelingen langs het IJ, ter hoogte van Amsterdam west. Ze zijn een onderdeel van Havenstad en momenteel wordt de eerste hand gelegd aan de uitvoering. Onderstaande maquettes zijn onderdeel van een reeks voorstellen voor dit ontwikkelingsgebied.

Situering Houthavens

Fig.13: Maquette van Oude Houthavens 2011

Situering Stadhaven Minerva

Fig.14: Maquette van Stadhaven Minerva uit april 2006

Structuurvisie Amsterdam 2040, Economisch sterk en duurzaam

De structuurvisie 'Amsterdam 2040 Economisch sterk en duurzaam' stelt namens het gemeentebestuur van de stad de ruimtelijke ontwikkeling van Amsterdam op schaal van de metropoolregio voor. De structuurvisie doet een aantal uitspraken over het welzijn en welvaart van de inwoner en hoe de ruimtelijke ontwikkeling van de stad hieraan positief kan bijdragen in de toekomst.

1 Gemeente Amsterdam, 'Structuurvisie Amsterdam 2040. Economisch sterk en Duurzaam', Drukkerij Callf & Meischke, Amsterdam, 2011

De druk op ontwikkeling in Amsterdam komt sterk naar voor en daar worden potenties als het water, het metropolitane landschap en de groene vinger, de connectie en interactie tussen die groen-blauwe netwerken met elkaar en met de stad, de waterfronts van het IJ en de lokale karakteristieken en waarden van Amsterdam west uitdrukkelijk vermeld.¹ Deze aspecten komen vooral samen in het westen van de stad, het stadsgedeelte dat ze uitdrukkelijk naar voor schuiven als te ontwikkelen gebied.

De structuurvisie maakt duidelijk waarom de ontwikkelingsdruk op Amsterdam west, door de perfecte locatie nabij het centrum en door de verschuiving van de havencontour, in de nabije toekomst moet worden omgezet naar ruimtelijke ingrepen.

Net door de verschuiving van de havencontour laat Amsterdam west woonontwikkelingen toe. Dat er plaats is voor deze ontwikkelingen zien we niet enkel hier, maar kunnen we ook al aflezen aan de ontwikkelingen langs de hele IJ-oever, te beginnen in het oosten bij IJburg. De verschuiving van de havencontour wil niet zeggen dat de haven verdwijnt, in tegendeel.

2 Stuurgroep Visie Noordzeekanaalgebied en Urhahn Urban Design, "Visie Noordzeekanaalgebied 2040. Duurzame ontwikkeling van een economische motor", Drukkerij Van Orsouw, Amsterdam, 2013

De haven blijft economisch een zeer sterk gegeven op zowel de regionale, nationale als internationale schaal. Maar liefst 90% van de handel in Europa gaat over het water en langs de havens. Het Noordzeekanaalgebied (NZKG), tussen Amsterdam en IJmuiden, heeft een belangrijke economische waarde voor Nederland en de Metropoolregio Amsterdam.²

De haven van Amsterdam is met een marktaandeel op cargo-overslag van 8% de 4de grootste haven op de economische havenlijn tussen Hamburg en Le Havre. Regionaal zorgt het NZKG voor een immens arbeidsaandeel op de markt. Een goed voorbeeld daarvan is dat het marktaandeel van de haven van Rotterdam 37,3% is maar er in de haven van Amsterdam wel meer arbeiders werk vinden dan in het gehele havengebied rond Rotterdam.³

3 Statistieken en cijfermateriaal
portofamsterdam.nl

Met een volledige oppervlakte van 1/5 van Amsterdam is de haven ook zeer ruimtelijk aanwezig. Amsterdam 2040 Stelt dat Westpoort, het stadsdeel tussen haven en groene vinger en met name Havenstad, grote potenties voor ontwikkeling bevat. De Visie Noordzeekanaalgebied 2040 stelt voor om te streven naar een gezond evenwicht tussen wonen, werken en recreëren, tussen stad, haven en land.

Fig.15: Groenstructuren, Amsterdam 2040 Economisch sterk en Duurzaam van het DRO Amsterdam

1.1.2 DUIDING VAN DE ONTWIKKELING VAN NEW TOWN ALMERE

Fig.16: Verschillende opties voor de inpoldering van de Zuiderzee vanaf 1667

De inpoldering van de zuiderzee voor een tekort aan landbouwareaal

De provincie Flevoland is door inpoldering van het IJsselmeer ontstaan en vormde zo de twaalfde provincie van Nederland. Merkwaardig is dat er in de Zuiderzee vier bewoonde eilanden waren gesitueerd voor de inpoldering. Wieringen, Marken, Urk en Schokland zijn nu geen eilanden meer maar zijn door de omvorming van het landschap verbonden met het vaste land.

Het eerste idee om de Zuiderzee deels in te polderen was ontstaan door de vele overstromingen en de constante dreiging daarvan, die deze woeste zee met zich mee bracht. Daarnaast was het de bedoeling om het landbouwareaal stevig op te krikken zodat er intensief geteeld kon worden om de Nederlander te bevoorraden.

Er zijn vele plannen voorgesteld, de meeste daarvan zijn bij een idee gebleven. Onder leiding van C. Lely was het de zuiderzeevereniging die als doel had om de drooglegging in gang te zetten. Zijn plan uit 1981 voorzag een afsluiting van de Zuiderzee zodat er vier grote polders konden ontstaan. Uiteindelijk werd in 1924, onder grote druk van het tekort aan landbouw en meer voorstand vanuit de bevolking, overgegaan tot de effectieve afsluiting en het inpolderen. De eerste polder, de Wieringermeerpolder, werd afgewerkt in 1930.

Een strakke ruimtelijke planning voor de Noordoostpolder met verkavelings-, dorpen- en beplantingsplan

De eerste polder in de provincie Flevoland was de Noordoostpolder. Deze polder maakte dat de dorpen Urk en Schokland geen eiland meer waren. In 1942 viel deze polder droog maar al reeds in 1931 werd er nagedacht over de inrichting, het landgebruik en de verkaveling van dit immens stuk land van 48.000 ha groot. Het doel was om een maximale uitbating van toekomstig landbouwareaal. Daarvoor werd 87% van de totale oppervlakte voorzien. De kavels hadden een gelijke grootte van elk 24ha waar mogelijk. Het hoofdstelsel van wegen en waterlopen vormde de basis van deze vorm.

Fig.17: Voormalige dorpen in de Zuiderzee, opgenomen door de polders

Fig.18: Overzicht van de verschillende polders in de Zuiderzee

Daarnaast werd er een dorpenplan en beplantingsplan voor de polder opgemaakt. Er werd plaats gemaakt voor één centraal dorp met 10.000 inwoners met daarrond kleinere dorpen van 4.000 inwoners. Deze zouden zich als een zeshoek rond het centrale dorp bevinden. De beplantingsplannen gaven in eerste instantie plaats voor bossen en recreatieplassen maar deze kwamen er grotendeels niet door de druk van het nodige landbouwareaal. Uiteindelijk bestaat het beplantingsplan voornamelijk uit rechtlijnige beplanting die het uitgestrekte land tot een geheel zou moeten maken. Zoals blijkt zijn deze steden tot in het detail op de tekentafel ontworpen.

In tegenstelling tot de Noordoostpolder is de Oostelijke polder iets anders ingericht. De Oostelijke polder kreeg twee dorpen, een stedelijke gemeenschap en een stad, Lelystad. Lelystad zou de provinciehoofdstad van Flevoland worden. Lelystad heeft deze status nooit kunnen waarmaken, mede doordat Almere alle aandacht naar zich toe trok. Daarnaast is ook het feit dat er een vierde polder werd gepland die er nooit is gekomen, namelijk de Zuidwestpolder oftewel de Markerwaard. Na de opbouw van de dijk voor deze polder, die werd voltooid in 1976, werd er politiek nagedacht of deze polder nog wel nodig was. Er was geen land meer nodig voor landbouw en de ecologische factoren van het Markermeer speelden ook mee. Doordat deze polder er niet kwam is Lelystad nooit het geografische centrum geworden van Flevoland en de omgevende polders.

Fig.19: Verkavelingsplan en dorpsinrichting van de Noordoostpolder in Flevoland

Een meerkernige stad op de Zuidelijke polder naar interpretatie van het Garden City Concept.

De stad Almere kent geen lange geschiedenis. In 1974 werd begonnen met de werkzaamheden op de opgespoten gronden die er toen nog maar 6 jaar aanwezig waren. In 1971 werd een vakgroep, het projectbureau Almere, opgezet om de stad vorm te geven. Dit team had leden uit verschillende disciplines. Voor dit team begon aan de planning was wel al beslist dat het een meerkernige stad zou worden.

Almere heeft vanaf zijn eerste ontwikkelingen een uitgesproken visie over natuur, ecologie, landschap en water. Het verband tussen stad en land is en was steeds van grote betekenis voor Almere. De stad staat onafscheidelijk in contact met groen en blauw door het feit dat de drooggelegde polderstad zich 5 meter beneden zeeniveau bevindt en dat de inspiratie voor de stadsvorm werd gehaald onder andere bij de Garden City van Ebenezer Howard (1898). Hoewel het idee van de meerkernige stad voortkwam uit dat concept zorgt het groen dat zich tussen de kernen bevindt niet voor een verbinding. In het geval van Almere is het groen eerder een scheiding van de op zichzelf functionerende kernen.

Uit historische kaarten van Almere valt op hoe de stad zich door de jaren heeft vormgegeven. Almere-haven was de eerste kern die werd aangelegd, waarna in een waaier werd verdergewerkt richting Almere-Buiten. Almere-pampus bevindt zich het dichtst bij het Amsterdamse vaste land en Almere-stad bevindt zich ten noorden van het geografische centrum van Almere, het meer Weerwater. Een artificieel bos houdt het later gevormde Almere-Hout op een behoorlijke afstand van dit meer. Later zullen er andere kernontwikkelingen bijkomen.

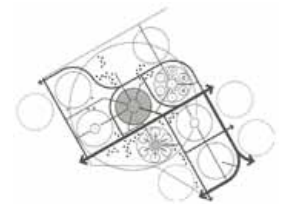

Fig.20: Almere als een compilatie van verschillende alleenstaande kernen

Fig.21: Almere Haven in ontwikkeling, gebouwd op een 'zandplak' zonder enige brede context

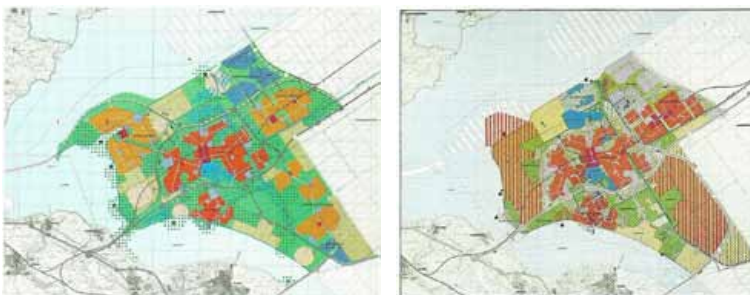

Fig.22: Structuurplan 1977 en Structuurplan Almere 1983 (voorstellen)

De schaalsprong van een meerkernige stad

Almere staat met de schaalsprong voor een belangrijke opgave. Onder impuls van stadsontwikkelingen voor het noordelijke deel van de Randstad en zijn metropoolregio Amsterdam zal Almere een shift maken naar 350.000 inwoners.⁴ Naast de basis die er momenteel is, worden er een aantal principes voor ontwikkeling op vlak van ecologische, sociale en economische duurzaamheid als richtinggevend beginsel gebruikt. De schaalsprong zal zich vooral manifesteren in een langgerekt gebied van west naar oost, met het Weerwater als fysiek en mentaal centrum. De zogenaamde 'Schaalsprong-as'. Voor de ontwikkeling van deze as worden er drie verschillende strategieën toegepast.

4 Cijfermateriaal Gemeente Almere en MVRDV, 'Concept Structuurvisie Almere 2.0', Almere, 2009

Het voorkeursalternatief Almere 2.0 legt het zwaartepunt van stedelijke ontwikkeling in het westen. Hier zullen hoogstedelijke en waterrijke woon- en werkmilieus het nieuwe landschap van het IJmeer vormen, in tegenstelling tot de ontwikkelingen op de polder. Deze agrarische polder zal als landschappelijke setting fungeren voor ontspannen landelijk wonen en werken. Dit voorkeursalternatief wordt gedragen door een groen-blauw casco dat de drager van de meerkernige stad zal vormen. Er zal connectie worden gemaakt tussen stad en land, iets wat in eerste instantie niet de bedoeling was.

P.36 Fig.23: Evolutie van de ontwikkeling Almere tussen 1961 en 2008

Fig.24: Almere 2.0 en de ontwikkeling langs de schaalsprong-as

Ecologisch herstel voor het IJmeer

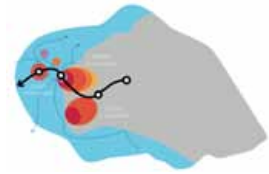

Fig.25:
Westelijke verstedelijking

Bij deze buitendijkse ontwikkelingen richting het IJmeer en Amsterdam zal de focus liggen op ecologisch herstel van het watermilieu. Almere-IJland zal uitgroeien tot het blauwe hart van Almere. De stedelijke ontwikkelingen rond het nieuwe station worden geflankeerd door natuurlijke inrichting met moerassige gebieden, ondiepe waters, zachte oevers en meer. De overgang van stad naar land zal zacht gebeuren richting de nieuwe natuurgebieden. Zowel de ontwikkeling van de bebouwde ruimte als het waterlandschap loopt gefaseerd en wordt dus aanzien als proces. Er werden twee voorstellen geboden voor de ruimtelijke vormgeving.

Een groen-blauw casco als drager van de stad

Fig.26:
Groen-blauw raamwerk

Almere zal in de toekomst functioneren als een ecologisch landschap met een grote mate van natuurlijke diversiteit waar de stadsdelen, wijken en straten verbinding zullen aangaan met de omliggende landschappen, groene wiggens, parken en wateren. De groen-blauwe hoofdstructuur zal de meerkernige stad verbinden en het raamwerk vormen voor toekomstige stedelijke ontwikkeling.

De stedelijke ontwikkeling van een polderlandschap

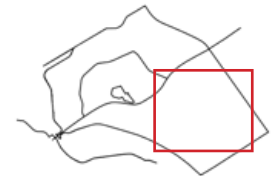
Fig.27:
Polder als landschapsetting

De oostzijde van de stad vormt het overgangsgebied tussen stad en agrarische polder. In dit agrarische polderlandschap wordt Almere Oosterwold ontwikkeld. Almere Oosterwold biedt een strategie voor de transformatie van het grootschalige polderlandschap naar een kleinschalig landschap met ruimte voor bewoning, stadslandbouw en recreatie.

Almere Oosterwold bestaat uit twee deelgebieden: het zuidwestelijk deel is Almere Hout, het noordoostelijk deel heeft de naam Almere Eemvallei. Momenteel bezitten deze deelgebieden twee verschillende landschapszichten: Almere Hout bevindt zich aan de rand van de

polder en de groenstructuren met artificiële bosaanplantingen. Almere Eemvallei is momenteel nog een wijds open polderlandschap dat grotendeels wordt gebruikt voor grootschalige landbouw en productie. De stroomgeul van de Eemvallei zal met zijn waterstructuur ordenend zijn voor de omgeving.

Het gebied Oosterwold zal organisch worden ontwikkeld. Dit is mogelijk door de invulling van het gebied vrij te laten en de kavels stap-voor-stap te laten occuperen, met een vrijheid van vorm, grootte, bouwhoogte en invulling. In 2007 zijn er een aantal ruimtelijke visies voor deze organische groei bekend gemaakt. Het gemeenschappelijke aspect doorheen deze voorstellen, is dat er in elk geval wordt gewerkt met polderkamers. Er wordt een groen kader gebouwd om deze organische groei te leiden.

Situering Almere Polder

Fig.28: Overgang Almere-Spiegelhout met overgang van stad en landschap

Fig.29: Voorstel Almere-Hout 2007 van Neutelings Riedijk

De Floriade als fysieke en mentale schakel binnen het nieuwe groen-blauwe casco in het verhaal van Almere 2.0

Fig.30: Schakel in het groen casco

Fig.31: Schakel tussen de stadsdelen

Fig.32: Als iconisch stads-park in het centrum

Situering Floriade 2022

Fig.33: Floriade. Artificieel landschap als basis voor stedelijke ontwikkeling

De groenzones zijn de ruggegraat dwars door Almere. Ze zullen de nieuwe wijken met het stadshart en het Weerwater verbinden. Een belangrijke schakel van deze drager zijn de ontwikkelingen rond dit meer en bijkomende de Floriade Almere 2022 Growing Green Cities.

De Almere Floriade wordt ontwikkeld vanuit een artificiële landschappelijke setting tot een blijvend park met paviljoenen en expositieruimte. Het wordt een natuur-, recreatie- en cultuurpark, een decor voor manifestaties dat open en toegankelijk wordt en een integraal onderdeel van de stad zal vormen. De Floriade en zijn artificieel landschap vormt zo de basis voor volgende ontwikkelingen langs het Weerwater tegenover het bestaande centrum. Het landschap van de Floriade vormt een schakel tussen de bestaande stadsdelen en met zijn groen karakter ook een schakel in het groen-blauwe casco.

Daarnaast is de waarde van deze ideale Green City ook voor de stad Almere van groot belang. Ervan uitgaand dat de Floriade een grote kans biedt, niet alleen voor de ruimtelijke ontwikkeling van Almere Centrum, maar vooral als iconisch herkenningspunt en identiteitsmaker om in een versneld tempo van het Weerwater als stadspark ook effectief het mentale centrum van Almere te maken. De Floriade zal helpen om van het Weerwater een plek te maken die zal herkend worden als levendig centrum van de stad.

De explosieve groei van Almere en het toekomstperspectief

Het bewonersaantal van Almere is in de afgelopen 30 jaar sinds zijn ontstaan explosief gegroeid. Met de schaa sprong Almere 2.0 speelt de stad in op het toekomstperspectief waar tegen 2030 60.000 nieuwe woningen zullen worden geplaatst. Maar wat is nu de verklaring van deze explosieve groei, hoe kan een stad over een tijdspanne van 30 jaar zodanig snel groeien en hoe zal de stad die lijn waarschijnlijk doortrekken de komende jaren?

Almere heeft zich als overloopstad van Amsterdam steeds geprofileerd als een stad waar alles kan. In Almere is het mogelijk om in het groen en landschappelijk te wonen, iets wat Amsterdam niet kan bieden. Daarnaast heeft Almere zich met citymarketing steeds in de kijker gespeeld. Met initiatieven als de kavelwinkel stelt het zich zeer open op en maakt het zich zeer toegankelijk om in Almere te komen wonen.

In de toekomst zal Almere deze tendens door trekken door met de schaa sprong een verschillend publiek aan te trekken:

- 1- Met een metropolitaan karakter aan het water in torens. Voor de welvoorzien zakenlui die wil wonen en werken op dezelfde plaats
- 2- In het centrum aan het Weerwater, parkachtig in een groene omgeving met veel publieke ruimte voor de studenten, jongeren en starters
- 3- Ruraal wonen in het oosten aan de polder met een eigen tuin en plaats voor stadslandbouw, geschikt voor jonge gezinnen met kinderen

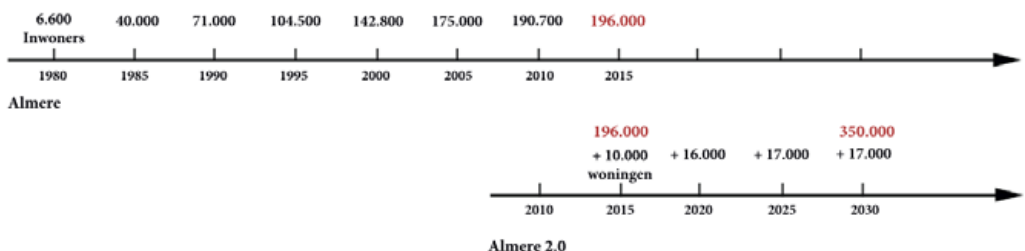

Fig.34: Aanleg en 'eerste steenlegging' van Almere centrum omstreeks 1979

Fig.35: InhuIdiging 1e, 5.000e en 10.000e inwoner van Almere

Fig.36: InhuIdiging 75.000e inwoner van Almere in 1990

Fig.37: Demografische groei in Almere met verwacht toekomstbeeld

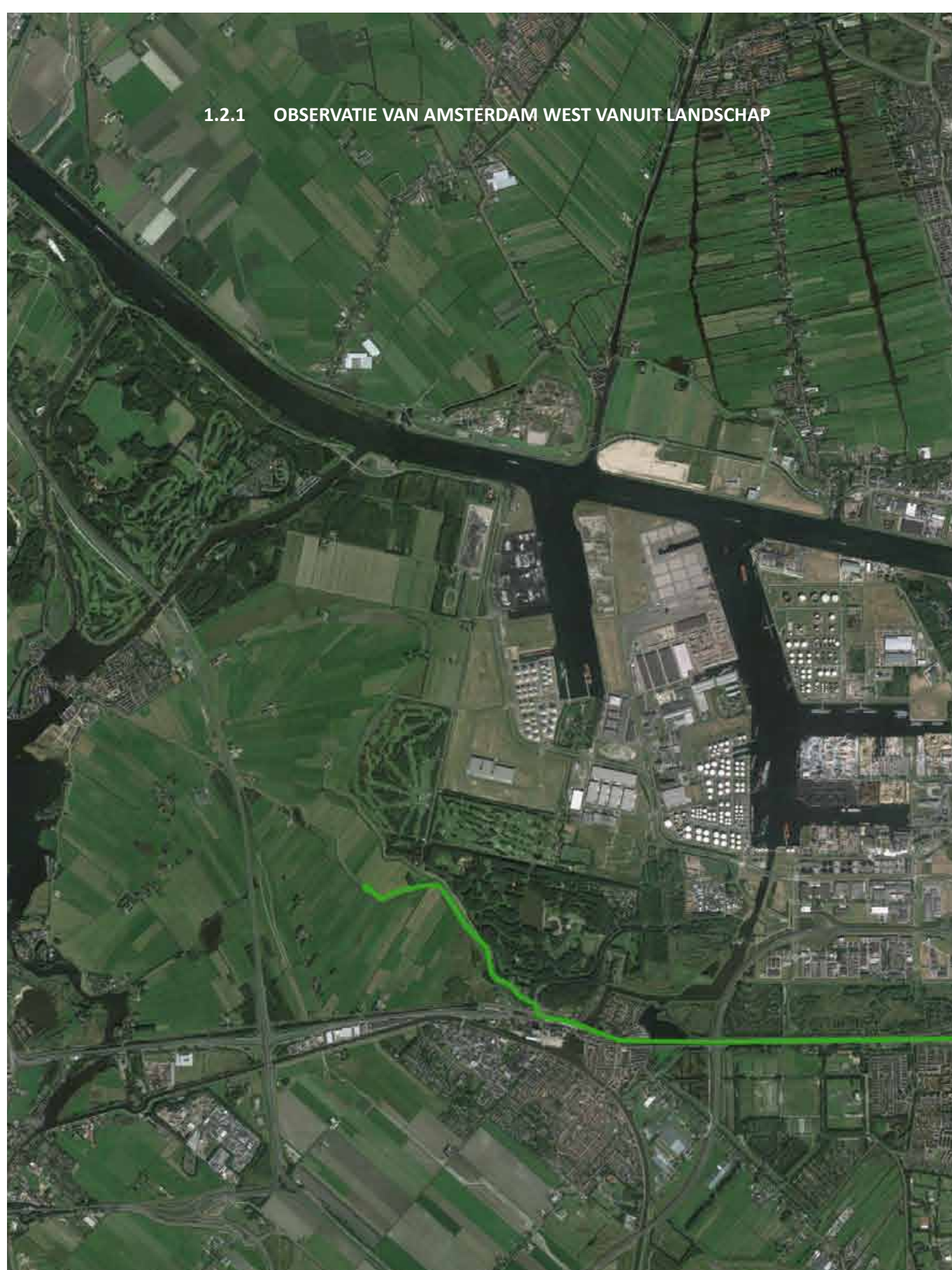
1.2 Eigen observatie

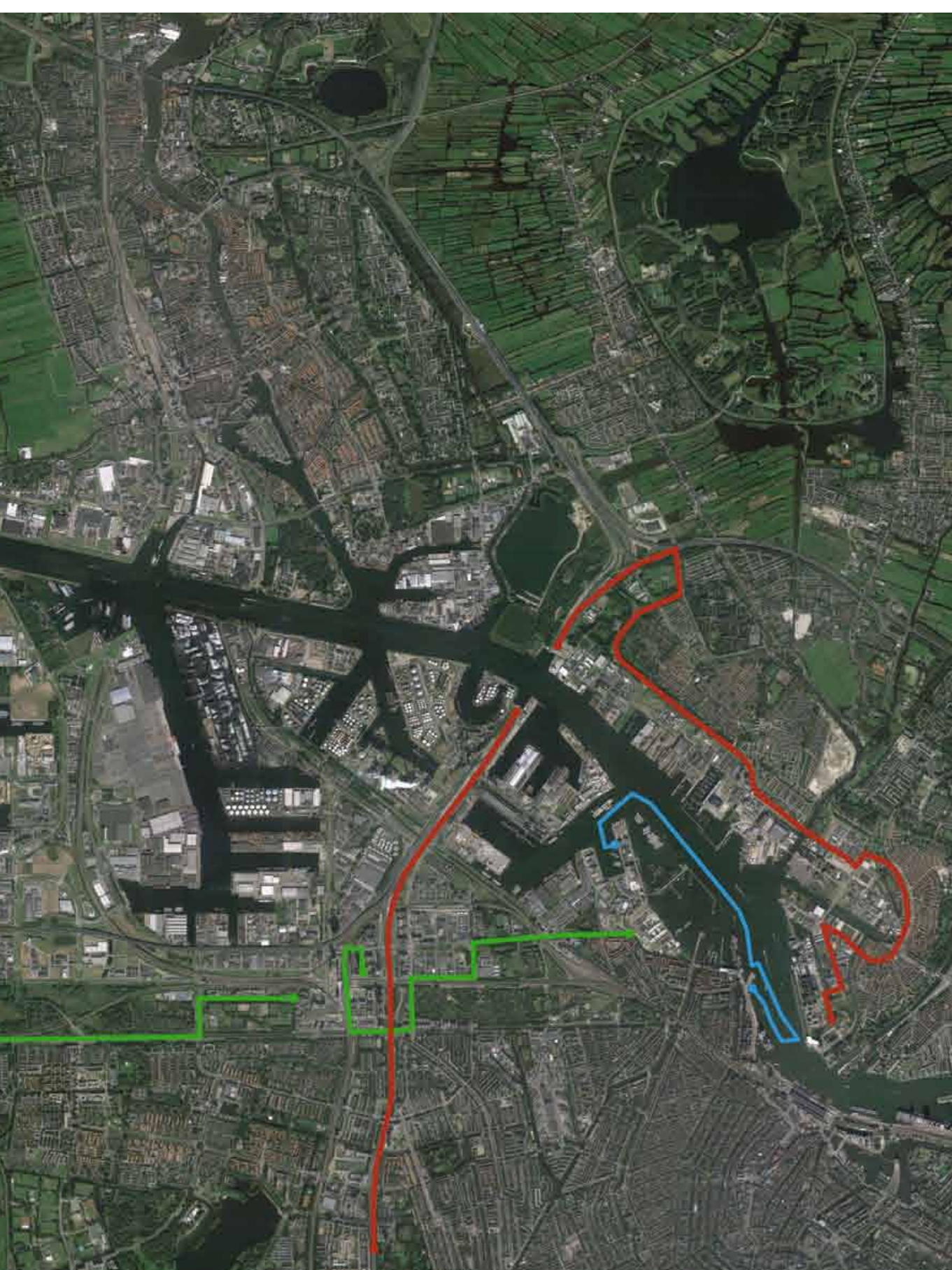
In het tweede deel van het hoofdstuk context wordt de eigen observatie weergegeven. Beeldmateriaal, documentatie en verslag maken duidelijk hoe het landschap werd waargenomen en beleefd.

Het projectgebied Amsterdam west werd benaderd door middel van verschillende vervoersmodi. Hierbij was de bedoeling om een zo breed mogelijk zicht te krijgen op het landschap, vanuit verschillende standpunten.

In Almere lag de nadruk op de Noord-Zuid verbinding, in het spoor van de nieuwe ontwikkelingen van de Schaalsprong Almere 2.0. Er werd bekeken of er momenteel al sporen zijn van deze nieuwe ontwikkelingen en hoe het landschap zich nu verbeeldt. Het tweede aspect van de observatie in Almere bestaat uit een bezoek aan de kavelwinkel in het centrum van de stad. Hier worden kavels in verschillende groene omgevingen verkocht, om later op eigen initiatief op te bouwen.

1.2.1 OBSERVATIE VAN AMSTERDAM WEST VANUIT LANDSCHAP

Tijdens de Summerschool in Amsterdam kregen we de kans om de observatie te doen vanuit **vier verschillende vervoersmodi**. Net door Amsterdam west op deze manier te benaderen werden er verschillende perspectieven geopend.

Te voet door de groene vinger

Door te wandelen kon de groene vinger en de groene omgeving op een degelijk tempo worden benaderd. Op sommige plekken komt de groene vinger nog zeer sterk tot zijn recht. De Groene Stad wordt vooral sterk gepresenteerd in de polder. Doorheen de groene vinger zien we verschillende groenstructuren en -textures. Hierdoor geeft de Groene Stad een zeer divers beeld en karakter aan Amsterdam west. De groene vinger wordt op verschillende plaatsen onderbroken.

Links: de groene vinger langs de vaart en de spoorweg tot diep in Amsterdam west

Rechts: De polder ter hoogte van Spaarnwoude dorp

Met een boot over het water

Vanuit het water werd het duidelijk hoe divers de Water Stad Amsterdam is. De drukte van de havenactiviteiten en de fabrieken, silo's en schouwen die de skyline kleuren, wisselden af met de brownfields en de nieuwe ontwikkelingen langs de IJ-oever. Hier en daar zagen we het heropleven van de haven die her en der plaats was aan het maken voor nieuwe stedelijke ontwikkelingen.

Links: Zicht op Havenstad waar bouwkransen de skyline sieren.

Rechts: De havenlijn is met bijvoorbeeld REM-eiland ook een skyline van bakens en landmarks

Met de fiets langs de vaart en op de dijk

Met de fiets werd Amsterdam west in zijn volledigheid doorkruist. De Spaarndammerdijk en de Haarlemmertrekvaart waren hier duidelijke oriëntatiepunten. De Haarlemmertrekvaart vormt de grens tussen Amsterdam nieuw-west en de groene vinger. De Spaarndammerdijk, vormt een mooi uitzichtpunt over de polder.

Trein en wagen doorheen de infrastructuurknopen

Amsterdam west ligt bezaaid met weg- en spoorinfrastructuur. Deze vormen een breuk in het landschap. De infrastructuur doorklieft het projectgebied of ligt op een hoogte waardoor geen enkele fysieke of visuele connectie wordt gemaakt met de plaatselijke omgeving.

Links: Het hergebruik van een gedeelte van de dijk

Rechts: Fly-overs doorsnijden de skyline van Sloterdijk

Een wandelzoektocht naar merkwaardige fragmenten

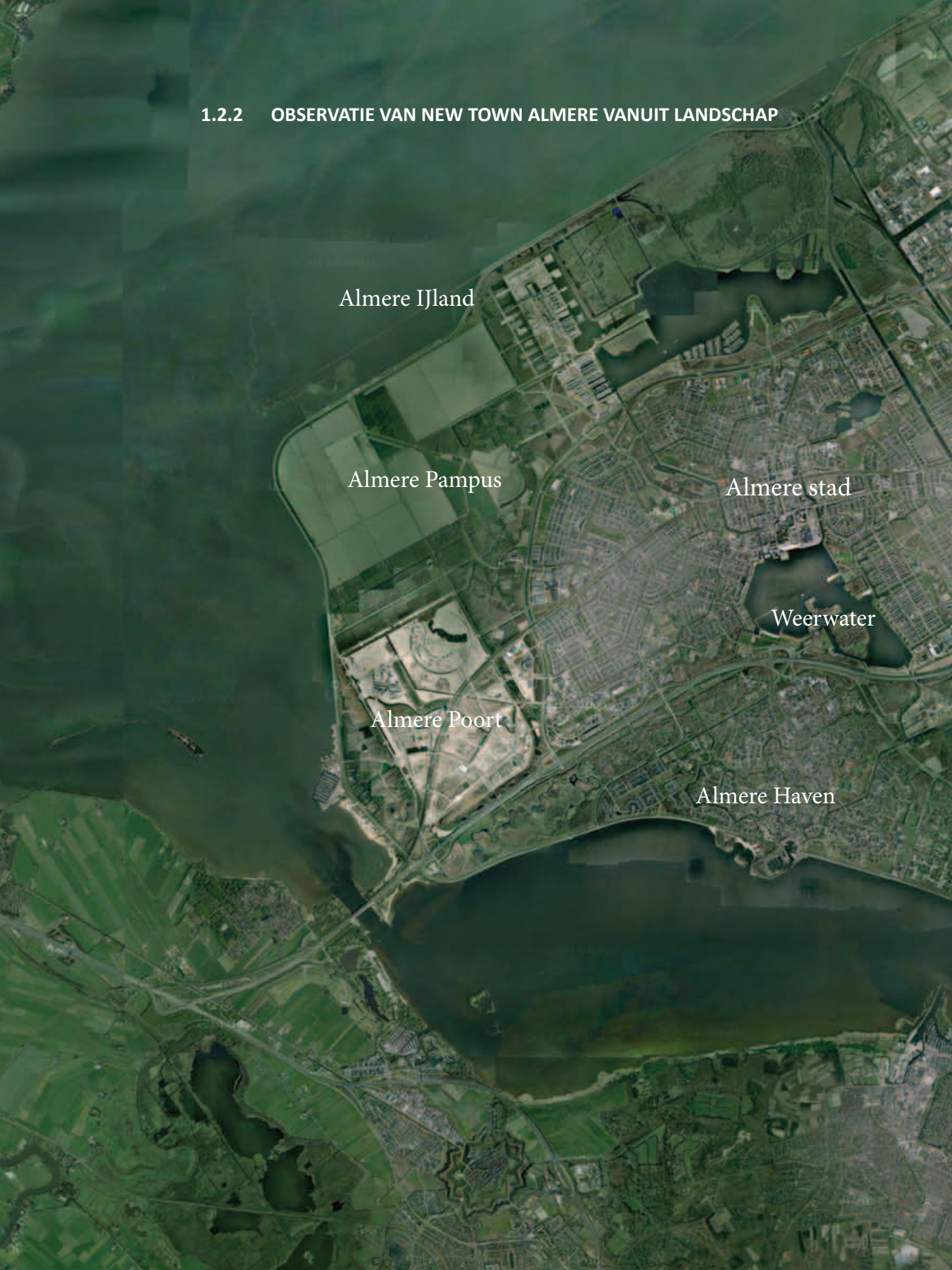
Tot slot werd er door gericht te wandelen doorheen Havenstad en Sloterdijk Teleport een aantal zeer interessante landschapsfragmenten ontdekt. Net doordat Amsterdam west verschillende ruimtelijke ontwikkelingen heeft ondergaan doorheen de geschiedenis zijn er verschillende fragmenten ontstaan die een interessante context bieden. De verschillende karakters en identiteiten maken een boeiend geheel.

Links: Puntobjecten zoals molens sieren de omgeving

Rechts: Het contrast tussen Sloterdijk dorp met de dijk en Sloterdijk Teleport

1.2.2 OBSERVATIE VAN NEW TOWN ALMERE VANUIT LANDSCHAP

Almere IJland

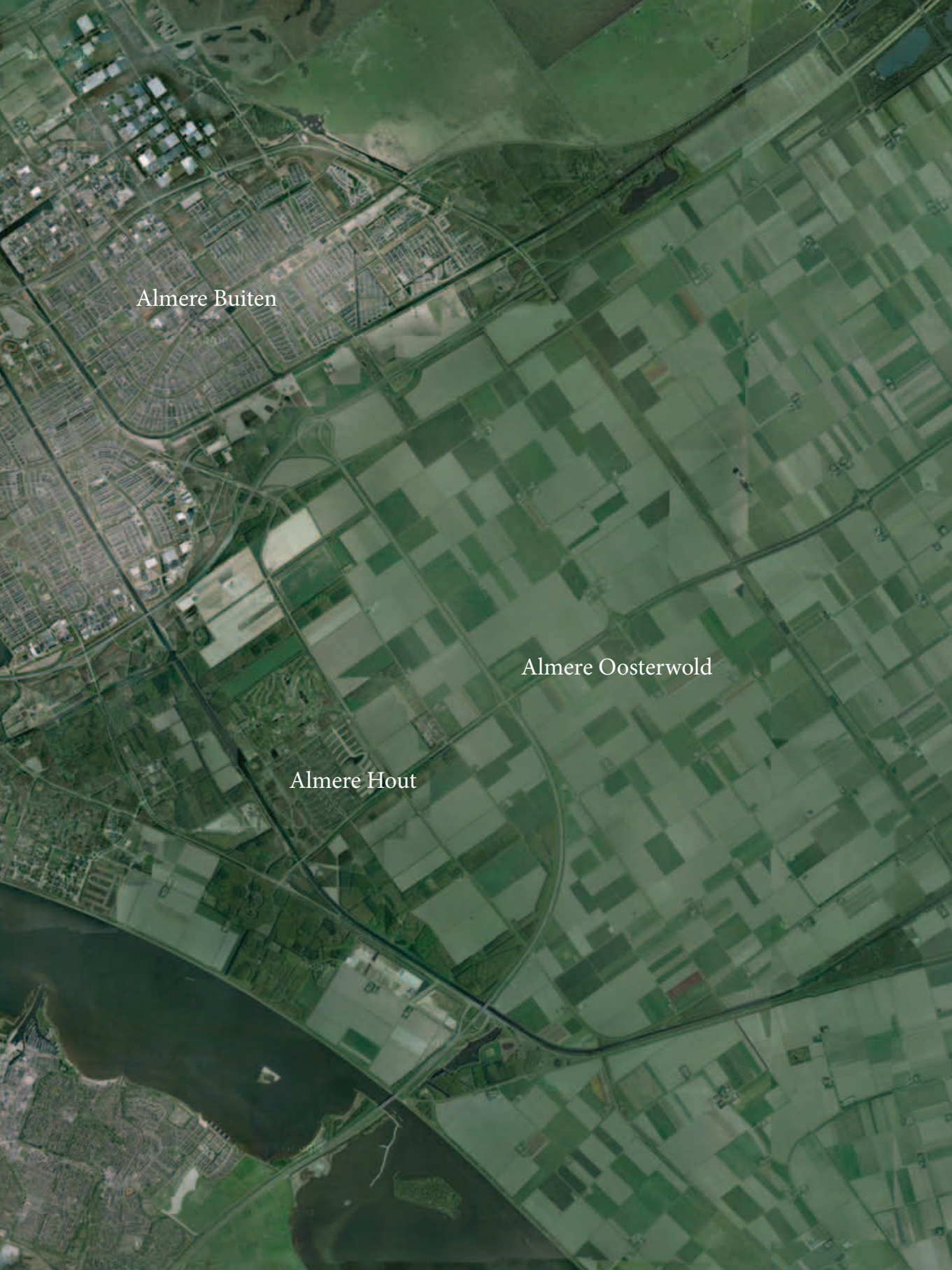
Almere Pampus

Almere stad

Weerwater

Almere Poort

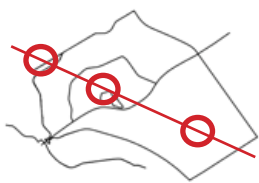
Almere Haven

Almere Buiten

Almere Oosterwold

Almere Hout

Situering observatie noord-zuid

Door de nadruk te leggen op de drie grote ruimtelijke ontwikkelingen die zullen plaatsvinden op de schaalsprong-as, een denkbeeldige lijn in noord-zuidelijke richting, kon er snel een beeld van Almere worden gevat. In het noorden werd de dijk bekeken en of er al sporen zijn van de nieuwe metropolitane ontwikkelingen die hier zullen plaatsvinden. In het centrum werd het Weerwater en zijn groene omgeving onder de loep genomen. Hier zal de Floriade een belangrijk aandeel krijgen. Als laatste werd in het zuiden van Almere het al reeds bestaande groene casco in de polder in kaart gebracht.

Tijdens het tweede deel van de observatie werd de nadruk gelegd op het centrum, en werd waargenomen hoe Almere zich profileert naar de bezoeker toe. Door een bezoek aan de kavelwinkel werd duidelijk dat Almere landschap inzet om nieuwe inwoners aan te trekken.

Almere Poort, Pampus en IJland

In Almere Poort en Almere Pampus valt meteen het verschil van vormen, kleuren en stijlen tussen de verschillende woningen in de wijk op. De skyline wordt gesierd door ontelbare bouwkransen die de open kavels tussen de kleurrijke woningen zullen helpen invullen. Er zijn nog geen sporen van de nieuwe eilanden die buitendijks zijn gepland.

Links: de werven verspreid over Almere Poort

Rechts: De 'Vlaamse stijl' waarbij iedereen zijn eigen huis en gevel kan vormgeven

Links: De momenteel open velden van Almere Pampus

Rechts: De groenzone tussen dijk en Almere Buiten met in de achtergrond de skyline van Almere Centrum

Almere Centrum

Bij aankomst in het centrum krijgen we een heel ander beeld te zien. Er is plaats voor shoppingcentra en een wandelgebied tussen station en Weerwater. De oever van het Weerwater wordt gesierd door een skyline van torens, die het centrum naast de kneuterigheid ook een metropolitaan karakter biedt. Het weerwater heeft een zeer groen kader. Samen met de Floriade zal dit het nieuwe mentale centrum worden.

Links: Het 'metropolitane' karakter van Almere centrum

Rechts: De kneuterigheid van Almere centrum geeft een dubbel karakter

Links: Almere forum met winkelcentra in het midden van het centrum

Rechts: Almere Weerwater met zicht op de groene omgeving van het centrum

Almere Oosterwold

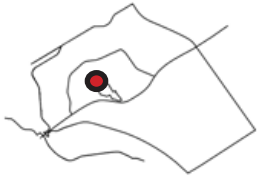
De grote open polder wordt momenteel vooral agrarisch benut. Hier wordt de snelweg geflankeerd door afwisselend open zichten en gesloten bosfragmenten. Net zoals de groenclusters rond de hoeves zorgen deze fragmenten voor de groene omkadering van Almere Hout en Almere Polder. Dit casco vormt het kader voor de komende ontwikkelingen.

Links: De groene clusters van boerderijen in de polder van Almere Oosterwold

Rechts: Het groene casco van Almere Hout dat vergezichten en gesloten groenstructuren afwisselt

Het kneuterige centrum tegenover de grote werf van de stad

Situering observatie en
bezoek Almere centrum en de
kavelwinkel

Bij de aankomst in Almere Centrum met de trein kreeg je al een eerste glimp van het diverse uitzicht van Almere. De slogan 'Het kan in Almere' laat zich perfect aflezen aan het uitzicht van de stad. Het centrum langs het Weerwater ziet er kneuterig uit met winkelstraten en merkwaardige gebouwen.

Om een snelle verbinding te maken met de andere kernen ben je aangewezen op de auto. Het karakter en uitzicht van de polder verschilt sterk met het karakter van Almere Pampus aan de rand van de dijk. Op vele plaatsen is er nog niet aan stadsontwikkeling gedaan, waardoor er veel kale plekken en open kavels zijn. Wat meteen opvalt is dat Almere zeer sterk inzet op city marketing.

Het kan in Almere

Fig.40: Het kan in Almere.
Stad Almere

Het stadsbedrijf dat er voor zorgt dat de bezoekers warm worden gemaakt voor Almere is het ACM, Almere City Marketing. Dit stadsbedrijf houdt zich bezig met branding, evenementen, de uitbating van de VVV-vestiging en netwerken. Het zorgt ervoor dat de visie van Almere in de praktijk wordt omgezet. Het ontplooit samen met partners en de gemeente activiteiten en initiatieven om Almere te positioneren als bijzonder moderne stad aan het water, in een aantrekkelijke ruime en groene omgeving om te wonen, werken, studeren en recreëren. En als stad waar ruimte is voor zakelijke ambities, waar je als ondernemer letterlijk én figuurlijk kan groeien. Het ACM zorgt er mee voor dat Almere bij de bezoekers van buiten de stad 'zich kan profileren als een kleurrijke en grensverleggende stad met moderne architectuur, hippe winkels, veel water en een groene omgeving'.

Banners in de inkomhal
van het stadhuis geven het
perspectief van Almere weer

Overal in het straatbeeld, zowel in nog te ontwikkelen gebieden als de opgeleverde buurten en zelfs binnen in de openbare gebouwen, sieren banners met catchy slogans het straatbeeld. 'Almere houdt van oogsten', 'Almere houdt van anders wonen', 'Zelf je droomhuis bouwen!', 'Almere houdt van Blikvangers', 'Almere houdt van ruimte', 'Droomhuis niet gevonden? Bouw het zelf!' om er een paar op te noemen. Ook op het

internet is Almere goed vertegenwoordigd met websites als vvalmere.nl, ikbouwminhuisinalmere.nl en hetkaninalmere.nl.

Kortom, de stad wil duidelijk maken dat alles wat je wenst zonder problemen kan worden gerealiseerd in Almere. 'Almere, gemaakt door mensen.' Almere wil duidelijk maken dat wat in Amsterdam centrum en omgeving niet kan, wel mogelijk is in Almere. Daarbij is het aspect landschap zeer belangrijk, vermits het in Almere mogelijk is op allerlei manieren in het groen te wonen. Iets wat in Amsterdam minder toegankelijk is.

De aantrekkingskracht van Almere voor nieuwelingen

Almere maakt zich interessant voor nieuwkomers en inwoners door allerlei initiatieven. Een voorbeeld van dergelijke initiatieven zijn de Urban Greeners die met programma's kansen bieden aan jongeren om zichzelf te ontwikkelen. De Urban Greeners zijn ontstaan vanuit de Floriade 2022 die in Almere zal plaatsvinden. De jongeren worden warmgemaakt om duurzame ondernemingen op te starten. De inzet is de mogelijkheid om mee te werken aan de opbouw van de Floriade 2022. Dergelijke initiatieven maken dat inwoners mee Almere zullen opbouwen.

Urban Greeners starten programma voor jonge ondernemers

De Urban Greeners dagen deze zomer vijftien jongeren uit om ondernemer te worden in hun Accelerator. De jongeren die mee zullen doen maken daarmee kans om mee te bouwen aan de Floriade 2022 in Almere. Een programma van drie maanden onder professionele begeleiding zal hen een kickstart geven, waarna ze in interdisciplinaire teams ondernemingen zullen starten.

De Accelerator, die plaatsvindt van eind juni tot half september, biedt jongeren uit heel Nederland de kans om zich te ontwikkelen en een eigen duurzame onderneming op te richten. De Urban Greeners richten zich daarbij op ondernemingen die gesplitst zijn op het verbinden van stad en land en natuur en techniek. Daarmee is

de Urban Greeners Accelerator het eerste kickstartprogramma in Nederland waarbij duurzaam ondernemen centraal staat.

Tijdens het programma, waarin regelmatig experts aan zullen schuiven en coaches de deelnemers begeleiden, richten de deelnemers zich de eerste vier weken op het verkennen van drijfveren en talenten. Ze maken kennis met het netwerk en het eiland Utopia, en leren over de vele mogelijkheden die het programma biedt. In de acht weken erna zullen de interdisciplinaire teams zich richten op het ontwikkelen en opzetten van een eigen onderneming binnen het spanningsveld van de tuinbouw en stad. De jonge ondernemers, die geen financiële bijdrage hoeven te leveren aan het programma, wordt wel gevraagd om intrinsiek gemotiveerd te zijn om de komende jaren aan hun ondernemingen te

werken. Het programma is daarmee een investering in de stad van de toekomst, in Almere.

Voor dit programma zijn de Urban Greeners op zoek naar ambitieuze jongeren onder de 30 jaar: ondernemers, sociale wetenschappers, technisch onderlegden, design talenten en meer. De inschrijving is inmiddels gesloten.

De Urban Greeners

De Urban Greeners zijn de jonge voorhoede van 2022. Samen bouwen zij aan de zelfvoorzienende stad die de Floriade 2022 moet worden. Door middel van duurzame ondernemingen vol innovaties en met een hart voor het verbinden van stad en tuinbouw, bouwen ze mee aan de stad van de toekomst.

Fig.41: Artikel Urban Greeners in het stadsmagazine 'Almere zaken'

Naast het feit dat Almere zichzelf zeer interessant maakt door middel van citymarketing, maakt het zich ook zeer toegankelijk voor nieuwkomers.

Een droomkavel kiezen in de kavelwinkel

Sierlijke ingang van de kavelwinkel

Een zeer goed voorbeeld daarvan is de kavelwinkel. Het concept is simpel. Je gaat binnen in de winkel met het idee dat je in Almere zeker en vast de kavel vindt die bij je past, je legt je specifieke vereisten voor je ideale woonomgeving op tafel, je krijgt een kavel toegewezen en 10 minuten later ga je buiten met een kostenloze vrijblijvende optie op je droomkavel voor drie maanden. Wil je de optie verlengen dan kan dat tot 9 maanden met een bijdrage van 15% op het totaalbedrag van de kavel. Er wordt op een grote kaart een sticker geplakt met de betreffende kavel en je krijgt het bijhorende 'kavelpaspoort' met de gegevens mee naar huis. Later krijg je de kans om alles nog eens rustig te bekijken op het net, het kostenplaatje rond te krijgen en met architecten te praten die dan je droomwoning mee zullen uitwerken. Het is een fenomeen dat in Vlaanderen niet is gekend. Het is een zeer vlotte en op maat gemaakte verkoopstrategie die zeer goed werkt. De kavelwinkel verkoopt naar eigen zeggen 3 kavels per dag.

Kavelwinkel Almere centrum

De oefening werd gemaakt om mijn **ideale kavel** te vinden. De opgegeven vereisten voor mijn kavel zijn bondig en voor de hand liggend. Ik stel voor om te wonen in het groen met een eigen tuin. Mijn budget is 300.000 euro voor de kavel en het gebouw. Ik wil graag de vrijheid van de 'Vlaamse stijl', namelijk dat als ik bijvoorbeeld een ferme wil plaatsen dat mogelijk kan zijn. De kavel moet dicht bij infrastructuur gelegen zijn met een frequente bediening van openbaar vervoer, zodat ik de verplaatsing naar Amsterdam vlot kan maken.

Tot mijn grote verbazing wordt er geen kavel naar voor geschoven aan de polder in het oosten maar eerder aan het water in het westen van Almere centrum, in de buurt **Noorderplassen West**. Hier kan ik wonen met 'een permanent vakantiegevoel door de waterrijke en met bos gevulde wijk, die de ingrediënten vormen voor recreatief en ontspannen wonen'. Er wordt duidelijk gemaakt dat ook hier voldoende groen aanwezig is. De prijs van de kavel valt met 95.760 euro zeer goed

mee. Er wordt uitgegaan van de prijsvergelijking 1/3 voor de kavel en 2/3 voor de woning die er later zal worden gebouwd. De troef van deze kavel is dat zowel het groene karakter als het water aanwezig zijn in de buurt. Aan het bos en langs een pittoreske vaartkom moet het gezellig wonen zijn. Op het perceel van 252 m² krijg ik de kans om zelf te kiezen wat ik bouw, mits de vereisten besproken in het Kavelpaspoort. Met dit budget is er ruimte genoeg om mijn ideale woning van een tuin te voorzien. De buurt wordt goed voorzien van openbaar vervoer richting het centrum. Van daaruit is Amsterdam met de trein vlot bereikbaar op 15 minuten. Dat zal uiteindelijk de grote reden zijn waarom er geen kavel werd toegewezen in de polder, waar geen openbaar vervoer is en je op de wagen aangewezen bent.

De prijs van een groene omgeving

Als er wordt gevraagd om te wonen in het bos of op een eiland wordt er duidelijk gemaakt dat dat geen optie is met het opgegeven budget. De prijzen springen al snel de hoogte in voor een **woning in het bos (€ 426.420)** of op een **eiland in het water (€ 535.040)**. Ook in **Overgooi** in Almere Haven is het mogelijk om kavels te nemen van 2.500m². De prijs van dergelijke kavels gaat al gemakkelijk richting € 580.000. Die prijs kon je al verwachten met iets te fraaie infofolder over dit stadseel.

De optie die ik kan nemen op de kavel in Noorderplassen West is vrijblijvend. Als ik twee weken later via internet de status van mijn ideale kavel bekijk, stel ik jammer genoeg vast dat de kavel is verkocht.

Wat zeer duidelijk opvalt aan de Kavelwinkel is dat zij geen weet hebben van mogelijke stadsuitbreidingen. Ik kan dus bijvoorbeeld geen kavel reserveren in de polder, waar nieuwe ontwikkelingen zullen uitgevoerd worden. De kavelwinkel is enkel gespecialiseerd in het verkopen van kavels via de stad. Het verkopen van woningen, informeren en reserveren van te ontwikkelen kavels en financieringsadvies behoren niet tot het takenpakket. Als er een kavel wordt verkocht, wordt er wel doorverwezen naar partners zoals architecten, adviseurs en ontwikkelaars. De Architect zal een catalogus aanbieden waaruit je je droomhuis kan kiezen of je kan je woning naar wens mee uittekenen.

Kavels & prijzen

Kavelnummer	Oppervlakte m²	Prijs €
78	465	149.120
NPW 025	232	90.480
NPW 033	261	103.100
NPW 036	261	103.100
NPW 051	665	268.660
NPW 053	714	288.456
NPW 056	532	209.555
NPW 057	538	211.918
NPW 058	544	214.282
NPW 059	550	216.645
NPW 061	580	226.200
NPW 062	669	266.898
NPW 063	623	248.546
NPW 066	459	181.305
NPW 081	252	95.760
NPW 089	252	95.760
NPW 113	261	103.100
NPW 144	577	227.915
NPW 147	592	236.178
NPW 148	557	222.215
NPW 149	747	298.016
NPW 176	291	107.030
NPW 177	277	97.790
NPW 178	277	97.790
NPW 179	283	108.955
NPW 187	1216	535.040
NPW 197	1115	447.070
NPW 198	940	394.915
NPW 203	1301	546.535
NPW 222	1168	414.640
NPW 223	1168	414.640
NPW 225	894	335.250
NPW 236	1192	423.160
NPW 237	1198	425.290
NPW 238	1198	425.290
NPW 240	1010	368.650
NPW 241	1010	368.650

.. Profiel van de buurt
derplassen West in
re Stad

Fig.43: Kavel-paspoort

kavelgegevens

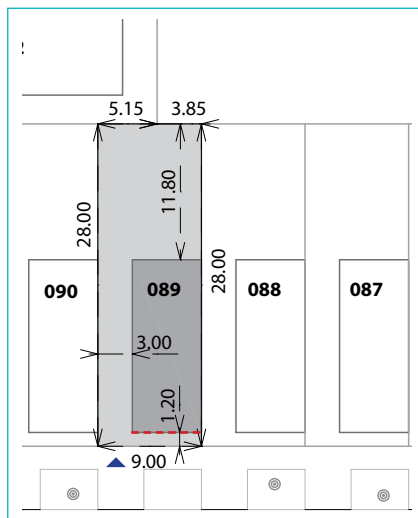
Gebied : Ik bouw aan
de gracht
Kavelnummer : NPW089
Oppervlakte : 252 m²
Prijs : € 95.760,-

[vrijgesteld van omzet- en overdrachtsbelasting, prijspeil 1 mei 2008. De gemeente behoudt zich het recht voor om de grondprijs te indexeren].

 Bouwvlak
 Uitgeefbaar terrein
 Voorgevelrooilijn

 Inritzone

 Noorden

Regels voor het bouwen

- Per kavel mag één vrijstaande woning of – onder voorwaarden en met uitzondering van kavels 78 en 169 – de helft van een twee-onder-één kap woning worden gebouwd.
- Maximaal 50% van de oppervlakte van de kavel mag worden bebouwd (hoofdgebouw inclusief aan- en uitbouwen en bijgebouwen). Voor het totaal aan bijgebouwen geldt een maximum van 60 m².
- De bebouwing (hoofdgebouw, bijgebouwen en aanbouwen) vindt plaats binnen het aangegeven bouwvlak (met uitzondering van de toegelaten uitbouwen aan de voorgevel).
- De maximale bouwhoogte is 9,00 meter. De minimale bouwhoogte van de voorgevel is 8,00 meter. De hoogte van bijgebouwen is maximaal 3,00 meter.
- De voorgevel ligt op de voorgevelrooilijn. De rooilijn wordt voor 100% bebouwd, met uitzondering van kavels 78, 91, 156 en 169, waarvoor geldt dat de breedte van de voorgevel van de woning vrij is.
- Aan de voorgevel mogen uitbouwen worden gerealiseerd tot een diepte van 1,20 meter over een breedte van ten hoogste 70% van de gevel. Dit met uitzondering van kavel 156: op deze kavel mogen aan de aangegeven zijde geen uitbouwen aan de voorgevel worden gerealiseerd.

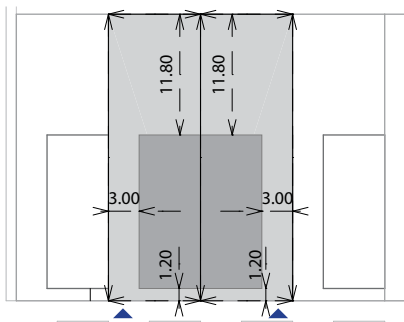
- De benodigde parkeerplaats worden op eigen terrein gerealiseerd. Per woning dienen minimaal één parkeerplaats gerealiseerd te worden; garages worden niet als parkeerplaats meegerekend. De locatie van de inritzone ligt vast.
- De hoogte van de erfafscheidingen voor de voorgevel of grenzend aan de weg bedraagt maximaal 1 meter. De hoogte van erfafscheidingen achter de voorgevel bedraagt maximaal 2 meter.

Overig

- Maximaal 25% van de woning mag door de bewoner(s) worden gebruikt voor de uitoefening van een beroep aan huis, mits de woonfunctie en het uiterlijk van het woonhuis gehandhaafd blijft. Activiteiten met een zodanige verkeersaantrekkende werking, dat aanmerkelijk meer verkeers- of parkeervoorzieningen of maatregelen nodig zijn, zijn niet toegestaan. Overlast voor de omgeving dient te worden voorkomen.
- Wanneer een erfafscheiding grenst aan het openbaar gebied, is deze bij voorkeur een integraal ontwerp met de woning.
- Burgemeester en wethouders zijn bevoegd vrijstelling te verlenen van de bepalingen van de voorschriften van het bestemmingsplan voor afwijkingen van maten

(minimum- en maximummaten) met ten hoogste 10% mits dit noodzakelijk is voor de bouwkundige dan wel architectonische inpassing. Als u van deze vrijstelling gebruik wilt maken geef dan in een aparte bijlage bij uw bouwaanvraag de motivatie aan.

- Met uitzondering van de hoekkavels 78 en 169 kan op de kavel de helft van een twee-onder-één kap woning worden gebouwd. Dit is alleen toegestaan als de bouwaanvraag voor beide woningen op twee kavels gelijktijdig wordt ingediend. Het bouwvlak van één van de kavels wordt in dat geval gespiegeld [zie illustratie voor een voorbeeld].

Illustratie: twee-onder-één kap

Welstand

Basistoets op basis van genrecriteria uit de Welstandsnota 2007, afhankelijk van het te realiseren type woning.

BEGRIJSBEPALINGEN EN BELANGRIJKE INFORMATIE

Begripsbepalingen

- **Hoofdgebouw:** een gebouw dat op een bouwperceel door zijn constructie, afmeting of functie als belangrijkste gebouw valt aan te merken.
- **Twee-onder-één kap woning:** een woning waarbij hoofdvolumes van de woningen direct zijn gekoppeld.
- **Bijgebouw:** een gebouw, vrijstaand of aangebouwd, met een zelfstandig dak, dat naar de verschijningsvorm een ondergeschikte ruimte vormt bij een op hetzelfde bouwperceel gelegen hoofdgebouw. Een bijgebouw heeft een complementaire functie bij het hoofdgebouw. Aan- en uitbouwen vallen tevens onder dit begrip.

- **Bouwperceel:** een aaneengesloten stuk grond, waarop krachtens het plan zelfstandige, bij elkaar behorende bebouwing is toegelaten. Als perceel wordt aangemerkt dat perceel dat in eerste aanleg van gemeenteweg is verkregen.
- **Kavel:** zie bouwperceel.
- **Bebouwd oppervlak:** het bebouwd oppervlak van een bouwperceel omvat de oppervlakte van alle op een bouwperceel gelegen bouwwerken tezamen.
- **Voorgevelrooilijn:** Lijn welke bij het bebouwen naar de wegzijde toe, behoudens toegelaten uitzonderingen, niet mag worden overschreden.
- **Bouwvlak:** een op de plankaart aangegeven vlak, waarmee gronden zijn aangeduid waarop bebouwing (hoofdgebouw, bijgebouwen en aanbouwen) is toegestaan.
- **Aan huis gebonden beroep:** beroep uitgeoefend door één of meerdere leden van het desbetreffende huishouden. Het beroep beperkt zich tot administratieve, juridische, dienstverlenende, kunstzinnige of daarmee gelijk te stellen activiteiten, alsmede kleinschalige ambachtelijke bedrijfsvoering. Horeca en detailhandel zijn daarvan uitgesloten.

Wijze van meten

- **De hoogte van een bouwwerk:** verticaal vanuit het hoogste punt van een bouwwerk tot aan de gemiddelde hoogte van aan dat bouwwerk aansluitende, afgewerkte bouwperceel, met dien verstande dat liftopbouwen en soortgelijke ondergeschikte onderdelen van een bouwwerk tot een maximum van 2,50 meter en een maximum oppervlakte van 25 m², en schoorstenen en antennes tot een maximum van 5 meter buiten beschouwing blijven.
- **De oppervlakte van een bouwwerk:** tussen (de buitenste verticale projecties van) de buitenwerkse gevelvlakken, en/of harten van gemeenschappelijke scheidsmuren en wel 1 meter boven peil, dan wel indien het bouwwerk uit meerdere bouwlagen bestaat, over de laag met het grootste oppervlak.
- **Bebouwingspercentage:** het bebouwingspercentage is het door bouwwerken bebouwd oppervlak, uitgedrukt in procenten van de oppervlakte van het bouwperceel, voor zover dat gelegen is binnen de bestemming.

Containers

Het is raadzaam bij het ontwerp van de woning rekening te houden met ruimte voor de mini-container (ook wel duobak genoemd) aangezien deze niet op de openbare weg mag staan. Dit geldt ook voor de optionele mini-container voor oud papier.

Discretionaire bevoegdheid

Indien strikte toepassing van de bepalingen van het kavelpaspoort voor de koper leidt tot een onevenredige beperking, kan de koper het college van B&W schriftelijk en gemotiveerd verzoeken om daarvan af te mogen wijken. Dit verzoek dient te zijn voorzien van een advies van de Welstandscommissie. Om toestemming te kunnen verlenen dient de voorgestelde afwijking te voldoen aan het doel en de strekking van de bepaling waarop deze betrekking heeft. Het college heeft bij de beoordeling van het verzoek tot afwijking een discretionaire bevoegdheid om te besluiten of afgeweken mag worden.

Versie mei 2008

De promotiefolder van het stadsdeel Overgooi maakt grote ogen. Bij het openslaan van de folder krijgt men meteen het bos en de groene omgeving onder de neus geduwd.

Het architecten Bouwboek geeft als een catalogus van typologieën een breed palet aan mogelijkheden. Dit boek krijg je na de optie op een kavel, zodat je met de nodige inspiratie naar huis kan.

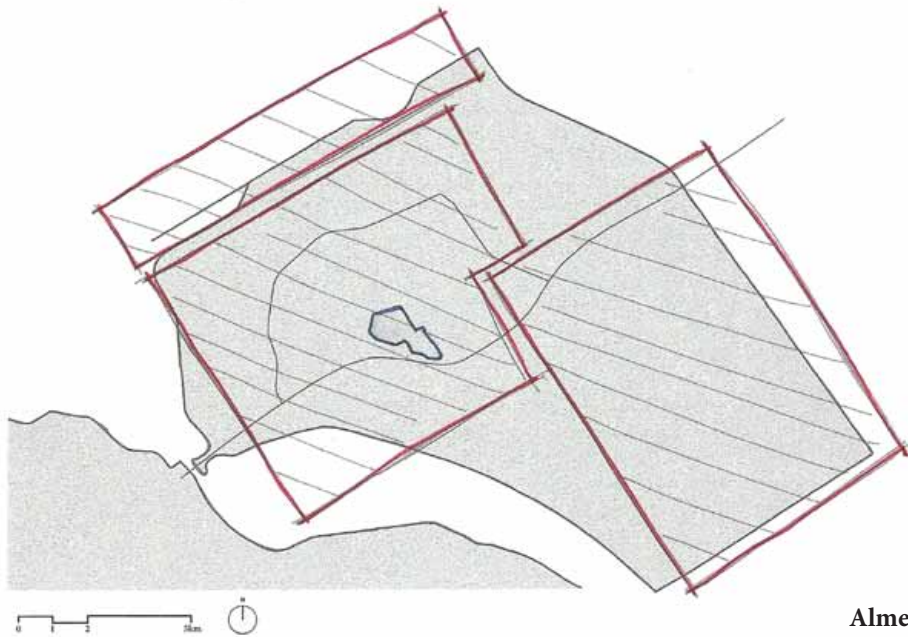
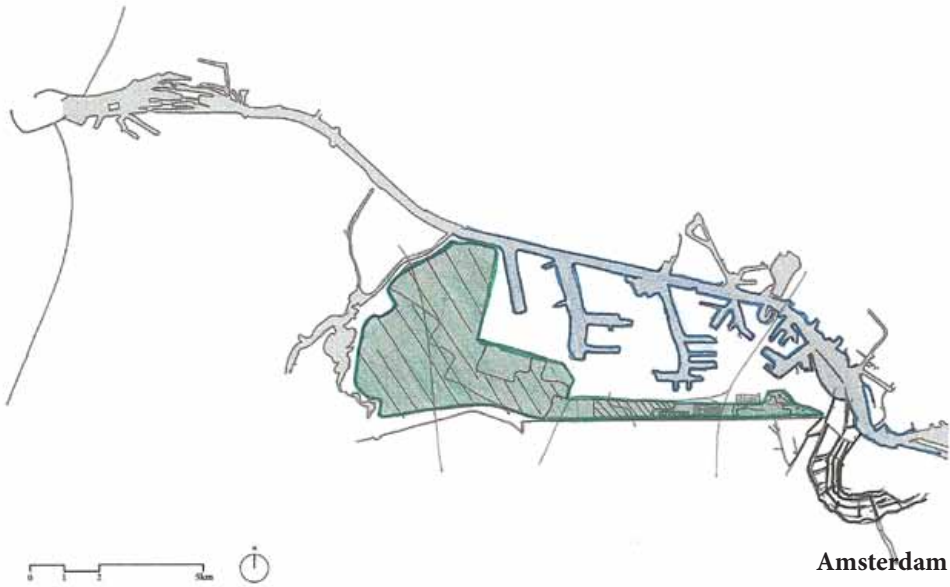

Het IbbA-Bouwboek gaat in op het meer financiële aspect van het bouwen. Met startersleningen kan je ook je droomhuis zetten.

1.3 Conclusie landschap Metropoolregio Amsterdam

De historische duiding, het inzicht in het toekomstperspectief en de eigen observaties van Amsterdam west en Almere maken het mogelijk om duidelijk te concluderen wat de grote verschillen zijn binnen de context van de Metropoolregio.

De observatie en documentatie van het landschap in Almere en het onderzoek naar hoe Almere landschap inzet binnen zijn stedelijke ontwikkeling geeft een duidelijke insteek om het begrip landschap te definiëren en om zijn positie als armatuur binnen een strategie te omvatten.

**Fig.44: Conclusie observatie
Amsterdam en Almere**

Conclusie

Door het projectgebied **Amsterdam west** te benaderen vanuit verschillende verkeersmodi werd een zeer breed beeld weergegeven. Het werd als snel duidelijk dat het **landschap zeer divers en gelaagd** is. De aanwezigheid van de groene vinger, de nabijheid van de haven en de locatie vlakbij het centrum met de infrastructuurvoorzieningen dragen allemaal bij tot deze gelaagde conditie. De aanwezigheid van verschillende fragmenten spreken over de geschiedenis van Amsterdam.

In het geval van **Almere** wordt landschap als een troef uitgespeeld. Op eender welke manier kan elke bewoner zoals gewenst in het groen wonen, aan het water wonen, een eigen tuin hebben, aan een park wonen en ga maar door. Landschap vormt het kader van elke stedelijke ontwikkeling. De keerzijde van dit gegeven is dat **landschap in Almere wordt gemaakt**, elk bos, park, tuin, zelfs eiland, is gemaakt als context in functie van een ontwikkeling. Bij de schaalsprong kunnen we 3 verschillende contexten waarnemen: metropolitaan wonen aan het water op een eiland, het centrum weerwater met de floriade als artificieel landschap en de het nieuwe polderkamerlandschap in het oosten.

Zoals waargenomen in Amsterdam spreken we over een totaal andere **context** als die in Almere. Dergelijke strategieën zoals de drie afzonderlijke en eenduidige verstedelijkingsmodellen in Almere, zijn niet van toepassing op Amsterdam west. De complexiteit en gelaagdheid van het landschap laat dit niet toe. Het grootste vraagstuk dat zich hier situeert, is hoe er een nieuwe stedelijke lob kan ontstaan tussen havenstructuur en de groene vinger.

Vanuit de hypothese dat landschap de drager is voor een kwalitatieve nieuwe stedelijke conditie, zal er moeten worden verder gekeken dan eenduidige strategieën zoals in Almere. Enkel zo kan er een voorstel worden geboden dat passend is voor een gelaagd landschap als dat van Amsterdam west.

II

THEORETISCH KADER

‘LANDSCAPE (URBANISM)’

Het theoretisch kader wordt opgestart vanuit een bibliografisch onderzoek rond ‘Landscape (Urbanism)’. Het Hoofdstuk II bestaat uit 4 delen.

In Deel 2.1 Landscape Urbanism wordt het ontstaan van de discipline ‘Landscape Urbanism’ kort gesitueerd. Er wordt een beknopt overzicht gegeven van de sleutelfiguren Charles Waldheim, James Corner en Mohsen Mostafavi. Aan de hand van hun publicaties wordt het begrip Landscape Urbanism weergegeven. Aansluitend komt een overzicht van de twee pioniersscholen AA School of Architecture London en GSD Harvard University, die deze discipline als eerste doceerden.

Deel 2.2 Landscape Urbanism stelt de vraag hoe de term ‘Landschap’ kan worden geïnterpreteerd en op welke manieren dit als medium kan werken binnen een methodiek voor stedelijke ontwikkeling. Elk van de besproken figuren hebben een eigen kijk op de term ‘Landschap’ waardoor interessante inzichten en perspectieven ontstaan.

Het derde en inhoudelijke onderdeel, Deel 2.3 Landscape & Urbanism, schetst het academisch kader van deze masterproef. Doorheen mijn persoonlijke opleiding ben ik vanuit Landschapsarchitectuur, Stedenbouw en Ruimtelijke planning en de Summerschool in aanraking gekomen met een aantal prominente publicaties.

Het vierde en laatste onderdeel, Deel 2.4 Conclusie, bevat de conclusie van het theoretisch kader. Hier wordt bekeken welke tendensen aanwezig zijn doorheen het volledige kader en hoe deze ruimtelijk zouden kunnen vertaald worden met betrekking tot Almere en Amsterdam west.

2.1. Landscape Urbanism

2.1.1 INTRODUCTIE LANDSCAPE URBANISM

Het begrip Landscape Urbanism

Landscape Urbanism zou ontstaan zijn vanuit een kritiek op postmodernistische stromingen. 'Landscape Urbanism', zoals het nu wordt gehanteerd, werd als begrip het eerst genoemd begin jaren negentig nadat deze stroming de opvolger werd van New Urbanism.

New Urbanism, één van de belangrijkste stedenbouwkundige stromingen in de twintigste eeuw, moest vooral een antwoord bieden op de sprawling suburbs van grote steden in Amerika. De uitgangspunten van deze stroming zijn uitgeschreven in het Charter of the New Urbanism. Dit charter bevat 10 belangrijke richtlijnen die New Urbanism omvatten en kunnen worden toegepast op verschillende schaalniveau's. De uitgangspunten zijn: Walkability, Connectivity, Mixed-use en Diversity, Mixed housing, Quality Architecture en Urban Design, Traditional Neighbourhood Structure, Increased Density, Smart Transportation, Sustainability en als laatste Quality of Life.¹

1 Charter of the New Urbanism.
www.cnu.org/charter (laatst
geconsulteerd 29 mei 2015)

Oorsprong van Landscape Urbanism

Het ontstaan van 'Landscape Urbanism' werd ingeleid door de **Landscape Urbanism Conference** in april '97 aan de Graham Foundation in Chicago. Hier werd de naam van deze discipline voor het eerst expliciet genoemd. Deze Conference stond onder leiding van **Charles Waldheim**. Naast Waldheim waren er een aantal sleutelfiguren aanwezig die later een grote rol gingen spelen in de ontwikkeling van deze discipline waaronder **James Corner** en **Mohsen Mostafavi**.

Vanuit Europa kan het ontstaan van het begrip 'Landscape Urbanism' worden gezocht vanuit een andere historiek. Het is mogelijk dat de eerste sporen van dergelijke stedenbouwkundige principes kunnen gezocht worden bij de concepten en methoden van '**Landscape Ecology**' (Landschaftökologie) zoals gebruikt door de Duitse geograaf Carl Troll in 1966. Hier stonden relaties tussen sociale, economische en milieu gerelateerde activiteiten centraal. In het werk van Ian McHarg,

'Design with Nature' (1969) zien we dat er ook in Noord-Amerika vanuit ecologisch oogpunt werd gedacht.

Volgens Kelly S. Shannon, nu docent aan de KU Leuven, zou 'Landscape Urbanism' een andere oorsprong hebben. Shannon stelt dat de term 'Critical Regionism', uitgesproken door Alexander Tzonis en Liane Lefaivre in 1981, een eerste stap in de richting van Landscape Urbanism was.² 'Critical Regionism' was een middel om kritiek te uiten op naoorlogse moderne architectuur en het creëren van een nieuwe betekenis van 'plaats'. Later zal Kenneth Frampton in 1983 de term terug onder de aandacht brengen. Hoewel 'Critical Regionalism' zich vooral uitspreekt over architectuur, denkt Frampton na over de waarde van een site en een methode om in te spelen op betekenisvolle relaties met de Genius Loci.

2 Shannon, K., 'From Theory to Resistance: Landscape Urbanism in Europe' in Waldheim, C., 'The Landscape Urbanism Reader', Princeton Architectural Press, New York, 2006, p. 141-161

Vervolgens spreekt Sébastien Marot van 'Landscape Sub-urbanism', waarbij vooral de 'changing role and revival' van landschap naar voor komt. In 2002 schrijft Marcel Smets 'Grid, Casco, Clearing en Montage', waarbij landschap eerder als 'redder' van hedendaagse ruimtelijke planning wordt gezien. Hier wordt indirect gerefereerd naar het standpunt van Frampton, waarbij landschap als 'nieuw instrument' zal worden gehanteerd.

Kritiek op Landscape Urbanism

Ondanks het tot nog toe korte bestaan van Landscape Urbanism, is er toch al een bepaalde vorm van kritiek. Landscape Urbanism zou volgens Ian Hamilton Thompson eerder een **representatie**, of 'old wine in new bottles' zijn van landschapsarchitectuur en landschapsplanning.³ Verder zijn er nog kritieken vanuit de hoek van landschapsarchitectuur, waar wordt afgevraagd of Landscape Urbanism niet gewoon een stroming is bedacht door architecten die in het 'vaarwater' willen raken van Landschapsarchitecten. In die zin is Landscape Urbanism niet meer of minder dan een **provocatie**. Landschapsarchitecten zoals Lindholm en Turner begrijpen niet wat deze discipline nu eigenlijk juist is. Ze verwijten dat er, onder andere door de AA school, niet duidelijk is gecommuniceerd over wat Landscape Urbanism nu eigenlijk zou moeten inhouden.

3 Thompson, I.H., 'Ten Tenets and Six Questions for Landscape Urbanism', in Landscape Research, 37(1), 2012, p. 7-26

Naast Thompson spreekt ook Richard Weller zich zeer kritisch uit over 'Landscape Urbanism'. Weller, docent Landschapsarchitectuur aan de University of Pennsylvania, houdt zich vooral bezig met het conflict tussen snelle stedelijke ontwikkeling en biodiversiteit. Weller schreef in zijn publicatie wat 'Landscape Urbanism' volgens hem wel en wat niet is.

*"According to Weller, **Landscape Urbanism Claims to:***

- 1. Align itself with contemporary scientific paradigms of nature as a complex, self-organizing system, conceptualize, interpret and directly engage the city as a hybrid ecology.*
- 2. Emphasise the creative and time-developmental agency of ecology in the formation of urban life as opposed to envisaging an ideal equilibrium between culture and nature.*
- 3. Include within the purview of design all that is in the landscape – infrastructure and buildings etc. and do this at scales which bridge the divide between landscape design, landscape ecology and landscape planning.*
- 4. Experiment creatively with computer driven methods of mapping social and ecological forces which affect a given site so as to get closer to the complex dynamics of the landscape.*
- 5. Aim for structural efficacy and instrumentality by design and to apprehend both site and program as creative subjects and opportunities but generally privilege a rational understanding of site forces, not the designer's subjectivity*
- 6. Foreground the landscape as the ultimate system to which all goes and from which all comes, a template for urbanism.*

*Inversely, **Landscape Urbanism rejects:***

- 1. The Garden (paradise) as landscape architecture's ur-metaphor – (replacing it with the City);*
- 2. The landscape as urbanism's other, as a repressed, gendered, and passive layer;*
- 3. A puritanical nature that needs to be reinstated as such to effect equilibrium between nature and culture;*
- 4. Designing toward fixed and final objects or aesthetic intuitions regarding formal composition;*

5. *Style, image, scene, and symbolism as dominant aspects of design;*
6. *Neo-conservative new urbanism on the one hand and avant-garde originality on the other;*
7. *Architectural and landscape architectural design as the production of isolated objects; superficial contextualism and commercial styling of places either aloof to, or in some way merely compensating for the instrumentalities of the world around;*
8. *Modernist planning and its pretence to control and contemporary planning which is devoid of the creative processes common to design processes;*
9. *A McHargian binary coding between nature and culture.”*⁴

4 Weller, R., 'Global theory, Local practice – Landscape Urbanism and some recent design projects at UWA', in *Kerb*, vol 15, 2007, p. 66-71

Met deze kritiek wordt duidelijk dat voor hem 'Landscape Urbanism' vooral draait rond ecologie, waarbij ook 'tijd' een belangrijke factor vormt.

2.1.2 SLEUTELFIGUREN LANDSCAPE URBANISM

- CHARLES WALDHEIM

Charles Waldheim is een Canadees-Amerikaans architect die zich vooral heeft gespecialiseerd in de relaties tussen landschap, ecologie en stedenbouw. Hierin heeft hij een aantal publicaties op zijn naam waaronder *The Landscape Urbanism Reader* (2006). Waldheim doceert aan verschillende Amerikaanse universiteiten. Hij is vooral actief aan de Graduate School of Design, Harvard University, waar hij ook hoofd van de afdeling landschapsarchitectuur is.

Fig.1: The Landscape Urbanism Reader
- Waldheim C.

The Landscape Urbanism Reader

Waldheim bespreekt in zijn essay de veranderende context van landschap binnen de hedendaagse stad. Hij doet dat door een verzameling van verschillende publicaties die elk projecten en voorstellen tonen waaruit blijkt dat landschap een zeer belangrijk medium zal worden bij het denken over de hedendaagse stad en zijn planning.

*“Landscape Urbanism describes a disciplinary realignment currently underway in which landscape replaces architecture as the basic building block of contemporary urbanism. For many, across a range of disciplines, landscape had become both the lens through which the contemporary city is represented and the medium through which it is constructed”*⁵

Landscape as Urbanism

⁵ Waldheim, C., ‘The Landscape Urbanism Reader’, Princeton Architectural Press, New York, 2006, p. 11

Waldheim start zijn discours ‘Landscape as Urbanism’ door de focus te leggen op de verschillende discoursen omtrent landschap en stedenbouw tijdens het laatste kwart van de 20ste eeuw. Het is hier dat er alsmaar werd teruggegrepen naar het landschap. Onder andere voor het reconstrueren van de industriële economie in het westen, het streven naar industriële steden met meer flexibele productie en bij de opkomst van het postmodernisme was landschap een aanknopingspunt. In dit geval komen de uitgangspunten van de landschapsurbanist samen met de discoursen van de architect die antwoorden zullen bieden op het

economische, sociale en culturele aspect omtrent decentralisatie. In deze context zorgt Landscape Urbanism voor een framework, in eerste instantie toepasbaar op verlaten en vervuilde sites (brown fields), die zijn ontstaan door het wegtrekken van industriële activiteiten.

De rol van landschap op grote schaal kreeg na verloop van tijd meer waarde bij ontwikkelingen als een element van de urban infrastructure. Er werd veel meer nagedacht vanuit het groter landschap dan uit de historiek van oude traditionele steden en bouwblokken. Central Park in New York van Olmsted is een zeer goed voorbeeld van Urban infrastructure, waar het landschap een deel van de infrastructuur zal opnemen en zo ordenend principe wordt voor de stad. In dat geval worden landschapsstructuren ordeningsmachines voor de urban field. Hierdoor zullen ze de stad organiseren en de toekomst mee bepalen.

“Landscape is not only a formal model for urbanism today, but perhaps more importantly a model for process” (Allen 2001).⁶

⁶ Waldheim, C., ‘Landscape as Urbanism’ in Waldheim, C., ‘The Landscape Urbanism Reader’, Princeton Architectural Press, New York, 2006, p. 39

De kwaliteit van het landschap binnen stedenbouw en het stedelijke programma is dat landschap kan inspelen op veranderingen en transformaties. Hierdoor wordt gesproken over landschap als een model voor stedelijke processen.

Een vroege pionier, Parc de la Villette, Paris

Hoewel Landscape Urbanism voor het eerst ter sprake kwam in het westen van de Verenigde Staten, waar in Detroit en Chicago de vraag werd gesteld ‘Wat te doen met verlaten industriële sites?’ bevindt het pioniersproject vanuit deze discipline zich in Europa. Ook in Europa werd deze vraag gesteld. De competitie voor de ontwikkelingen van Parc de la Villette (1982) vormt het absolute keerpunt. Het voornaamste programmapunt bij Parc de la Villette was dat landschap als framework de basis ging vormen voor stedelijke transformatie. Beide voorstellen van

Koolhaas/OMA en Tschumi zijn opmerkelijk. In beide gevallen neemt landschap de rol over van architectuur als medium voor het ordenen van activiteiten en programma. Tschumi spreekt over landschap als setting voor programma en sociale relaties die kunnen veranderen met de tijd.

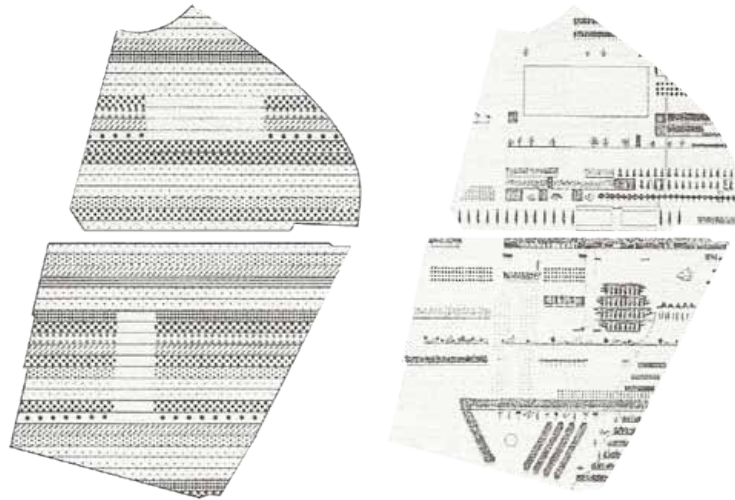

Fig.2: Diagram en schema's voor de onbebouwde ruimte. Ontdekken hoe de plaatsing van verschillende elementen ongeplande relaties zullen ontwikkelen zodat allerlei parkprogramma's mogelijk zijn, voorstel Parc de la Villette van Koolhaas (OMA).

Later zullen Parc André Citroën en Parc de Bercy de opvolgers zijn van Parc de la Villette, ook beide gevestigd in Parijs. Lange tijd later zullen zich daar ontwikkelingen zoals Downsview Toronto en Fresh Kills New York bijvoegen, die zich wel in de Verenigde staten bevinden.

De brede rol van Landscape Urbanism

Landscape Urbanism kan nog andere rollen aannemen dan enkel de basis zijn voor een ruimtelijke strategie. Waldheim toont dit door middel van verschillende projecten.

Landscape Urbanism is een alomvattende discipline en kan dus ook meerdere rollen aannemen dan enkel een basis vormen voor een ruimtelijke strategie. Waldheim toont dit door verschillende projecten naar voor te schuiven zoals Duisburg Nord, een onderdeel van Emscher Park uitgewerkt door Peter Latz waar landschap wordt ingezet als remedie voor de geslagen wonde van het industrieel tijdperk. Dit project

was voor Europa een grote stap vermits Latz daar gebruik maakte van ecologische en artistieke elementen. Trinitat Cloverleaf Park Barcelona door Joan Roig en Enric Batlle, is een voorbeeld waar infrastructuur wordt geïntegreerd in de publieke ruimte. East Scheldt project van West 8 legt dan weer bloot waar de relaties tussen ecologie, infrastructuur en de perceptie tussen de twee kunnen zijn.

De ultieme voorbeelden van volledig gevormde grootschalige landschapsprojecten met betrekking tot Landscape Urbanism vindt hij zelf Downsview Toronto en Fresh Kills New York. Ook al is de vraag of de gekozen voorstellen voor die ontwikkelingen ooit in hun volledigheid zullen worden uitgevoerd.

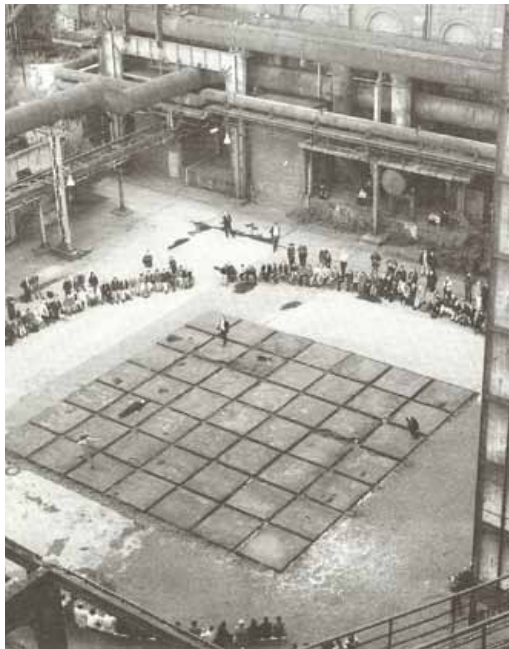

Fig.3: Industrie wordt een landschapspark. Duisburg Nordpark

Waldheim besluit dat bij dergelijke grootschalige projecten, waarvan hij er een aantal aankomt, er nood is aan expertise over verschillende raakvlakken zoals ecologie, bouwkunde, sociaal beleid, politieke processen en dergelijke. Net de synthese van deze raakvlakken en de vertaling daarvan in een ontwerp met publieke doeleinden, kaderen volgens Waldheim binnen Landscape Urbanism dat het framework zal worden voor het hedendaagse stedelijk veld.

- JAMES CORNER

James corner (1961) is een landschapsarchitect die, naast doceren aan onder andere the University of Pennsylvania School of Design, zijn eigen bureau heeft. Corner Field Operations heeft sinds de oprichting een aantal belangrijke projecten gemaakt voor Downsview Park in Toronto, Freshkills Park en The High Line, beiden in New York.

Terra Fluxus

Corner heeft met zijn publicatie “Terra Fluxus” bijgedragen aan het essay van Waldheim over Landscape Urbanism. James Corner was aanwezig op de conventie over Landscape Urbanism, georganiseerd door Charles Waldheim in 1997. Corner ziet Landscape Urbanism als een hybride discipline. Hij stelt vast dat verschillende ontwerpdisciplines zoals architectuur, landschapsarchitectuur, stadsontwerp en planning samenkomen in een gedeelde discipline waarbij landschap het hoofdthema is. Hij vraagt zich af wat deze hybride nu eigenlijk is en hoe de begrippen landscape en urbanism zich daarin positioneren. Hij besluit dat er verschillende landschappen bestaan zoals Urban Landscapes en Infrastructural Landscapes. Deze vormen een belangrijk aspect voor de stad.

7 Corner, J., ‘Terra Fluxus’ in Waldheim, C., ‘The Landscape Urbanism Reader’, Princeton Architectural Press, New York, 2006, p. 24

“These Infrastructural also embody some of the more significant potentials of Landscape Urbanism: the ability to shift scales, to locate urban fabrics in their regional and biotic contexts, and to design relationships between dynamic environmental processes and urban form”⁷

‘Landscape Urbanism’ omvat vier belangrijke pijlers: **Process over time, the staging of surfaces, the operational or working method en the imaginary.**

Hij volgt de stelling van David Harvey die meent dat stromingen zoals New Urbanism gefaald zijn, doordat men ervan uitging dat ‘Spatial order can control history and process’. Harvey zegt dat nieuwe kansen voor toekomstige stedenbouwkundige stromingen minder moeten vertrekken vanuit het verstaan van vormen en dat het meer moet gaan

over het verstaan van **processen**. Ecologie hoort daarbij tot een zeer belangrijke tool om stedelijke omgevingen te analyseren en te begrijpen. Onder ecologie worden twee verschillende definities begrepen. Enerzijds hebben we de relaties binnen het milieu (natuur) maar wat vooral ook belangrijk is en vaak wordt vergeten is het verstaan van culturele, sociale, politieke en economische milieus, naast de meer natuurlijke betekenis van ecologie.

“The promise of Landscape Urbanism is the development of a space-time ecology that treats all forces and agents working in the urban field and considers them as continuous networks of inter-relationships”⁸

8 Corner, J., ‘Terra Fluxus’ in Waldheim, C., ‘The Landscape Urbanism Reader’, Princeton Architectural Press, New York, 2006, p. 30

Het tweede belangrijke thema is de **horizontal surface**. Een soort van ‘field of action’. Niet enkel het ‘veld’ waar wordt gewerkt maar vooral de Urban Infrastructure. Vanuit het idee dat stedenbouw als strategisch denken moet worden opgevat, waar wordt omgesprongen met de potenties van bepaalde gebieden.

“Unlike architecture, which consumes the potential of a site in order to project, urban infrastructure sows the seeds of future possibility” En daar draait het nu net om, het benutten maar vooral ook ontwikkelen van kansen. “Landscape Urbanism is an instigator and accelerator, working across vast surfaces of potential. An urbanism that anticipates change, open-endedness and negotiation”.

Deze gedachtegang, waarbij er vrij open aan planning wordt gedaan, vormt de derde pijler van Corner. Hiervoor zijn er bepaalde methodieken nodig. **The operation or Working method** is zeer belangrijk om te voorzien dat er juist wordt omgegaan met het landschap en de stedelijke geografie.

“I believe that Landscape Urbanism suggests a reconsideration of traditional conceptual, representational and operative techniques”⁹

9 Corner, J., ‘Terra Fluxus’ in Waldheim, C., ‘The Landscape Urbanism Reader’, Princeton Architectural Press, New York, 2006, p. 32

De laatste pijler omschrijft hij zelf als de belangrijkste en absoluut nodig om de bovenstaande aan te vullen, **imaginary**. Verbeelding is voor Corner de belangrijkste tool voor eender welke ontwerper. De waarde van publieke ruimte is onschatbaar en kan niet worden gebanaliseerd door een gebrek aan verbeelding. "Landscape Urbanism is first and last an imaginative project, a speculative thickening of the world of possibilities".

Landscape en Urbanism complementair

Corner concludeert met te besluiten dat Landscape en Urbanism niet los van elkaar kunnen worden gezien en dat ze elkaar binnen de discipline zullen aanvullen. Net daardoor is Landscape Urbanism van onschatbare waarde voor stedelijke ontwikkeling. Doordat dit een hybride discipline is kunnen ze elkaar aanvullen en nieuwe inzichten genereren.

Bij zijn bijdrage aan de publicatie van Mostafavi "Landscape Urbanism: A manual for the machinic landscape" spreekt Corner over 5 pijlers maar met de onderverdeling Horizontality, Infrastructures, Forms of Process, Techniques en Ecology spreekt hij over dezelfde inhoud van het vakgebied Landscape Urbanism.

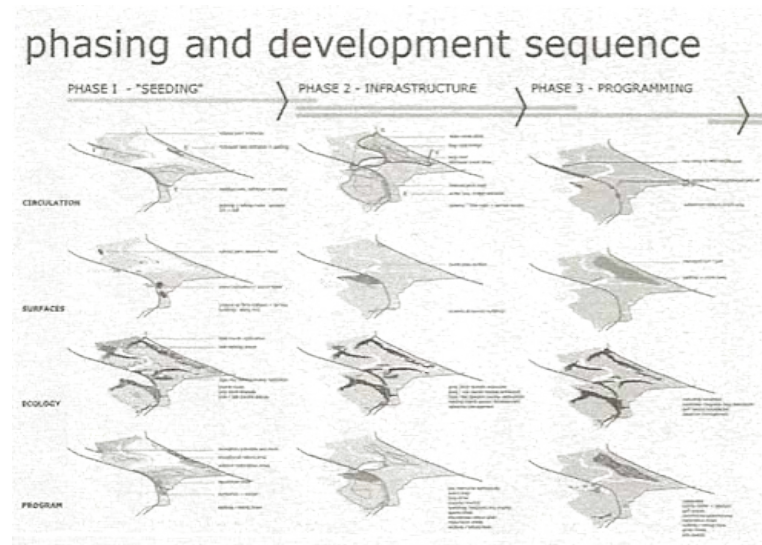

Fig.4: Fresh Kills Staten Island New York werd strategisch benaderd waarbij space-time verhouding van groot belang zijn voor landschapsontwikkeling

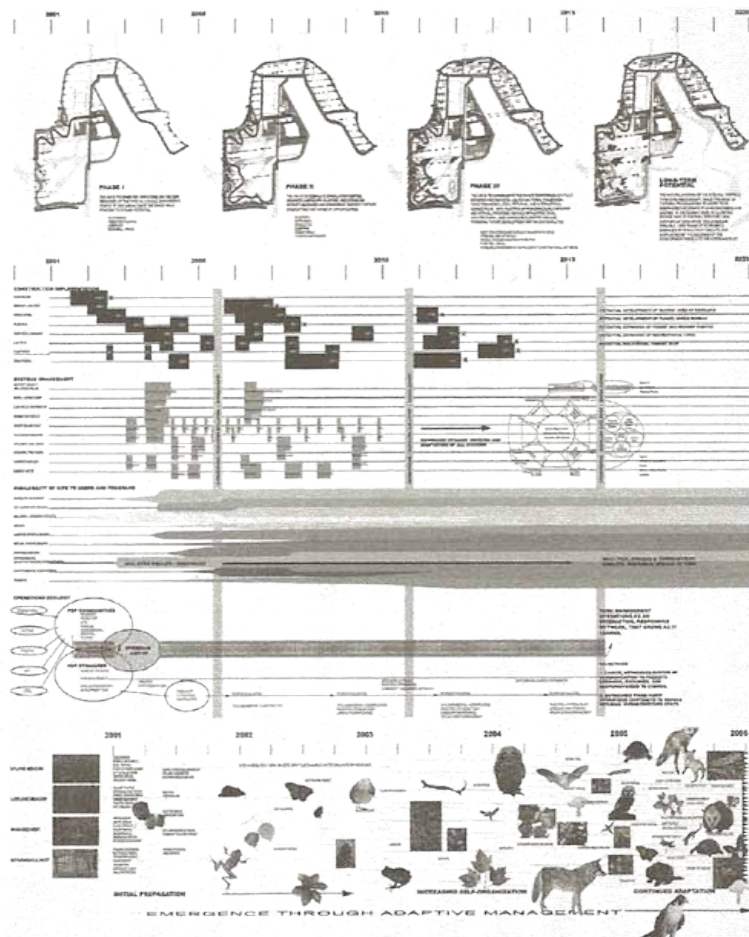

Fig.5: Gefaseerd diagram van JC Field Operations voor de ecologische ontwikkeling van het Downsview Park Toronto

Recovering Landscape.

Fig.6: Recovering Landscape, Corner J.

10 Corner, J., 'Recovering Landscape: Essays in Contemporary Landscape Architecture.', Princeton Architectural Press, New York, 1999, p1 en p. 12

Het essay "Recovering Landscape" (1999), dat James Corner heeft geschreven voor zijn bijdrage met 'Terra Fluxus' aan het essay van Waldheim in 2006, schrijft hij vanuit de bijkomende interesse in het landschap dat hij de jaren daarvoor heeft zien groeien. De collectie van artikels zijn vooral gebaseerd op de conventie die hij heeft geleid aan de AA school in Londen in 1994. Het essay behandelt de opvatting en discussies die toen hebben plaatsgevonden en gaat verder in op waarom landschap nu aan interesse heeft gewonnen en hoe deze situatie nieuwe mogelijkheden met zich meebrengt.

"Landscape is understood as an ongoing project, an enterprising venture that enriches the cultural world through creative effort and imagination (...) Landscape is not given but made and remade. It is an inheritance that demands to be recovered, cultivated, and projected toward new ends."

10

Vanuit landschapsarchitectuur legt hij de waarde en betekenis van landschap voor planning en verstedelijking vast. Met Recovering Landscape stelt hij vast dat er vier aspecten zijn die de interesse van het landschap binnen projecten midden jaren '80 heeft opgewekt.

De basis van de interesse in landschap bij hedendaagse projecten

De specifieke toestand van een site en het 'reclaiming' van sites. Belang van een specifieke toestand voor de culturele waarde door plaats en tijd, het sociale programma, mogelijkheden voor nieuwe ontwikkelingen en in verband met biodiversiteit, ecologie en successie.

Het tweede aspect is ecologie en milieu, vermits dit in de 21ste eeuw hot-topics zijn geworden. De klimaatveranderingen brengen problemen met zich mee zowel voor stad als land.

Een zeer belangrijk aspect in verband met recovering landscape is het proces van de industrialisatie. Net door dit gegeven zijn er veel brownfields, suburbane condities en een vage grens tussen stad en land ontstaan. Door deze tendens worden nieuwe insteken gevraagd.

Als laatste spreekt Corner over de nood aan 'land art' sinds de jaren '70. Hierdoor wordt de interesse in landschap sterk opgewakkerd, vermits landschap tegelijkertijd 'the venue' (site), en 'the material' (medium) vormt van artistieke expressie.

"Landscape can no longer be considered solely as decoration around the base of buildings; rather, it has come to assume deeper roles of contextualization, heightening experiences, and embedding time and nature in the built world. It is increasingly recognized that landscape harbors a profound environmental and existential promise for architecture and urbanism, provoking new forms of experience, meaning and value." Treib (1999).¹¹

11 Corner, J., 'Recovering Landscape: Essays in Contemporary Landscape Architecture.', Princeton Architectural Press, New York, 1999, p16

Corner deelt zijn boek op in drie thema's: 'Reclaiming Place and Time', 'Constructing and Representing Landscape' en 'Urbanizing Landscape'. Uit deze onderverdeling zal blijken dat er al veel rond landschap, architectuur en stedenbouw is gewerkt maar Corner wil vooral duidelijk maken dat er nog veel meer werk moet verzet worden in de toekomst.

Dit boek was duidelijk een startpunt voor de publicatie 'Terra Fluxus' die hij later heeft geschreven. Daar werden vier belangrijke pijlers voorgesteld. Hier gaat het meer over een overzicht van wat er kan en nog zal moeten gebeuren in de toekomst.

- **MOHSEN MOSTAFAVI**

Mohsen Mostafavi is een architect die zijn opleiding heeft gedaan aan de AA School of Architecture London. Nu doceert hij vooral aan the Graduate School of Design, Harvard University. Naast Harvard was hij ook docent bij andere instellingen zoals the University of Pennsylvania, Cambridge University en Frankfurt Academy of Fine Arts. Mostafavi heeft twee belangrijke publicaties gemaakt met betrekking tot Landscape Urbanism. In zijn essay "Landscape Urbanism, A manual for the Machinic Landscape", (2003), stelt hij een aantal sleutelteksten samen. In zijn uitgave 'Ecological Urbanism' (2010) gaat hij vooral in op het meer ecologische aspect binnen de huidige toestand van klimaatproblematieken en dergelijke.

Landscape Urbanism, A manual for the Machinic Landscape

Fig.7: Landscape Urbanism: A manual for the Machinic Landscape, Mostafavi M.

12 Mostafavi, M., 'Landscape Urbanism – A Manual for the Machinic Landscape', Princeton Architectural Press', New York, 2003, p. 7

In zijn essay stelt Mostafavi zichzelf de vraag *"How do current developments in urbanism open up new opportunities in the field of landscape? Equally, how does landscape help us conceive of new conditions for Urbanism?"*. Het is ook vanuit deze vraagstelling dat hij momenteel doceert aan Harvard. In zijn eigen artikel 'Landscapes of Urbanism' geeft hij deels antwoord op deze vraag en stelt hij welke condities deze twee disciplines, landschap en stedenbouw, elkaar kunnen bieden. In de nieuwe stedelijkheid zullen relaties ontstaan tussen stad en (onderliggend) landschap. Het specifieke landschap kan als basis dienen voor nieuwe inzichten. *"As a framework for the imagination, landscape produces new insights in response to the contemporary urban situation"*.¹² De grootste stelling die Mostafavi maakt is dat het beeld en de presentatie van het landschap afhangt van de transformaties die dat ondergaat of ondergaan heeft en de plaatsing in de tijd. De grote potenties van de stad zitten in de dynamiek die bepaalde plaatsen kunnen opvangen.

"The fact that urbanism relies as much on the construction of surfaces and voids as it does on the construction of buildings, seems to make the literal use of landscape as a material device a necessity. But at the same time, the fact that landscape architecture contains an explicit recognition of the changing nature of the land through time, allows the possibility of

a productive relationship on a metonymic register to an urbanism whose conception of time is generally more implicit and linear.”¹³

13 Mostafavi, M., 'Landscape Urbanism – A Manual for the Machinic Landscape', Princeton Architectural Press, New York, 2003, p. 7-8

De relatie tussen landschap en het gebouw, de stelling dat landschap als een materie kan worden beschouwd is een zeer belangrijk punt dat hier wordt gemaakt. Het aspect tijd speelt alweer een grote rol. Landscape Urbanism gaat over timescales. Het landschap wordt gevormd door processen op korte en lange termijn en is dus zeer afhankelijk van de transformaties die daardoor ontstaan.

De rol van de landschapsurbanist

De taak van de landschapsurbanist bestaat erin om te beginnen bij het gegeven. De methoden van 'Landscape Urbanism' zijn operatief en geven de voorrang aan op welke manier het landschap zal werken in de toekomst en hoe dat zal worden gebruikt. Daarnaast zal er aandacht worden gegeven aan externe invloeden zoals klimaat en milieu in het vormgeven van de stad. De landschapsarchitect zal inzetten op alternatieve modellen voor stadsontwikkeling die open staan en aanmoedigen tot participatie en betrokkenheid van alle gebruikers. Dat hoeft daarom niet in het ontwerpproces maar kan wel in de flexibiliteit van het programma en het gebruik van het landschap, dat na verloop van tijd toch kan en zal veranderen.

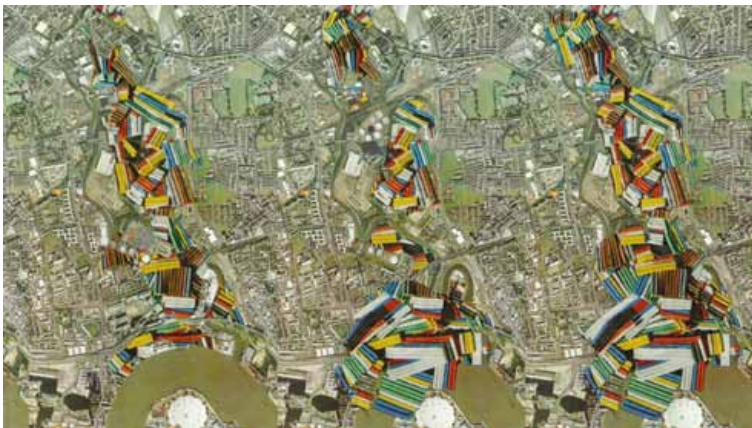

Fig.8: Coexistent Territories, Bundled Network. Rosalea Monacella

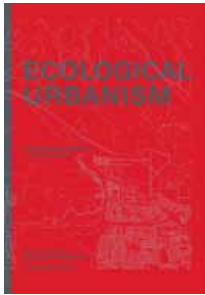

Fig.9: Ecological Urbanism, Mostafavi M.

Mostafavi ziet Ecological Urbanism als een kritiek maar ook logisch vervolg van Landscape Urbanism. Ecological Urbanism zal moeten verdergaan op de 'gedateerde' principes van Landscape Urbanism, waar klimaat, milieu en ecologische concepten, naast economische en sociale condities het kader zullen vormen voor de hedendaagse stad.

Net doordat de stad voor grote uitdagingen staat zoals populatiegroei, migratie van land naar stad, toenemende exploitatie van gelimiteerde grondstoffen zal het nu het moment zijn om in te spelen op deze aspecten die mogelijk al een zware impact hebben gehad of zonder maatregelen in de toekomst zullen hebben op de stad. De vraag die hij zich dan ook stelt is hoe we als ontwerper en ruimtelijk planner zullen inspelen op deze harde en uitdagende realiteit van de huidige steden. Ecological Urbanism is dus vooral ontstaan vanuit 'environmental issues'.

Het probleem met de attitude van de hedendaagse architectuur

Naast de milieu- en klimaatkwesties schuift Mostafavi twee punten naar voor waar dringend beter moet worden over nagedacht en mee omgegaan. Enerzijds trekt hij in twijfel of de problematiek wel serieus is genomen en of we wel duurzaam zijn omgegaan. De stempel van de tot nog toe magere maatregelen moet veel harder worden gedrukt. De nood voor duurzaamheid en ecologisch denken is groter dan het wordt opgevat.

Anderzijds heeft hij het over het magere werk van de zogenaamde duurzame architectuur. De maatregelen voor dergelijke kwesties waren tot nog toe ondermaats en van te kleine orde om op grote schaal invloed te hebben op het kernprobleem. Er moet verder worden gedacht en het perspectief moet breder worden opgevat, er dient verder te worden gedacht dan het architecturale object.

Het doel van dit boek is dan ook het vormen van een kader voor ecologie en stedenbouw zodat de kennis, methoden en gedachten over de stedenbouw van de toekomst duidelijk worden overgebracht. Enkel door dit duidelijk te stellen kan er nagedacht worden over huidige condities en toekomstige mogelijkheden.

The projective potential of an Ecological Urbanism

In de bijdrage van Charles Waldheim bij dit essay gaat hij met zijn artikel “Weak Work: Andrea Branzi’s ‘Weak Metropolis’ and the Projective Potential of an ‘Ecological Urbanism’ ” in op het laatste punt, in verband met de toekomstige mogelijkheden, zoals omschreven door Mostafavi.

Waldheim bespreekt het werk van Branzi vermits dat volgens hem relevant kan zijn binnen het discours van Ecological Urbanism doordat Branzi inspeelt op ‘Projective Imagination’. Bij ecologie is het zeer moeilijk om in te spelen op de toekomst en nieuwe urbane condities.

“Increased calls for environmental remediation, ecological health and biodiversity suggest potential for reimagining urban futures” (Bhabha 2009).¹⁴

In dat geval wordt het werk van Branzi zeer relevant, vermits hij in zijn projecten ruimtelijke planning voorstelt in de vorm van klimaatsgerichte, economische en esthetische kritiek op het falen van de huidige stad. Branzi’s werk is vaak geïnspireerd op het werk van Ludwig Hilberseimer ‘New Regional Pattern’ en zijn illustraties van ‘Proto-ecological Urbanism’.

14 Waldheim, C., ‘Weak Work: Andrea Branzi’s “Weak Metropolis” and the Projective Potential of an “Ecological Urbanism” ’ in Mostafavi, M., Doherty, G. en Harvard University Graduate School of Design, ‘Ecological Urbanism’, Lars Müller Publishers, Baden, 2010, p. 115

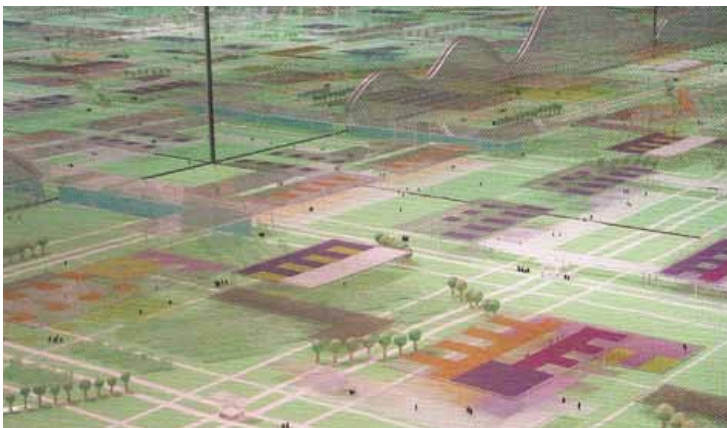

Fig.10: Branzi kiest ervoor met zijn Masterplan Striip Eindhoven de stad te illustreren als een doorgaand systeem van relationele krachten en flows in tegenstelling tot een collectie of groepering van objecten.

2.1.3 LANDSCAPE URBANISM PROGRAMMA'S

Momenteel worden aan behoorlijk wat instituten het vakgebied Landscape Urbanism gedoceerd. Een aantal daarvan hebben een grote rol gespeeld in de ontwikkeling van 'Landscape Urbanism'. Hier wordt kort gesitueerd wat de programma's van de twee pioniersinstituten waren en hoe zij 'Landscape Urbanism' doceren. Het wordt duidelijk welke strategie ze naar voor schuiven en welke publicaties daarvoor als basis worden gebruikt.

- AA SCHOOL OF ARCHITECTURE LONDON

*"AALandscapeUrbanism research aims at developing instruments, proposing responses and investigating potentials emergent from the developmental pressures that regional networks exert on localities today. The understanding of landscape is central to this project, both for the degree of spatial control it offers to large-scale urbanism and for the way in which it allows the integration of natural processes and urban development into a sustainable artificial ecology. The landscape offers the double opportunity to reframe urban problems and recontextualize the practice in general."*¹⁵

15 Programma van de opleiding.
<http://landscapeurbanism.aaschool.ac.uk>
(laatst geconsulteerd 29 mei 2015)

Vanuit dit instituut heeft Mohsen Mostafavi zijn boek "Landscape Urbanism: A Manual for the Machinic Landscape" (2003) uitgebracht. De AA school was de pionier in het doceren van het vakgebied Landscape Urbanism en spitte zich daarbij vooral toe op de processing en transformaties van het landschap. Het aspect tijd komt hier als belangrijkste factor aan bod.

- GRADUATE SCHOOL OF DESIGN HARVARD UNIVERSITY

"Over the past decade, longstanding disciplinary divides between the urban and the ecological have given way to more fluid, polyvalent and potentially more productive relations. The challenges of the built environment have rarely, at any time, corresponded to traditional disciplinary or professional boundaries. Today, contemporary practices of urbanism are shaped by thinking from subjects as diverse as landscape architecture, geography and

economics, while increasingly being informed by sensibilities and stores of knowledge broadly associated with the study of the natural world. (...) As model and metaphor on the one hand, and as applied science on the other, urban and architectural practices and habits of thought are increasingly engaged with ecological thinking. (...) Candidates may propose research topics related to the description of contemporary urban forms; the empirical observation of urban or environmental subjects; the representation of ecological or urban sites and systems; cartographic or projective representations of urban, regional, or global orders; ecological orders as determinants of urban, regional, or territorial spatial organization; the histories and theories of landscape as elements of urban or regional order; infrastructure, logistics and material economies associated with urban or regional form; emergent economic orders and their impact on urban form; energy production and consumption in relation to urbanism; agricultural production and consumption in relation to urbanism; water and waste networks in relation to urbanism; large-scale and ultra-rapid development and emergent forms of modernization and their ecological and economic impacts and possibilities; as well as advanced studies in landscape urbanism, ecological urbanism and weak urbanism.”¹⁶

16 Programma van de opleiding.
www.gsd.harvard.edu (laatst
 geconsulteerd 29 mei 2015)

Nadat Mostafavi de toon had gezet met zijn publicatie voor de AA school heeft hij vanuit GSD Harvard University het boek “Ecological Urbanism” (2010) opgemaakt. Uit het bovenstaande programma kunnen we duidelijk opmaken dat Harvard University de kaart wil trekken met een eerder ecologische input in Landscape Urbanism. Daarbij is het de bedoeling dat de inzichten worden uitgewerkt met grote structuren met betrekking op de grotere schaal, één van de werkpunten die Mostafavi in Ecological Urbanism aanhaalt. In tegenstelling tot de AA school legt Harvard University meer de nadruk op de grote structuren.

2.2 Landscape Urbanism

2.2.1 LANDSCAP ALS TERM EN MEDIUM VOOR METHODIEK

Waar Waldheim in zijn essay stelt dat “landscape has become a lens through which the contemporary city is represented as a medium through which it is constructed” en later dus landschap evident werd binnen het verhaal van ‘Landscape Urbanism’, dringt de vraag zich uiteraard op wat landschap nu net is en hoe dat kan geïnterpreteerd, gebruikt en benaderd worden. De term landschap, wat landschap inhoud en wat de betekenis daarvan kan zijn, wordt geduid door een aantal sleutelfiguren naar voor te schuiven die landschap vanuit een bepaald oogpunt, dat kan landschapsarchitectuur zijn, bekijken.

Daarnaast is het belangrijk om deze interpretatie te kaderen in een aantal methodieken die kunnen leiden tot een ruimtelijke vertaling met dit begrip als belangrijkste medium.

2.2.2 SLEUTELFIGUREN LANDSCHAP

- DIRK SIJMONS

Fig.11: Urban by Nature.
Internationale Architectuur
Biennale Rotterdam 2014

Dirk Sijmons is hoogleraar aan de TU Delft, Nederland en is tevens landschapsarchitect. Hij staat mee aan het hoofd bij H+N+S Landschapsarchitecten. Sijmons was curator van de 6de Internationale Architectuur Biennale Rotterdam 2014. De IABR-2014-Urban By Nature vertrok vanuit het standpunt dat de globale milieuproblematiek alleen kan worden opgelost als we de problemen van de stad oplossen. Daarbij wordt gekeken vanuit de lens van landschap en landschapsarchitectuur naar de ecologische relaties tussen stad en natuur. Door de beschouwing dat de stad de natuurlijke ecologie van de mens is, kan er gewerkt worden aan een meer veerkrachtige stad met een duurzame toekomst. De Biennale presenteert een reeks ontwerpvoorstellen van diverse planners, landschapsarchitecten en stedenbouwkundigen die dit thema aanreiken.

Wakker worden in het Antropoceen.

De aanleiding van de Biennale wordt verwoord in het artikel ‘Wakker worden in het Antropoceen’ (2014). Hij inspireert zichzelf op een uitspraak van Crutzen, ‘Het Antropoceen is het nieuwe tijdperk, volgend op het holoceen, waar de mensheid als een natuurkracht op de aarde ingrijpt. Het nieuwe tijdperk is het tijdperk van de mens’. De introductie van dit begrip is wetenschap op zijn avontuurlijkst. Een hypothetisch woord dat de ongeordende troep verschijnselen zoals klimaatsveranderingen, in het gelid zet en begrijpelijk maakt.

Het feit dat de mens in staat is om het klimaat te veranderen is zowel verontrustend als een potentie. In die opvatting zijn we dus ook verantwoordelijk voor de gevolgen daarvan. De uitdaging van het antropoceen is om het menselijke kennisveld in te zetten dat de planeet zijn eenentwintigste-eeuwse taak kan vervullen, namelijk het dragen van een naar verwacht aantal van 10 miljard bewoners.

Sijmons stelt dat het in deze tijd niet meer mogelijk is om natuur en menselijke verschijnselen niet als verweven te zien. De mens staat niet boven de natuur. We zijn natuur en hebben een natuur. Stad en natuur overlappen elkaar ruimtelijk en functioneel en net door die opvattingen over het nieuwe tijdperk grijpt Zijmons naar landschapsarchitectuur.

Landschap en het nieuwe stadslandschap

*“Landschap is per definitie een dubbelzinnig en verbindend begrip, waarin ‘natuurlijke factoren’ en ‘menselijk handelen’ samenkomen. Een landschapsarchitect is getraind om een gebied niet als natuurlijk of kunstmatig te zien, maar als beide tegelijk. Als twee beelden die over elkaar heen schuiven en die samen één verhaal vertellen. Kijkend door deze lens radicaliseren we het idee van stad, stedelijkheid, samenleving en natuur.”*¹⁷

17 Zijmons, D., ‘Wakker worden in het Antropoceen’ in Brugmans, G. en Strien J., ‘IABR-2014-Urban By Nature’, Uitgever IABR, Rotterdam, 2014, p. 15

Sijmons concludeert dat binnen dit nieuwe tijdperk, landschap als basis kan dienen voor het bepalen en ontwikkelen van een nieuwe conditie die inspeelt op de noden van een 21ste eeuwse samenleving.

Landkaartmos

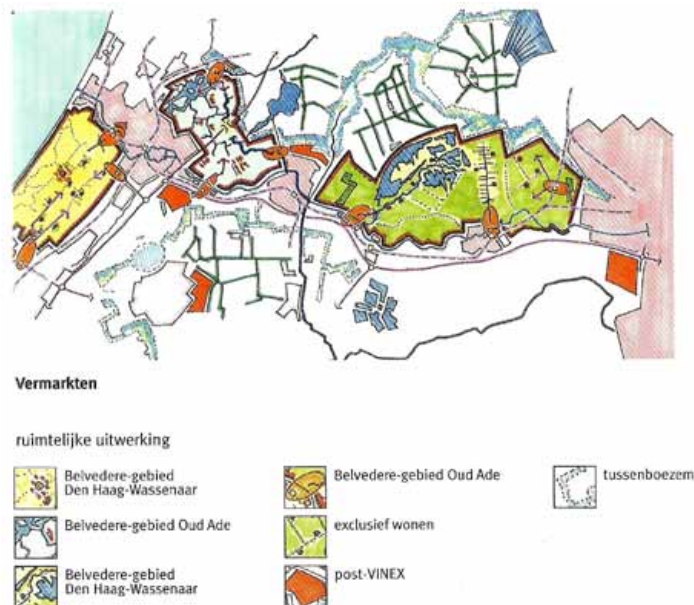
Fig.12: Landkaartmos, Sijmons D.

In het boek van Sijmons, “Landkaartmos, en andere beschouwingen over landschap” (2002), gaat hij in op de verschillende beschouwingen die het landschap kan hebben. Hij start vanuit de vraag hoe landschap wordt begrepen als object en onderdeel van beleid, planning en ontwerp.

*“Het omschrijven van wat landschap is, wat een landschapsarchitect is en doet, is geen kinderspel. (...) Uit de wisselwerking tussen enerzijds mens en aarde of mens en natuur en anderzijds de verhouding tussen mensen onderling ontstaat landschap. Het landschap ontstaat onder andere door het menselijk bestaan.”*¹⁸

18 Sijmons, D., ‘Landkaartmos en andere beschouwingen over landschap’, Rotterdam, Uitgeverij 010, 2002, p. 13

Waarbij H+N+S Landschapsarchitecten nadenkt over de ruimtelijke opgave van het landschap gaat ‘Landkaartmos’ vooral in op het politieke accent. De wisselwerking tussen landschap, cultuur en ruimtelijke ordening in Nederland vormt het kader van dit boek. De relatie tussen cultuurbehoud en de cultuur van het maken is voor Sijmons van uitermate belang bij de ontwikkeling van een landschap.

Moderniseren

ruimtelijke uitwerking

Musealiseren

ruimtelijke uitwerking

Fig.13: 'De Strook' Amsterdam , Relaties tussen cultuurhistorie en ruimtelijke ordening op regionale schaal

- FRITS PALMBOOM

Frits Palmboom is een ruimtelijk planner die net zoals Dirk Sijmons zijn opleiding heeft gedaan aan de TU Delft. In 1990 begon hij zijn praktijk waarna in 1994 Jaap van de Bout zich hierbij voegde zodat Palmbout ontstond. Tot op vandaag doceert Palmboom aan verschillende universiteiten.

Net zoals H+N+S Landschapsarchitecten werkt Palmbout vanuit landschap, ook vooral op de regionale schaal. Maar door een dergelijke grafische taal te gebruiken maken ze het verschil met bureaus als dat van Dirk Sijmons (H+N+S Landschapsarchitecten, Adriaan Geuze (West 8) en Kees Christiaanse (KCAP). In “Drawing the Ground - Landscape Urbanism Today: The work of Palmbout Urban Landscapes” (2010) geeft hij deze taak duidelijk weer.

Drawing the Ground - Landscape Urbanism Today: The work of Palmbout Urban Landscapes

Palmbout vertrekt altijd vanuit het historisch standpunt vermits het landschap is ontstaan door verschillende lagen en geologische, technologische en sociale contexten. Daar waar landschap de grond legt, stelt hij Ironisch genoeg vast dat het landschap in Nederland evenveel is gemaakt door menselijk handelen als de natuur. De methodiek om met landschap om te gaan start vanuit de tekening en de ondergrond als het object.

Fig. 14: Drawing the Ground - Landscape Urbanism Today, Palmboom F.

“Drawing as the method, and the ground as object are central to our work. It is a quest for what Landscape Urbanism can and must be today. It is an argument for fostering the architectonic dimension that lies at the core of an approach to urbanisms through landscape.”¹⁹

Urbanised Landscape

Palmboom omschrijft dat landschap een reeks kwaliteiten bevat om de hedendaagse stad te begrijpen waaronder: de omvang van het landschap, de dubbelzinnigheid van het landschap en de mogelijke interpretatie

¹⁹ Palmboom, F., Thomaes, S.; Stoekaert, J., Kieboom, C. En Puffelen, J. van, ‘Drawing the ground – Landscape Urbanism today. The Work of Palmbout Urban Landscapes’, Birkhäuser, Basel, 2010, p. 33

daarvan, de dynamiek van het landschap, landschap als een tastbaar en zeer robuust materiaal en de specifieke plaatsgebonden kenmerken van het landschap. Als laatste haalt hij een belangrijk kenmerk aan en stelt hij dat landschappen niet worden 'gemaakt' door de mens maar dat de mens wel een zeer grote invloed heeft in het proces van het ontstaan van een bepaald landschap. Hij gebruikt daarbij het voorbeeld van het Nederlandse landschap, dat gemaakt is door menselijke tussenkomst op het watermilieu. Hoewel de mens Nederland heeft gemaakt, zal het nooit vat hebben op de natuurkrachten van het water, daar zal de mens nooit boven staan.

Door deze opvatting te maken kan de hedendaagse stad niet meer los staan van zijn landschap en enkel bestaan uit een architectonisch geheel. Palmboom spreekt eerder over een landschap dat gemarkeerd door tijd, extensief en gelaagd is. Ze zijn ontstaan door wisselwerking tussen natuurlijke en culturele krachten, gedreven door een overlevingszin: Urbanised Landscape. Hij brengt deze interpretatie van landschap in verband met ruimte, grondvlak, tijd, instrumentatie, programma en uiteraard tekening.

Fig. 15: Palmhout gebruikt een leesbare grafische taal, zoals hier bij het project 'Westflank Haarlemmermeer', in elke fase van het onderzoek. De grafische taal gebruikt hij doorheen heel het proces, van analyse tot eindbeeld

- BERNARDO SECCHI & PAOLO VIGANO

Bernardo Secchi, die in 1990 samen met Paola Vigan het bureau Studio Associato Bernardo Secchi Paola Viganoo heeft opgericht, was een gerenomeerd architect en ruimtelijk planner. Secchi heeft in zijn loopbaan gewerkt aan diverse projecten op verschillende schaalniveau's. In het kader van deze masterthesis is het belangrijkste project om te duiden het Structuurplan Antwerpen (2006), dit project is van groot belang doordat er werd gewerkt met een zeer interessante methode om een (stads)landschap te benaderen vanuit een strategisch oogpunt.

Antwerp, Territory of a New Modernity

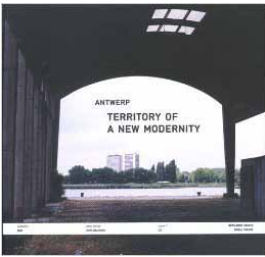

Fig.16: Antwerp - Territory of a new modernity, Secchi Viganoo

Het probleem bij de stad Antwerpen was dat de stad met verschillende projecten steeds in ontwikkeling was, maar dat er nooit eigenlijk een duidelijke algemene visie is uitgesproken om deze transformaties te leiden. Secchi gaat ervan uit dat bij dergelijke steden als Antwerpen beeldvorming cruciaal is.

*"The structure plan acts as a framework, a platform where old and new projects and old and new images can find new connections. It is an instrument that can embrace new dynamics of self-organization. It also means to help engender a profound sense of identification and citizenship for individuals and for Antwerp's different collectivities."*²⁰

Images, Scenarios, Strategies

20 Secchi, B. en Viganò, P., 'Antwerp. Territory of a New Modernity', Uitgeverij SUN, Amsterdam, 2009, p. 15

21 Secchi, B. en Viganò, P., 'Antwerp. Territory of a New Modernity', Uitgeverij SUN, Amsterdam, 2009, p. 9

*"Images, scenarios, strategies are the main conceptual and operational categories driving the plan along these inform and intersect the investigations, surveys and analysis that were carried out as well as the hypotheses that were, time and again, proposed within cognitive strategy that seeks to distance itself from the past, especially from the analytical grammar and syntax that been codified within a long series of planning and urban design experiences."*²¹

Images

De geselecteerde beelden zijn geïnspireerd op zowel de lange geschiedenis van de stad naast de mogelijke toekomst die er in schuilt. Het structuurplan maakt een algemene visie door gebruik te maken van een aantal beelden die een sterke constructieve rol kunnen spelen in het vormgeven van de stad. Een aantal beelden zijn belangrijk in de geschiedenis van de stad, zoals de rol van water. Andere beelden zijn dan weer belangrijk om de constructie van de stad te begrijpen, hierbij horen infrastructuur en spoorwegen. De haven heeft dan weer een economische weerslag, ecologie behoort tot de beelden die een bepaald verwachtingspatroon tonen van de maatschappij. In dit kader bevat het structuurplan beelden zoals water stad, ecostad, haven en spoorstad, poreuze stad, megastad en metropool met kleine dorpen.

Scenarios

Het scenario is een presentatie of een projectie van wat er zou kunnen gebeuren in de toekomst. Het is een actie, een hypothese. Hier wordt het element tijd een belangrijk aspect.

Strategies

Om een strategie voor de visie van Antwerpen voort te brengen, wordt er ingezet op een aantal strategisch gekozen plaatsen. Het plan houdt dus geen rekening met de stad op een homogene manier en heeft in die zin geen betrekking op het gehele grondgebied. Het structuurplan zet eerder in op een aantal strategische plaatsen omwille van hun specifieke karakteristieken, locatie, dimensie, transformatiegevoeligheid of door andere interessante insteken. Binnen deze plekken worden alle ingrepen strategisch bekeken vanuit een bepaald standpunt. Dat kan sociaal, economisch of ruimtelijk zijn.

**Fig.17: Water network and
inundation areas Antwerp
region**

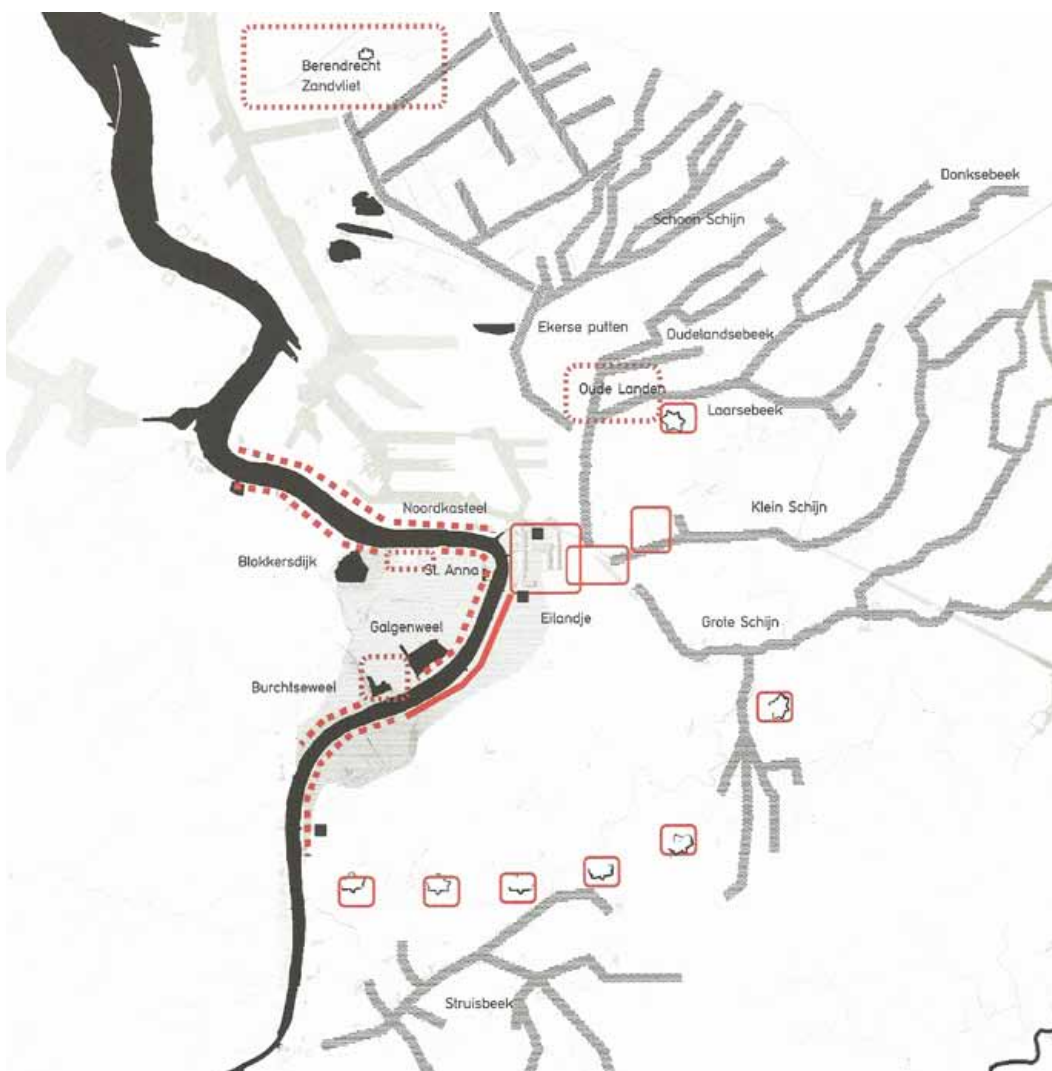

Fig.18: Scenario Water City as guideline

Recycling City. Lifecycles, Embodied Energy, Inclusion

Fig.19: Recycling City: Fabian L., Giannotti E, Vigano P.

*“We recycle things that are subject to a life cycle. Parts of cities, objects, materials: talking about the city as something that can be recycled makes us think about its rhythms, life cycles, metamorphoses. Recycling cities is an essential strategy that cuts across the scales and themes of the contemporary urban question: the environmental crisis, the progressive divide between rich and poor, forced or denied mobility that points towards new exclusions”*²²

Recycling City is het onderwerp van een Intensive Program van de Universiteit van Venetië onder leiding van Paola Vigano. Het thema behandelt het recyclen, regenereren en herstellen van de diffuse stad in de regio Veneto. Het doel is om een 100% recycling scenario te ontwikkelen waarbij de mogelijkheden worden onderzocht om ruimte en architectuur van de stad in zijn volledigheid te hergebruiken en recycleren.

Elements for a theory of the city as renewable resource

*“The shift I (Vigano) Propose not only insists on the value and importance of cities as places of freedom, democracy and fertility, but suggests that the process of accumulation which is typical of urbanized territories (from overhead capital to social capital) can be ‘renewable’ under certain conditions and that this approach deserves specific investigation and design tools. In reaction to the current crises of the urban environment, my hypothesis supports the recycling and reuse of existing inhabited spaces. Different from other similarly titled research (Greenstein, Sungu-Eryilmaz 2004), it extends recycling beyond brownfield recovery to all brown, grey and greenfields: all space that has been produced and embodies labor - that is energy. Space is here considered as capital”*²³

Wat Vegano hier voorstelt is zeer interessant. Er wordt op zoek gegaan naar waardevolle fragmenten uit deze diffuse stad, naar de ruimtelijke kwaliteiten, om dan te kijken wat de limieten zijn om hier hergebruik en recyclage uit te halen tot op zijn maximum.

22 Fabian, L., Giannotti, E. en Vigano, P., ‘Recycling City’, Giavedoni Editore, Pordenone, 2012, p.1

23 Fabian, L., Giannotti, E. en Vigano, P., ‘Recycling City’, Giavedoni Editore, Pordenone, 2012, p. 13

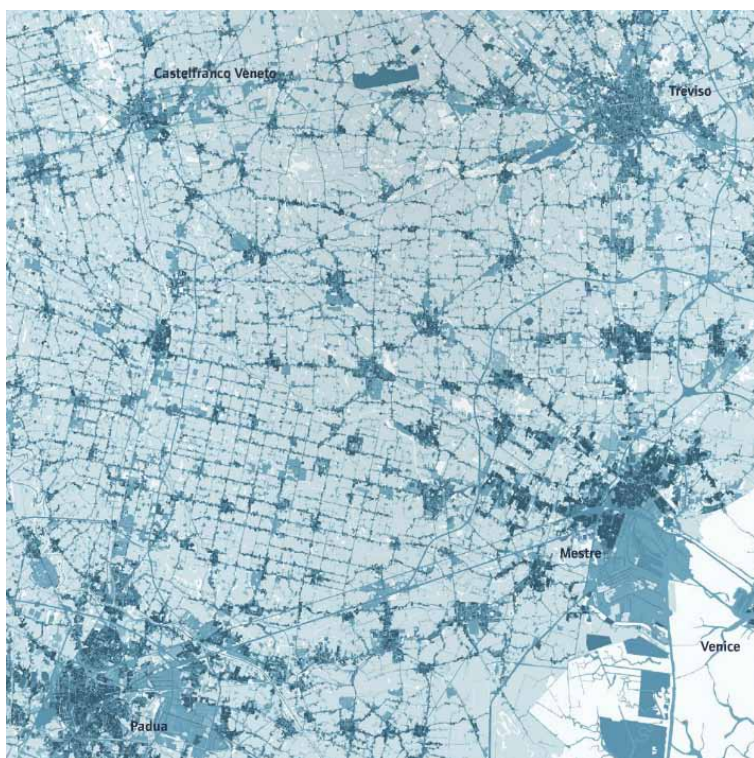

Fig.20: Embodied energy in the Veneto Region

- **STEFANO BOERI**

Stefano Boeri is een architect gebaseerd met zijn bureau Stefano Boeri Architetti in Milaan. Boeri spreekt zich vooral uit over hedendaagse architectuur en stedenbouw. Hij werkt vooral op het niveau van masterplanning. Naast zijn bureau is Boeri ook actief in de academische wereld aan verschillende instituten.

Around a Solid Sea

Around a Solid Sea (2002) vertelt het verhaal over de Middellandse Zee en zijn contouren. Boeri tracht te onderzoeken wat de nieuwe natuur van de Middellandse zee is en hoe het gebruik ervan een nieuwe dimensie aan dit landschap schept.

*“What is happening in the mediterranean? The great bassin of water that for centuries has been described as the cradle of civilization, the hub of thousands of traditions and the meeting point of various cultures, is changing. The Mediterranean is becoming a ‘Solid Sea’, a territory ploughed by predetermined routes and insuperable boundaries and subdivided into strictly regulated bands of water. A solid space, crossed at different depths and in different directions by distinct flows of people, goods, information and money.”*²⁴

24 Boeri, S., ‘Around a Solid’ in Archis, ‘Doors of Perception 7: Flow’, November issue, 2002, geen paginanummering

De huidige staat van onzekerheid tussen de culturen en politiek errond, zoals het sluiten van grenzen en het bestaan van conflicten, maakt dat de Middellandse zee niet de vrije ontmoetingsplaats meer is van weleer maar eerder een solide ruimte met gedefinieerde routes en gebruiken. Enkel bij toeval ontstaat er een overlapping en dat enkel zeer toevallig. “A Sea that can cover up for years invisible stories and that can also make them repare thanks to a little hint”

Wat Boeri wil met dit onderzoek naar de ware aard van een ruimte, in dit geval de Middellandse zee, bekijken wat de invloeden zijn van sociale, economische, culturele en politieke fenomenen. Het onderzoeken van dergelijke fenomenen, cases, zal de nieuwe ‘menselijke geografie’ van deze ruimte weergeven.

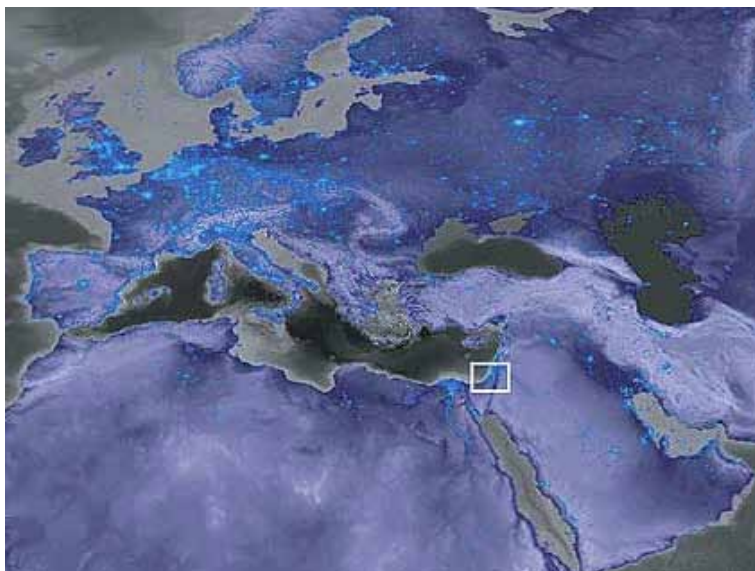

Fig.21: Roadmap. Door een dergelijke methodiek van het bekijken van flows toe te passen, wordt de huidige conditie van het Middellands-zeegebied in kaart gebracht.

2.3 Landscape & Urbanism

2.3.1 ACADEMISCH KADER MASTERPROEF

- LANDSCHAPSARCHITECTUUR. HOGESCHOOL GENT

Vanuit mijn eigen academisch profiel ben ik reeds met verschillende personen in contact gekomen. Deze hebben elk een eigen kijk op Landscape (Urbanism) en bieden een interessant perspectief. Bij de opleiding Landschapsarchitectuur aan de Hogeschool Gent KASK School of Arts, kwam ik in contact met Sylvie Van Damme. Momenteel val ik onder het kader van de KU Leuven en tijdens de zomer 2015 kwam ik in contact met de Academie van Bouwkunst Amsterdam. Vanuit deze verschillende standpunten ontstaan verschillende boeiende aspecten.

Fig.22: Landschapsontwerp in Vl. Van Damme S.

SYLVIE VAN DAMME

Sylvie Van Damme is van opleiding geografe, stedenbouwkundige en ruimtelijk planner. Van Damme doceert momenteel aan de opleidingen Landschaps- en tuinarchitectuur en Landschapsontwikkeling aan de **School of Arts Hogeschool Gent**. Vanuit haar doctoraatsonderzoek aan de Vakgroep Architectuur en Stedenbouwkunde Universiteit Gent werd het werk “Landschapsontwerp in Vlaanderen: landschap als narratief en integrerend medium in de ruimtelijke ontwerppraktijk” (2013), geschreven.

Landschapsontwerp in Vlaanderen: landschap als narratief en integrerend medium in de ruimtelijke ontwerppraktijk

25 Van Damme, S., ‘Landschapsontwerp in Vlaanderen – Landschap als narratief en integrerend medium in de ruimtelijke ontwerppraktijk’, Garant, Antwerpen-Apeldoorn, 2013, p. 33

“Landschapsontwerp heeft een belangrijke maatschappelijke en beleidsrelevantie voor een kwalitatieve en duurzame ruimtelijke ontwikkeling en kan hiertoe een zinvolle bijdrage betekenen”. ²⁵

Met dit werk wil Van Damme bijdragen aan de versterking van een wetenschappelijke en theoretische basis voor landschapsontwerp in Vlaanderen. Projecten, plannen, visies, concepten en concrete ontwerpvoorstellen van sleutelinformanten vormen het theoretisch kader voor landschapsontwerp dat praktisch bruikbaar kan zijn. Het werkstuk wil drie onderzoeksvragen behandelen: hoe is de positie

van landschapsonwerp in Vlaanderen en in internationale context geëvolueerd en hoe kan het Vlaams landschapsonwerp verder geprofessionaliseerd en verankerd worden. De belangrijkste vraag die ze stelt is echter wat de identiteit van het hedendaagse landschapsonwerp bepaalt. Hier wordt de stelling gemaakt dat landschappen de kern vormen van het ontwerp. Van Damme onderzoekt hoe verschillende interpretaties van het Vlaamse landschap het ruimtelijk ontwerp van publieke ruimte kunnen bevruchten.

De interpretatie van het landschap

Van Damme slaagt erin om een beknopt overzicht te geven wat landschap kan en al heeft betekend bij het verdere ontwerp daarvan. Het landschap kan als een palimpsest worden opgevat, een maker en bewaker van erfgoed doorheen de tijd. Door verder te stellen dat landschap als representatie, ontmoetingsruimte en als plek kan worden opgevat wordt duidelijk dat landschap kan werken aan een decor, een identiteit. Verder zijn landschappen ecosystemen, duiden ze op context en brengen ze door relatiesystemen een bepaalde structuur.

Er wordt besloten dat landschappen meervoudige concepten zijn, bestaand uit een combinatie van materiële, natuurlijke systemen, sociale gedragingen en mentale, cognitieve systemen. Er zit dus een enorme diepgang in het aspect landschap waaruit het ontwerp kan worden aangeknoopt.

Ondanks dat het kader van dit werk Vlaanderen is, waarbij het landschap en de interpretatie wordt weergegeven door Vlaamse casussen, vormt het volgens mij een sterk naslagwerk waarbij duidelijk wordt hoe breed landschap kan worden ingezet als meerwaarde voor een (stads) landschap.

- **STEDENBOUW EN RUIMTELIJKE PLANNING. KU LEUVEN**

Naast de klassieke opleiding Stedenbouw en Ruimtelijke planning heeft de **KU Leuven**, de instelling waarbij deze masterproef wordt ingediend, nog geen volledige opleiding Landscape Urbanism of Landschapsarchitectuur. Binnen de master na masteropleiding Human Settlements bestaat er wel een vak 'Landscape Urbanism'. Dit is eerder een kennismakingsvak. Deze semesteropleiding wordt gedoceerd door Kelly S. Shannon, die een aantal belangrijke publicaties op haar naam heeft staan. Shannon, die ook met enkele van die publicaties hier werd vermeld, heeft samengewerkt met Marcel Smets, die momenteel ook doceert aan de KU Leuven en gastdocent was aan de GSD Harvard University.

*'Introducing the student in the new concept of landscaped urbanism and creating an awareness of its potential as a design strategy in planning urban territories and dealing with the problem of urbanization in general, also in developing countries. In contrast with the course on landscape architecture, which is basically involved with the design of the specific (open air) amenities of contemporary urban life, this course is mainly entering the mode and the method in which **landscape can be used as a strategy for creating coherence in today's urbanization processes**. Landscape urbanism has become an in vogue term of late in North America and Europe. The course will develop the theoretical base of landscape urbanism and highlights the field's potential resistive power to globalization. It will critically review the hypotheses as put forth by various theorists/practitioners. It will also explore early ancient traditions of landscape urbanism long before it was named as such. Thereafter the course will develop a series of biases embedded within the discourse and realized projects. Although projects that align themselves with landscape urbanism vary substantially in terms of program, site, scale, etc., they share a common interest in overlaying ecological (natural and social) and urban strategies, allowing for projects to address their relationship to their respective cities and regions at multiple scales. One part looks at the recovery of landscape vis-à-vis reclamation and adaptive re-use projects and another documents landscape colonization – landscape urbanism strategies as applied to new urbanity on greenfield sites.'*²⁶

26 Programma 'Landscape Urbanism'. onderwijsaanbod. kuleuven.be (laatst geconsulteerd 29 mei 2015)

MARCEL SMETS

Marcel Smets is een ingenieur, architect en planner met opleidingen aan de Universiteit Gent, de KU Leuven en de TU Delft. Hij maakte vooral bekendheid door zijn engagement om stedenbouw en architectuur in Vlaanderen op de kaart te zetten. Momenteel zet hij zich vooral in als docent aan de KU Leuven, voorheen deed hij dat vooral aan Harvard University. Met zijn publicatie 'Grid, Casco, Clearing, and Montage' wordt een belangrijke bijdrage geleverd.

Tot midden 2010 vervulde hij de taak als de stadsbouwmeester van Vlaanderen. Voordat hij die taak op zich nam was dat de opdracht van Bob Van Reeth.

Grid, Casco, Clearing and Montage

In het essay *Grid, Casco, Clearing and Montage* (2002) maakt Smets duidelijk dat hij ervan overtuigd is dat stedenbouw een duidelijk concept van ruimtelijke configuratie vereist. Hij stelt vier theoretische benaderingen, gebaseerd op ruimtelijke concepten, die omgaan met de nieuwe conditie die tussen stad en land is ontstaan. Grid, Casco, Clearing en Montage.

Het doel van zijn essay is te tonen hoe het hedendaagse stedelijke ontwerp zicht richt op vraagstukken van 'certainty' en hoe deze onvermijdelijke conditie van 'certainty' kan geïntegreerd worden in de constructie van de hedendaagse omgeving.

"The end of the old antagonism between country and city, has distorted the distinction between landscape, urbanism and architecture" ²⁷

27 Smets, M., 'Grid, casco, clearing and montage', in *Topos*, 38, 2002, p. 88

Net doordat de grens tussen stad en platteland geleidelijk vervaagt naar een soort nieuwe stedelijke conditie, maakt dit de grens tussen de traditionele disciplines zeer vaag. Hierdoor ontstaat er een gemeenschappelijk denkkader. De strategieën die ontwikkeld zijn voor deze verstedelijkte gebieden zijn vooral gebaseerd op de lege ruimte, het 'landschap'.

Nadat losse stedelijke ontwikkelingen onder impuls van een sterke economie zonder enige relatie met hun fysieke omgeving de stadsrand sieren, lijkt de potentie om een coherent geheel te bouwen zich plots te bevinden in de ‘in between’ van deze losse stadsuitbreidingen.

Grid

Het grid wordt aangenomen als hét model om de stad ruimtelijk te organiseren en structureren. Het kent zijn oorsprong vanuit de Romeinse steden en Renaissance tuinen. Het grid was het uitgelezen patroon om de groei van een stad gestructureerd en gemakkelijk te laten lopen, een reproductie. Het raster kan ook gebruikt worden als onderliggende structuur, die minder leesbaar wordt door zijn uiteindelijke invulling, een flexibel model. Het grid kan daarin de uitdaging vormen om de grens van deze vooraf bepaalde vorm af te tasten door het gebruik van architectuur. In dat geval blijft het grid een herkenbare en stedelijke lay-out die ordenend, maar niet verstorend is voor zijn toekomstige ontwikkelingen.

Casco

In tegenstelling tot het grid wordt het casco afgeleid van het landschap en er niet zomaar op geprojecteerd. Het casco vertrekt vanuit de plaatselijke geologische en hydrologische omstandigheden. Het is een ideale natuurlijke frame voor de omgeving. Het casco is gericht om orde te stellen op grotere schaal van het landschap, waarbij de kleinere schaal de nodige flexibiliteit, karakter en identiteit kan behouden. Het casco kan belangrijk zijn bij planning waar een lange tijd over gaat. Er kan dan op zijn minst een kader van mogelijkheden worden voorgesteld, binnen dat zelfde casco.

Clearing

Het landschap wordt ingezet als een verenigend kader. Er wordt uitgegaan van de veronderstelling dat controle over de ontwikkeling van een gebouwde ruimte onmogelijk is geworden. Clearing gaat verder op de leegte en laat de structuren over aan eender welke uitkomst deze

zullen hebben. De architectuur kan verdwijnen in een overweldigend natuurlandschap ongeacht wat er wordt gebouwd, het zal altijd de grote structuur zijn die het karakter bepaalt, de natuur als decor.

Montage

De Montage heeft een dubbele betekenis. Enerzijds kan het gaan over het uitsnijden en bewerken van een film, anderzijds spreken we over de montage van verschillende lagen tot een structuur. Montage wordt niet met een landschapsmodel geassocieerd, al kan dat soms wel zo geïnterpreteerd worden.

Fig.23: Het landschap van Melun-Senart door OMA volgens Clearing, maakt het mogelijk om openingen te snijden zonder het karakter van het bos te breken.

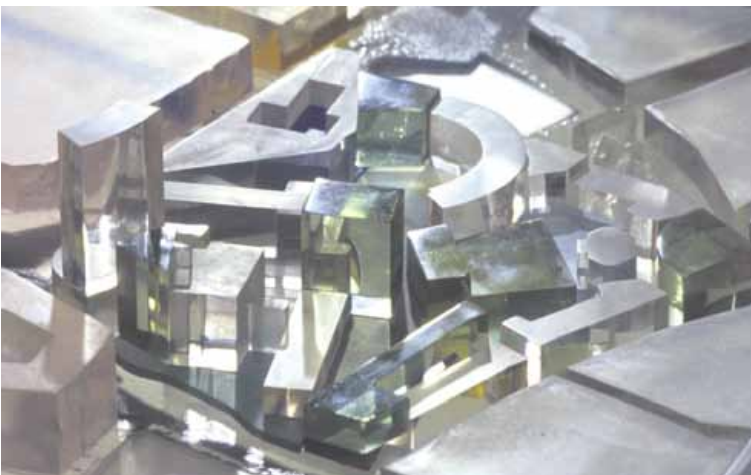

Fig.24: Xaveer De Geyter Architects laat met het project voor het station Brussel-Centraal zien hoe het samenvoegen van verschillende componenten kan leiden tot een ander stedelijk landschap.

- **SUMMERSCHOOL NEIGHBOURHOODS. ACADEMIE AMSTERDAM**

Als we kijken naar de **Academie van Bouwkunst Amsterdam** dan zien we dat daar eveneens geen opleiding 'Landscape Urbanism' wordt gedoceerd. Wel bestaat er een opleiding Landschapsarchitectuur. In 2010 kwam er vanuit het departement Landscape Architecture aan diezelfde academie een interessante publicatie uit met betrekking tot landschap.

Onder impuls van Marieke Timmermans, voormalig hoofd van het Departement Landschapsarchitectuur, werd een kort programma met de naam 'Living Landscape' gedoceerd van september 2010 tot mei 2012.

De inleiding van de publicatie vanuit deze korte opleiding werd verzorgd door Aart Oxnaart, voormalig hoofd van de Academie van Bouwkunst en tevens spreker op de Summerschool Amsterdam augustus 2014.

Go with Me, 50 Steps to Landscape Thinking

Fig.25: Go with me. 50 Steps to Landscape Thinking, Oles T.

*"Landscape is not considered as a static image, a picture painted by nature or designed by man. It is, instead, considered as the temporary result of social, economic and political movements, as a snapshot in the continuous interaction between patterns of human occupation and natural processes."*²⁸

Het boek pleit om het 'levende landschap' anders te gaan bekijken en verstaan. Daarin stelt het 50 stappen voor die hierbij moeten helpen. De bedoeling is dat het landschap anders kan worden gedefinieerd waarbij het handboek helpt om landschap vanuit een andere manier en met nieuwe inzichten te ontwerpen en herontwerpen. De categorieën sensing, reasoning, showing, changing en testing geven op een duidelijke en leesbare manier weer hoe we het landschap kunnen waarnemen.

Op een speelse manier wordt duidelijk gemaakt dat het landschap anders kan worden waargenomen. Het doel van het vademecum bestaat erin landschap voor onszelf te herdefiniëren waarbij het als handboek kan dienen om het landschap te ontwerpen en herontwerpen.

28 Oles, T., Abelman, J., Timmermans, M. en Amsterdam Academy of Architecture, 'Go With Me. 50 Steps to Landscape Thinking', Architecura & Natura Publishers, Amsterdam, 2014, p. 15

It is only by drawing often, drawing everything, drawing incessantly, that one fine day you discover to your surprise that you have rendered something in its true character.

— Camille Pissarro

27 Draw

There was a time when drawing was coin of the realm. Places could not be shown, either as they were or as they might become, without putting pen, pencil, brush to paper. Drawing was not only representation, but exploration, inquiry, a craft that every designer was expected to master. In the past two decades, this has been nearly lost. There is no time, it is said, in this age of digital thinking. But the insights one gets from drawing cannot be gained by any other means. Drawing forces you to slow down, take stock, test first impressions, sort the peripheral from the essential. As anyone who draws knows, drawing is finally not about showing at all, but about seeing – carefully, critically, deeply.

So: leave time for drawing. Wrest it from other tasks if you must. Forget rules and conventions; draw incessantly, furiously, painstakingly. Choose an implement and make it your fifth limb. Let your arm and hand lead your mind.

For further reading:

Dee, Catherine. *Form and Fabric in Landscape Architecture: A Visual Introduction*. London: Spon Press, 2001.

Treib, Marc, ed. *Drawing/Thinking: Confronting an Electronic Age*. New York: Taylor & Francis, 2008.

2.4 Conclusie

In het theoretisch kader wordt weergegeven hoe de discipline 'Landscape Urbanism' is ontstaan en hoe ze wordt opgevat door figuren als Charles Waldheim, James Corner en Mohsen Mostafavi. Daarnaast werd duidelijk hoe de discipline wordt gedoceerd in Noord-Amerika en Europa en welke publicaties daar de basis voor vormen.

Door verschillende sleutelfiguren en publicaties werd de term 'Landscape' tegen het licht gehouden. Vanuit deze verschillende oogpunten ontstond er een brede interpretatie van het begrip. Er werd duidelijk hoe landschap kan worden gebruikt als instrument binnen een bepaalde methodiek voor het begrijpen, analyseren en ontwikkelen van stadslandschappen en nieuwe hedendaagse condities.

Landscape (Urbanism), twee belangrijke aspecten.

De interpretatie van 'Landscape Urbanism' en 'Landschap' in de breedste zin en interpretatie van de begrippen brengen twee duidelijke aspecten naar voor.

Enerzijds wordt duidelijk dat **landschap een zeer breed, dubbelzinnig en meervoudig begrip** is. Landschap kan op verschillende manieren bijdragen aan een nieuwe stedelijke conditie. Het kan zijn waarde op verschillende manieren betekenen binnen de ontwikkeling van ruimtelijke strategieën en concepten.

Anderzijds maken alle sleutelfiguren duidelijk dat we op het punt zijn gekomen dat we landschap niet meer kunnen los zien van de stad. **De nood om vanuit het landschap te denken bij stedelijke ontwikkelingen is bijzonder hoog.** Vandaag zijn we op het keerpunt gekomen dat landschap een onderdeel en plaats moet krijgen binnen de ontwikkeling van nieuwe stedelijke condities. Dit gegeven is tevens de grote drijfveer achter hybride disciplines zoals 'Ecological Urbanism' en 'Landscape Urbanism'. Landschap kan niet meer los gezien worden van Architectuur en Stedenbouw.

2.4.2 VERTALING VAN DE INZICHTEN NAAR NEW TOWN ALMERE

Over heel de lijn van het theoretisch kader zien we **drie belangrijke tendenzen**. Deze tendenzen staan parallel aan de drie afzonderlijke uitgangsposities waar de Schaalsprong Almere 2.0 op inzet.

1- Process over time

Metropolitane ontwikkeling Almere IJland

Almere IJland is de nieuwe kern die buitendijks op kunstmatige eilanden zal worden aangelegd. Binnen deze ontwikkeling hebben natuur en ecologische processen een groot belang. Dit principe komt sterk overeen met de uitgangspositie van James Corner waar processing en tijd een grote rol spelen. Landschap als proces zoals omschreven als Mostafavi vanuit AA school sluit hier eveneens bij aan.

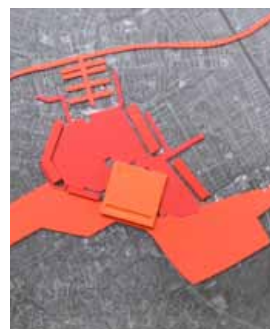

Figuur 27: Almere IJland

2- Recycling city

Almere Centrum Weerwater en Floriade

Het Weerwater wordt het nieuwe centrum van Almere. Het artificiële landschap van de Floriade zal hieruit ontstaan. Dit principe komt sterk overeen met de uitgangspositie van Secchi & Vigano en Boeri, waar verlaten landschappen en fragmenten een nieuwe rol zullen spelen. De herinterpretatie van 'verloren' ruimte vormt zo de nieuwe kern van ontwikkeling, waarna de omgeving zal worden geheractiveerd.

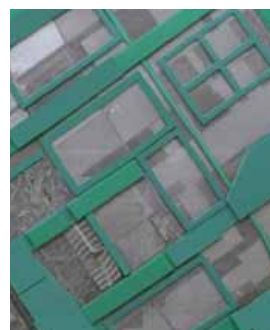

Figuur 28: Almere Weerwater

3- Casco Polderkamerlandschap

Almere Oosterwold wonen in de polder

Een groen casco zal de polder herstructureren. Deze grote structuur laat toe om binnen het casco vrij en organisch te bouwen. Het gebruik van dergelijke structuur op grote schaal komt sterk overeen met de toepassing van GSD Harvard University, waar vaak aan Landscape Urbanism wordt gedaan door grote structuren te implementeren. Marcel Smets en Shannon sluiten hierbij aan.

Figuur 29: Almere Oosterwold

2.4.3 VERTALING VAN DE INZICHTEN NAAR AMSTERDAM WEST

Zoals de tussentijdse conclusie van het Hoofdstuk I Context liet blijken, is dat we in het geval van Amsterdam west over een meer divers, gelaagder en complexer landschap spreken dan in Almere. Dit is dus een totaal ander geval.

Om de stap te zetten van de context en het theoretisch kader naar een ruimtelijk voorstel voor Amsterdam west, wordt er geopteerd om terug te vallen op de methodes van **Secchi en Vigano**. De twee methodieken die in dit theoretisch kader werden besproken zijn uitermate geschikt om dit gelaagd landschap te benaderen.

Images, Scenarios, Strategies

Om het structuurplan van Antwerpen te maken, krijgt het beeld, het scenario en de strategie een belangrijke rol. Ook hier zal vanuit het beeld worden vertrokken. **‘Images, scenarios, Strategies’**, wordt in deze masterproef ingezet om het landschap van Amsterdam west anders te benaderen dan tijdens de eerste observatie, met het oog op een ruimtelijke strategie voor deze stedelijke lob.

Recycling City

Uit de eerste observatie bleek dat een aantal landschapsfragmenten Amsterdam west een boeiende context geven. Er zit een grote potentie in de aanwezigheid van deze verschillende karakters en identiteiten. Secchi en Vigano benaderen in ‘Recycling City’ een aantal waardevolle fragmenten, die vaak verlaten zijn, om de stad nieuw leven in te blazen. Deze ruimten, van verschillende grootte en op verschillende schalen, worden aanzien als het ‘kapitaal’ van de stad. De karakteristieke waarde van dergelijke fragmenten in Amsterdam west kan van groot belang zijn als context en aanknopingspunt voor nieuwe stedelijke condities.

III

RUIMTELIJKE STRATEGIE

Hoofdstuk III Ruimtelijke Strategie bestaat uit drie delen. In Deel 3.1 wordt door middel van een landschappelijke lectuur van Amsterdam west de voorbereiding gemaakt voor de ruimtelijke strategie voor de stedelijke ontwikkeling van Amsterdam west.

In Deel 3.2 wordt een ruimtelijke strategie ontwikkeld vanuit vier grote stappen. De Projectie, Reflectie, Dialoog benaderen de inzichten verkregen vanuit de Hoofdstukken I en II, naast de vier landschapslagen die zijn ontstaan uit de landschappelijke lectuur. Door dit stappenplan te volgen ontstaat er een voorstel met deellandschappen. Deze Deellandschappen worden in 3.2.1. uit de doeken gedaan.

Deel 3.3 beschrijft hoe wonen in het groen aan de haven nabij de stad mogelijk wordt in Amsterdam west en wat de kwaliteiten hier nu net van zijn. Daarnaast worden de deellandschappen in deel 3.3.1 verduidelijkt door middel van een fietstocht doorheen het landschap van Amsterdam west omstreeks 2027.

3.1 Landschappelijke lectuur

Door een landschappelijke lectuur van Amsterdam west wordt door middel van twee methodieken van Secchi en Vigano, de voorbereiding van de ruimtelijke strategie voor deze site gedaan. Deze specifieke lectuur brengt vier landschapslagen voort.

Images, Scenarios, Strategies

De observatie wordt herbekeken vanuit het aspect landschap. Hier speelt het beeld een grote rol. Deze benadering geeft zeer duidelijk potenties en kwaliteiten weer. De inzichten hier verkregen zullen een belangrijke aanzet vormen voor de ontwikkeling van een ruimtelijke strategie.

Recycling City

De rijkheid aan geschiedenis van Amsterdam west wordt gepresenteerd door de 101 verschillende fragmenten die zich versnipperd en verspreid bevinden over het gehele projectgebied. De contextuele waarde van deze fragmenten is zeer hoog en vormen dus een belangrijk aspect voor de ontwikkeling van Amsterdam west.

GROENE STAD

De Groene stad benadert de groene infrastructuur als belangrijke component van de stedelijke structuur. Het vormt de intersectie tussen de stedelijke gebieden en versterkt de lobbenstructuur van Amsterdam west. Het landgebruik en de traditionele landschappen bepalen met de polders en groenstructuren het karakter van Amsterdam en Amsterdam west. De groene stad vormt een belangrijke structuur voor verdere stadsontwikkeling.

Amsterdam staat bekend voor zijn groen en blauw karakter. De stadsvorm met groene vingers en de grachten in het centrum zijn herkenbare beelden die steeds worden opgeroepen. Dit karakter kunnen we ook in Amsterdam west duidelijk observeren.

Een breed palet aan groenvormen

Stadspark aan de Westergasfabriek

Stadsgroen langs en tussen de tuinvijken van west

Groene restruimte langs en tussen de infrastructuur in Sloterdijk Teleport

Dichte groenstructuren in de bossen van Spaarnwoude

Langsheen de Haarlemmertrekvaart, die als een rechte lijn dwars door het landschap van Amsterdam west klieft, zien we verschillende groenvormen en structuren waarvan er een aantal tot op heden nog steeds hun waarde kennen. Er valt duidelijk op dat de aanwezigheid van het traditionele landschap vergroot naarmate we de beweging weg van het centrum maken. Door de verstedelijkingsdruk vanuit dit centrum zijn vele landschapsvormen verloren gegaan of gefragmenteerd. Dit wil uiteraard niet zeggen dat deze minder waardevol zijn.

Aan het begin van de wandeling ter hoogte van de Westergasfabriek hebben we het Westergaspark. Dat is een stedelijk park aan de rand van het centrum met behoorlijk wat passage. Het groen wordt hier ingezet als uitlaatklep voor de dichtbebouwde binnenstad. Verder langs de Haarlemmertrekvaart zien we dat de groene oevers worden geflankeerd door enerzijds publiek groen op kleine schaal bij de tuinvijken van Amsterdam west. Hier sieren bomen, voortuinen en volkstuintjes de omgeving. De gekozen groenvorm hangt af van de typologie. Dat kan gaan van middelhoogbouw tot kleinere aaneengesloten rijwoningen.

Anderzijds hebben we de grijze massa van Sloterdijk Teleport, waar groen gereduceerd wordt tot kleine fragmenten, groene lanen, enkele bomen en/of buurtgroen tussen de infrastructuurknopen en de meestal spontane opvulling van overige restruimte. Hier zien we dat het doorgaande groene karakter langs de vaart abrupt wordt gebroken door het grijze beeld van een hoogbouwwijk met torens en infrastructuur.

Spieringhorn en Spaarnwoude zijn de eerste groenstructuren waar we van een degelijke massa kunnen spreken. Beide worden ze eerder recreatief gebruikt. Het natuurlijke uitzicht en infoborden leren ons een overduidelijke meerwaarde voor Amsterdam west en omgeving.

Een dijk voor de polder, een vergane structuur in Sloterdijk

De polder tussen Spaarnwoude en het dorp Spaarndam geeft het agrarisch polderlandschap weer zoals het zich lang geleden heeft gevormd. Hier heerst een rustige sfeer, ver weg van alle verkeer, kantoorgebouwen en zware industrie. De smalle langgerekte perceelstructuur spreekt voor zich. Daarnaast springt de dijk, die de polder verdeelt in 'binnendijks' en buitendijks', meteen in het oog. De dijk draagt als het ware het omliggende landschap en is op deze plek fysiek nog zeer sterk aanwezig en lijkt, op het recreatieve pad, een ongeroerde structuur.

Zachte overgang tussen de bossen van Spaarnwoude en het polderlandschap van Spaarndam

Bij het terugkeren naar het centrum en door iets gerichter te observeren hoe het landschap zich manifesteert in de verstedelijkte gebieden rond Sloterdijk valt er op dat meerdere fragmenten van deze dijk nog steeds aanwezig zijn in het weefsel. We kunnen niet meer van een doorgaande structuur spreken zoals een dijk zou moeten zijn maar de overgebleven delen van de dijk geven een interessante toets aan hun omgeving. De landschappelijke waarde en hun groen karakter zijn wel blijven bestaan, ondanks de ontwikkelingsdruk en bouw van megalomane bouwprojecten dat dit stadsdeel heeft moeten ondergaan.

Perceel- en grachtenstructuur van de agrarische polder

De kleine fragmenten van de dijken nemen je even weg uit het drukke stadsleven en zijn een verluchting in het dense stadsweefsel. Ze vormen een aanknopingspunt voor de schaars overgebleven omliggende landschappen en herbergen tot grote verrassing een aantal mooie vergezichten naar molens en kerken. Ze vormen een klein geheel met de overgebleven groenstructuren in hun directe omgeving.

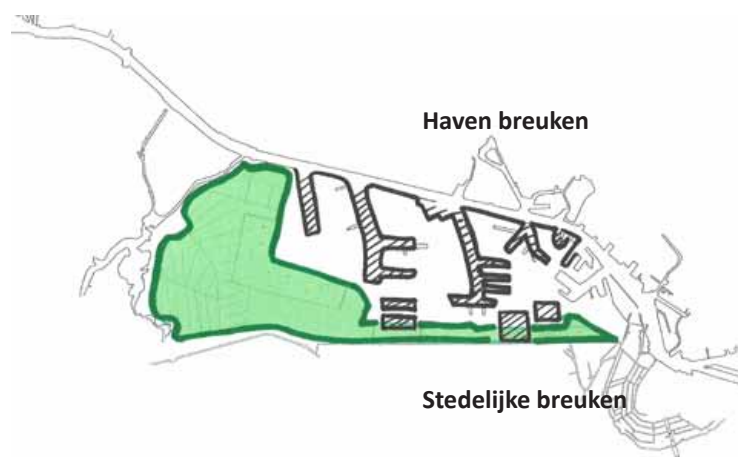
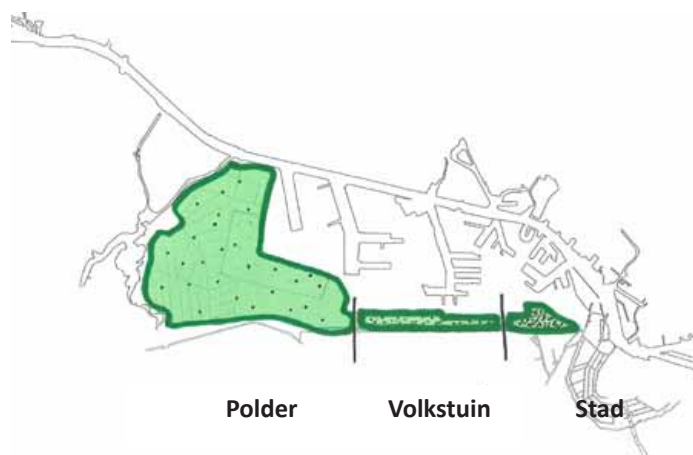
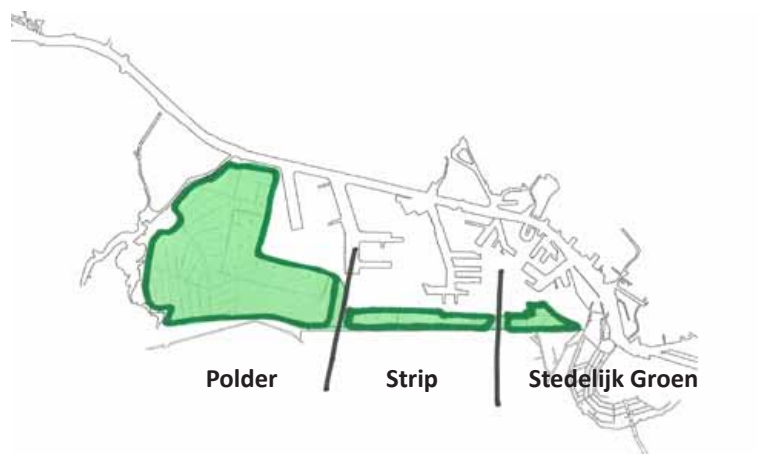

Landschapszicht vanop de Spaarndammerdijk richting Amsterdam west

Hoe sterk het groene karakter van Amsterdam op sommige plaatsen ook naar voor komt, het valt nergens op of het traditionele landschap en zijn structuren ooit sturend is geweest voor verdere stadsontwikkelingen. De gefragmenteerde dijk, die ooit wel een stevige structuur vormde, en de ontwikkelingen van Sloterdijk Teleport zijn daar goede voorbeelden van. Hoe vreemd het ook kan klinken hebben de overgebleven groenvormen en structuren wel hun waarde behouden binnen het stedelijke weefsel, hoe zwaar ze op sommige plaatsen ook maar worden onderdrukt.

Waardevol groen tussen infrastructuur en weefsel

WATER STAD

De metropoolregio werd gevormd door inpoldering en drooglegging van land. Water vormde een bron voor economie en de haven gaf de watergrens een duidelijke ruimtelijke vorm. Dus ook voor verdere ontwikkeling zal de Water Stad strategisch benaderd moeten worden. Daarnaast heeft water een groot aandeel in het mentale geheugen. De grachten en waterstructuren geven karakter aan Amsterdam

De haven en zijn generische betonlijn

Zware industrie blijft zijn plaats behouden op de linker-oever van het IJ

Amsterdam wordt gekenmerkt door zijn haven. De grens van het IJ wordt al vanaf het prille begin van de stad vormgegeven door de verschillende havenactiviteiten. De verschillende activiteiten en functies die de havenlijn herbergt zijn duidelijk af te lezen aan zijn skyline. De waterfront in zijn huidige toestand biedt ons een scala aan vormen en bouwtypes. Het beeld van centrum Amsterdam met de grachten gaat van nieuwe stedelijke woonontwikkelingen langzaam over naar de zware industrie.

Minerva Haven met zijn woon- en werkontwikkelingen langs de oever van de haven

Het is door deze steeds meer uitbreidende stedelijke ontwikkelingen langs het waterfront dat het uitzicht sterk verandert en varieert op een relatief kleine oppervlakte. Het beeld van deze verschuiving is duidelijk af te lezen vanaf de oever in Amsterdam noord. Als er ter plaatse wordt gekeken zien we dat de verschuiving al een tijdje aan de gang is door de talrijke braakliggende brownfields die de generische oever bezaaien. Deze brownfields, verlaten loodsen en verroeste schepen, worden geflankeerd en gemarkeerd door schouwen en kranen. Hierdoor wordt het karakter van de haven nog in kleine mate behouden.

Containers voor studenten in de voormalige Houthaven

Het is op deze kop van Amsterdam west dat de havenlijn een nieuw uiterlijk zal krijgen. Momenteel schieten de eerste gebouwen van de nieuwe ontwikkelingen Stadhaven Minerva en Houthavens uit de grond en het water. De korrel van de bouwblokken in Minerva Haven is behoorlijk groot. De vrijstaande bouwvolumes herbergen verschillende functies en hebben een minieme fysieke connectie met het water. Een visuele connectie met de schouwen en windmolens, de geur van sojaverwerkingsfabrieken en de passage van een overslagschip tonen de blijvende havenactiviteiten. Op de kop van nieuwe wijken wordt er meestal, ook hier, een gebouw gezet dat als landmark zal fungeren.

Droogleggingen voor nieuwe stadsontwikkelingen nabij centrum Amsterdam

Meer richting het centrum zien we dat de braakliggende terreinen dienen voor studentenhuisvesting en wisselwoningen. Deze woongelegenheden worden gesierd door tijdelijke containerformaties en een kale publieke ruimte. De eerste recreatieve mogelijkheden nemen hun plaats, tussen de bouwerven van Houthaven. Een afbeelding van de uitvoeringsplannen

aan één van de gebouwen en de droogleggingen in de voormalige Houthaven geven ons een glimp van hoe de omgeving er binnenkort zal uitzien. Het valt op dat ook hier de voormalige haven een nieuwe setting van wonen wordt, waar er gewerkt wordt met verschillende typologieën die elk op een andere manier connectie zoeken met groen, vaak niet meer dan kleine semi-publieke tuinen of buurtparkjes, en het water.

Een blauwe as door verschillende sferen

Tegenover deze generische betonlijn staan de Haarlemmertrekvaart en de kleinere waterlopen, grachten en structuren. Deze vaart loopt vanaf de samenloop met het IJ ter hoogte van het Watergaspark tot aan centrum Haarlem langs en door verschillende recreatiezones, kantoorwijken, tuinwijken en groenzones. Door het grootste deel van deze waterloop af te gaan, tot in de binnendijkse polder langs Spaarnam, werd een breed en duidelijk beeld verkregen van wat de huidige ruimtelijke betekenis is van deze waterloop. Op sommige plaatsen is duidelijk af te lezen wat deze waterloop door de jaren heen heeft betekend voor ontwikkeling.

Aan het begin van de waterloop komt de vaart nog behoorlijk idyllisch voor. Mooie bruggen, overhangende bomen, groene oevers, de oude bakstenen gevels van de Westergasfabriek en de forse huizen met ophaalkraan scheppen een rustgevende sfeer. Deze sfeer maakt al snel plaats voor de hoge kantoorgebouwen van Teleport en zijn grote oppervlakte aan grijze massa die de vaart onderdrukt en degradeert tot een goed verstopte gracht.

Ter hoogte van de tuinwijken van Amsterdam west is er terug water te zien tussen de gebouwen. Dit is weliswaar niet de trekvaart maar enkel een grachtenstructuur om het verstedelijkt gebied te ontwateren. Ter hoogte van de binnen- en buitendijkse polder langs Spaarndam zien we water en zijn grachtenstructuur als duidelijke begrenzing van de percelen in de polders. Ook tussen de grove havenstructuren hebben beken en grachten een plaats.

De skyline van Amsterdam west vanuit het noorden

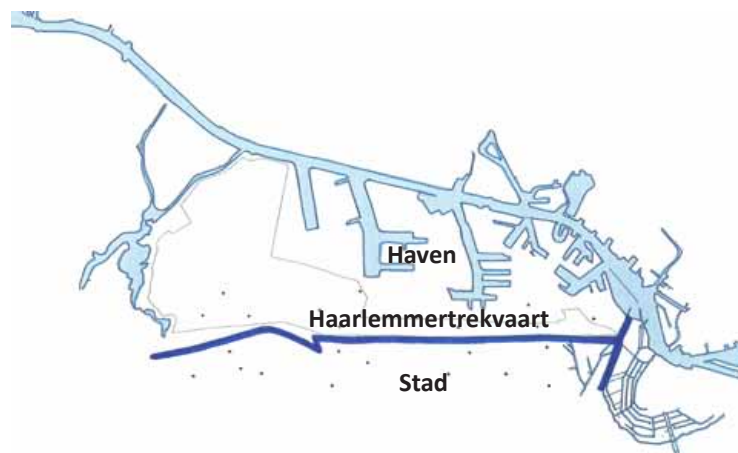
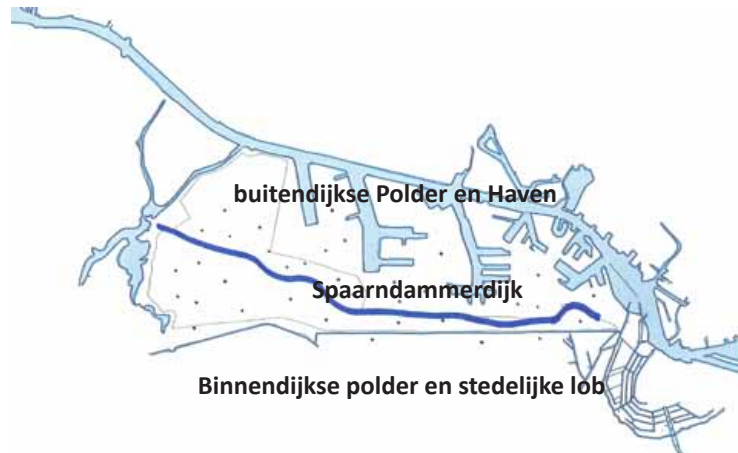
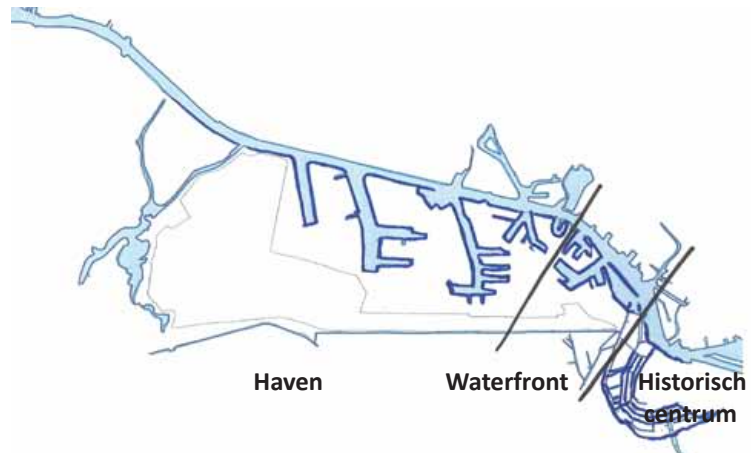
De vaart langs de Westergasfabriek en het Westergaspark

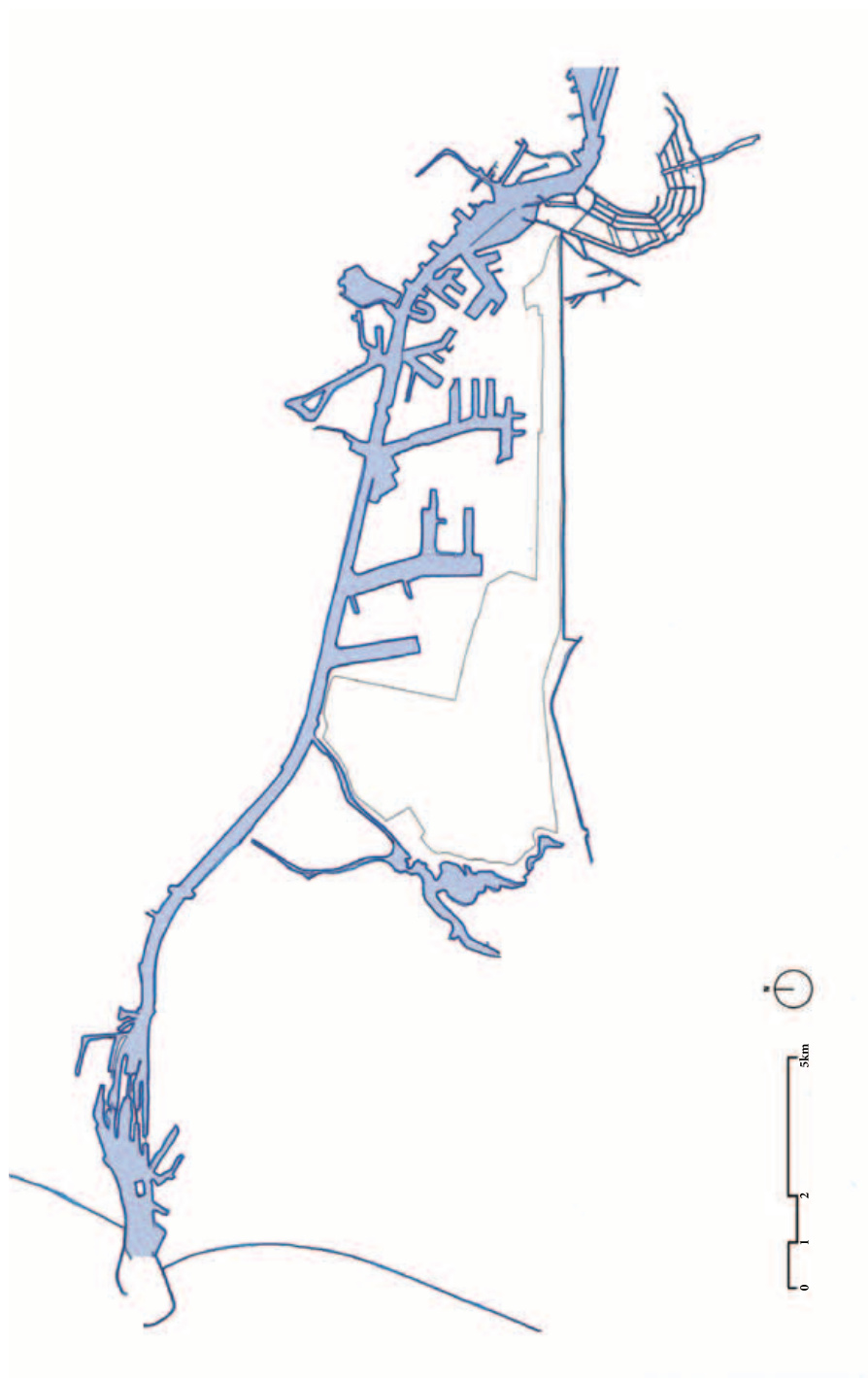

De forse voorgevels maken een sterke indruk langs de vaart

Grachten en ontwaterings-systemen langs de tuinwijken

BREUKEN EN GRENZEN

Breuken en Grenzen vormen mee de landschappen en ontstaan door de toepassing van verschillende strategieën en de ontwikkeling daarvan. Breuken en Grenzen bevatten vaak lijninfrastructuren die snel een negatieve indruk laten doordat ze het landschap scheiden en fragmenteren. Daarnaast bevatten ze structuren die potenties inhouden voor verdere ontwikkeling. Vaak zijn Breuken en Grenzen scheidend maar vormen ze wel een ordenend aanknopingspunt voor hun omgeving.

Sloterdijk als grijze plek in een groene setting

Het treinstation van Sloterdijk vormt het centrum van de hoogbouwwijk

Er is geen visuele connectie mogelijk met het landschap

De Haarlemmerweg tussen vaart en tuinwijk

Bij het doorkruisen van de groene vinger valt er één grijze zone op. De grootste breuk in het landschap wordt gevormd door het megaproject Sloterdijk Teleport. De ontwikkeling van dit megaproject bevindt zich te midden van de groene strook tussen Westergaspark en Spaarndam en drukt zo het landschap op deze plaats stevig ten onder. Met het station als belangrijk knooppunt vraagt dit zakendistrict de nodige infrastructuur. Vele van de lijninfrastructuren die het landschap begrenzen of breken kennen hier hun oorsprong of komen hier samen. Brede wegen en opgehoogde spoorwegbermen doorsnijden het landschap en verdelen de open ruimte.

De meeste van de doorgaande infrastructuren bevinden zich op een hoger niveau waardoor er lagen ontstaan. Deze gelaagde infrastructuur scheurt dus niet enkel door het landschap maar heeft daarbovenop meestal ook geen enkele connectie met het onderliggende weefsel en landschap. Door deze gelaagdheid en bijkomende voorzieningen als wind- en geluidsschermen is het zeer moeilijk om jezelf te oriënteren. De stad bekommt een abstractie onder druk van zijn eigen verstedelijking. De hoger gelegen wegen nemen ons mee op een tocht door een generische hoogbouwwijk waar enkel de hogere kantoorgebouwen, moderne windmolens en de schouwen in de haven een aanknopingspunt vormen.

Verder zijn er nog een aantal wegen die de groenruimtes verdelen zoals de Haarlemmerweg langs de vaart die een sterke grens vormt tussen de Brettenzone en de tuinwijken van Amsterdam west.

De dijk als baken en drager voor groenstructuren

Een tocht door de generische skyline van Sloterdijk Teleport

Net zoals de Haarlemmertrekvaart en de zwaardere infrastructuren zien we dat ook de oorspronkelijke dijk tussen Sloterdijk en Haarlem een sterke lijninfrastructuur is. Het enige verschil tussen de grijze infrastructuur en deze dijk is dat de dijk door zijn groen karakter geen negatief beeld geeft aan zijn omgeving. De status van de dijk is sterk verschillend doorheen zijn verloop. Op sommige plaatsen is de dijk sterk gefragmenteerd. Langs de dijk en doorheen Amsterdam west.

bevinden zich verschillende groenzones. Deze groenzones kunnen door hun dichte structuren, al dan niet seizoensgebonden, ook een bepaalde grens stellen aan het gebruik. Deze verschillende groenstructuren en texturen vormen het kader van de dijk. Met de dijk als uitkijkpunt zorgt dit breed palet aan kleuren voor een grote waarde voor de beleving van de ruimte en de beeldkwaliteit.

Groene grenzen

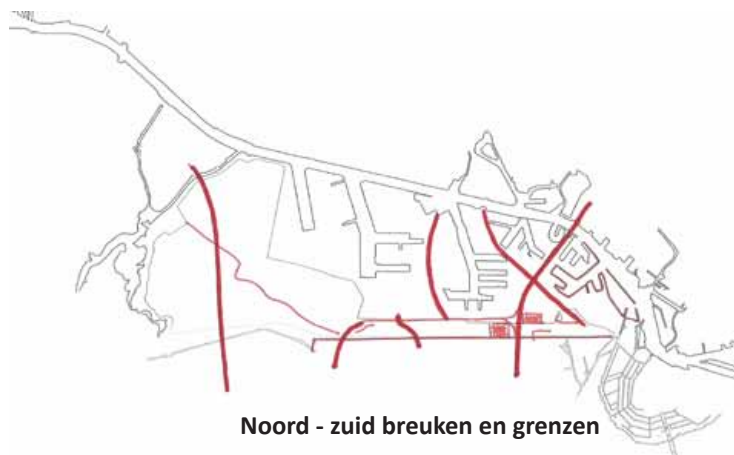
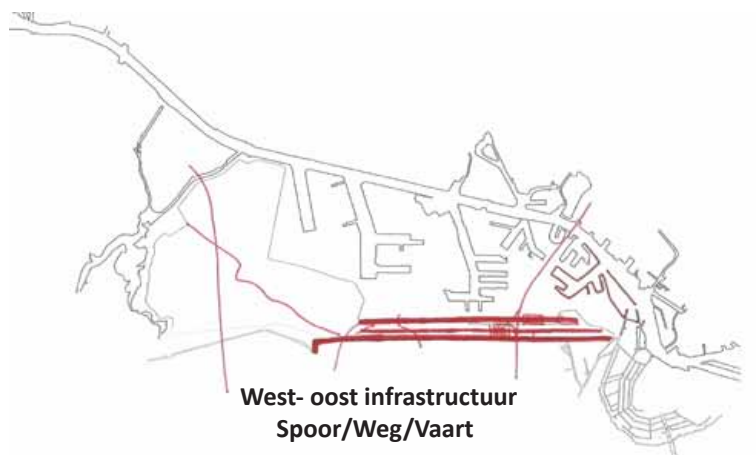
Waar de groene zone langs de tuinwijken van Amsterdam niet wordt onderbroken door grijze massa zoals bijvoorbeeld van Sloterdijk Teleport, merken we wel op dat het gebruik van een ruimte ook bepaalde grenzen aan zijn omgeving kan stellen. Het groene karakter van de volkstuinten langse de Haarlemmertrekvaart mag dan wel aanwezig zijn, de ontoegankelijkheid maakt er wel een eiland van. De verschillende tuintjes zijn bezaaid met kleine tuinhuisjes en afgebakend met gracht en omheining. Vanaf de straten en wandelpaden in de omgeving is er weinig tot geen fysieke en visuele connectie met de tuinen.

Een zware poort met gracht maakt de toegang tot de volkstuinten van Sloterdijk en Amsterdam west zeer moeilijk

De Haarlemmertrekvaart en de ophogingen maken de visuele en fysieke connectie met de volkstuinten miniem

101 LANDSCHAPSFRAGMENTEN

Landschapsfragmenten zijn een verzameling van merkwaardige beelden met een sterk verschillend karakter van hun nabije omgeving. Deze pockets zijn als fragment van grote waarde. Net doordat ze vaak alleenstaand en ondergedoken zijn, hebben ze niet altijd een grote structurele waarde, al hoeft dit niet altijd het geval te zijn. De pockets worden vaak gemarkeerd door een baken zoals een molen, kerk of schouw.

Een palet aan identiteiten en karakters

Door verschillende en uiteenlopende ontwikkelingsstrategieën, die vaak door omstandigheden maar deels worden uitgevoerd, ontstaan er fragmenten. Deze fragmenten hebben een hoge cultuurhistorische waarde en representeren een bepaalde tijd. Het zijn net deze fragmenten die met hun eigen karakter en identiteit Amsterdam west kleur en context geven. Doorheen de observatie werden verschillende fragmenten ontdekt. Allen met een verschillende vorm, oppervlakte, grootte, zichtbaarheid en belevingswaarde. De fragmenten werden gecategoriseerd in drie lagen: Groene landschapsfragmenten (Groene stad), Blauwe landschapsfragmenten (Water stad) en Rode landschapsfragmenten (Breuken en Grenzen en andere stedelijke fragmenten).

Groene Stad

De fragmenten van de groene stad zijn het meest aanwezig in Amsterdam west. De groene fragmenten zijn zowel groentexturen en -structuren zoals bosfragmenten, polders, buurtparken, plantsoenen, volkstuinen, sportparken, begraafplaatsen en bomenrijen maar er zijn ook fragmenten met een eerder ecologische waarde voor fauna en flora zoals ecologische verbindingen, hooiland en broedplaatsen.

Het valt duidelijk op dat de grootte van de fragmenten in het westen van de groene vinger het grootst zijn. Het groen is dan ook veel meer gefragmenteerd en van een kleinere orde in het oosten. De groene vinger vormt een lange groene strip tot bijna aan het water. De kleinere fragmenten bevinden zich vooral langs lijninfrastructuren en tussen de bebouwde ruimte.

Water Stad

De Water stad bevat zowel fragmenten met een ecologische waarde, zoals de Haarlemmertrekvaart en de overstromingsgebieden, als meer haven gerelateerde fragmenten. Hierbij horen ook de fabrieken, schouwen, bruggen, kranen en industriële zichten. Zeker in de haven

zijn dergelijke fragmenten van groot belang. Het zijn de enige landmarks en bakens die de skyline sieren.

Breuken en Grenzen

De breuken en grenzen worden in eerste instantie waargenomen als probleem door hun zware impact op hun omgeving. Zeker in de omgeving van Sloterdijk Teleport zien we dat er niet enkel op gelijkvloers niveau zware breuken bevinden zoals weg- en spoorinfratructuur, maar ook op de tweede laag bevinden zich spaghettiknopen. Deze knopen en fly-overs hebben geen enkele affectie meer met hun omgeving. Toch zijn er ook breuken en grenzen met een hoge cultuurhistorische waarde, bijvoorbeeld de gefragmenteerde dijk doorheen Amsterdam west.

Stedelijke fragmenten

Doorheen de geschiedenis, door de industrialisering en de uitbreidingen van de haven, zijn er een aantal stedelijke fragmenten opgeslokt door de impact van deze immense stadsontwikkelingen. Vele voormalige dorpskernen worden nu onderdrukt door hun omgeving. Daarnaast zijn er nog een aantal beschermde hoeves, gebouwen en molens die het landschap sieren.

De 101 landschapsfragmenten worden weergegeven door beeldmateriaal en een index met nummer, naam en beschrijving. De fragmenten zullen door hun contextuele waarde van groot belang zijn binnen de ruimtelijke strategie en uitwerking van Amsterdam west.

#	Fragment	Beschrijving
GROENE STAD		
1	Poldergebied	Poldergebied tussen Spaarndam en Halfweg
2	Geuzenbos	Bos met recreatieve functie nabij Halfweg
3	Geuzenbosfragment	Afgesneden fragment van het Geuzenbos
4	Broedplaats	Ecologisch gebied of een gebouw met broedvoorzieningen voor vogels
5	Bomenrij	Een bomenrij van hoogstammen
6	Rietveld	Rietveld aan de haven
7	Hooiland	Grasland dat door een specifiek ecologisch beheer hooi ontwikkeld
8	Hooiland	Grasland dat door een specifiek ecologisch beheer hooi ontwikkeld
9	Bomenrij	Een bomenrij van hoogstammen
10	Broedplaats	Ecologisch gebied of een gebouw met broedvoorzieningen voor vogels
11	Volkstuin De Bretten	Gemeenschappelijke tuin met gesloten toegang
12	Volkstuin Grote Braak	Gemeenschappelijke tuin met gesloten toegang
13	Tuinen van west	Groepering van tuinen, bosfragmenten, overstromingsgebieden en bomen
14	Bosfragment	Perceel met gesloten bos
15	Park De Kuil	Vrij toegankelijk buurtpark
16	Spieringhorn polder/ veengebied	Voormalige polder en veengebied met ecologische en recreatieve waarde
17	Eendrachtspark	Vrij toegankelijk buurtpark
18	Wachterlierplantsoen	Vrij toegankelijk plantsoen
19	Gebrandypark	Vrij toegankelijk buurtpark
20	Erasmuspark	Vrij toegankelijk buurtpark
21	Frederijk Hendrik Plantsoen	Vrij toegankelijk plantsoen
22	Oeverpark	Vrij toegankelijk park in de omgeving van The Eye filmmuseum
23	Buurtgroen Houhavens	Vrij toegankelijk park of tuin met kleine oppervlakte
24	Spaarndammerplantsoen	Vrij toegankelijk plantsoen
25	Domela Nieuwenhuisplantsoen	Vrij toegankelijk plantsoen
26	Westerpark	Vrij toegankelijk stedelijk park met verschillende randactiviteiten
27	Polderfragment	Afgesneden fragment van de polder Amsterdam west
28	Polderfragment	Afgesneden fragment van de polder Amsterdam west
29	Volkstuinvereniging Sloterdijker	Gemeenschappelijke tuin met gesloten toegang
30	Bomenrij	Een bomenrij van hoogstammen
31	Bomenrij west	Een bomenrij van hoogstammen
32	Buurtgroen	Vrij toegankelijk park of tuin met kleine oppervlakte
33	Broedplaats	Ecologisch gebied of een gebouw met broedvoorzieningen voor vogels
34	Sportpark Spieringhorn	Groene zone met sportfaciliteiten als grootste voorziening
35	Ecoverbinding	Ecologische verbinding, corridor, tussen groenzones.
36	Volkstuin	Gemeenschappelijke tuin met openbare toegang
37	Hooiland	Grasland dat door een specifiek ecologisch beheer hooi ontwikkeld
38	Hooiland	Grasland dat door een specifiek ecologisch beheer hooi ontwikkeld
39	Bomenrij	Een bomenrij van hoogstammen
40	Bomenrij	Een bomenrij van hoogstammen
41	Bomengroep	Kleine groep van hoogstammige waardevolle bomen
42	Bomengroep	Kleine groep van hoogstammige waardevolle bomen
43	Bosfragment	Fragment met een dichtbegroeid bos van kleine oppervlakte
44	Bosfragment	Fragment met een dichtbegroeid bos van kleine oppervlakte
45	Bosfragment	Fragment met een dichtbegroeid bos van kleine oppervlakte
46	Hooiland	Grasland dat door een specifiek ecologisch beheer hooi ontwikkeld
47	Ecologische oever	Zachte oever met vegetatie beplant
48	Bomenlaan	Dubbele hoogstammige bomenrij langs een brede verkeersweg
49	Bosfragment	Fragment met een dichtbegroeid bos van kleine oppervlakte
50	Broedplaats	Ecologisch gebied of een gebouw met broedvoorzieningen voor vogels

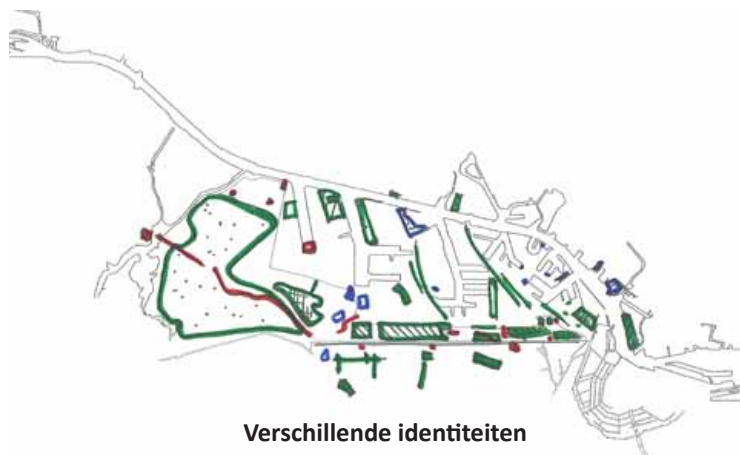
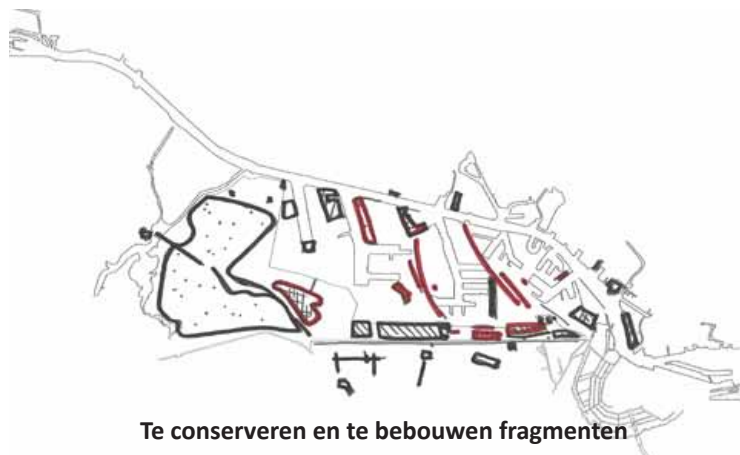
51 Bomenrij	Een bomenrij van hoogstammen
52 Begraafplaats Stichting St Barbar	Begraafplaats met kerk of kapel
53 Begraafplaats Vredenhof	Ommuurde begraafplaats met kerk of kapel
54 Bosfragment	Fragment met een dichtbegroeid bos van kleine oppervlakte
55 Volkstuin	Gemeenschappelijke tuin met openbare toegang
56 Buurtgroen	Vrij toegankelijk park of tuin met kleine oppervlakte
57 Keerkringpark	Vrij toegankelijk buurtpark
58 Bosfragment west	Fragment met een dichtbegroeid bos van kleine oppervlakte
59 Buurtgroen	Vrij toegankelijk buurtpark
60 Restgroen	Waardevolle groene ruimte in het bebouwde weefsel

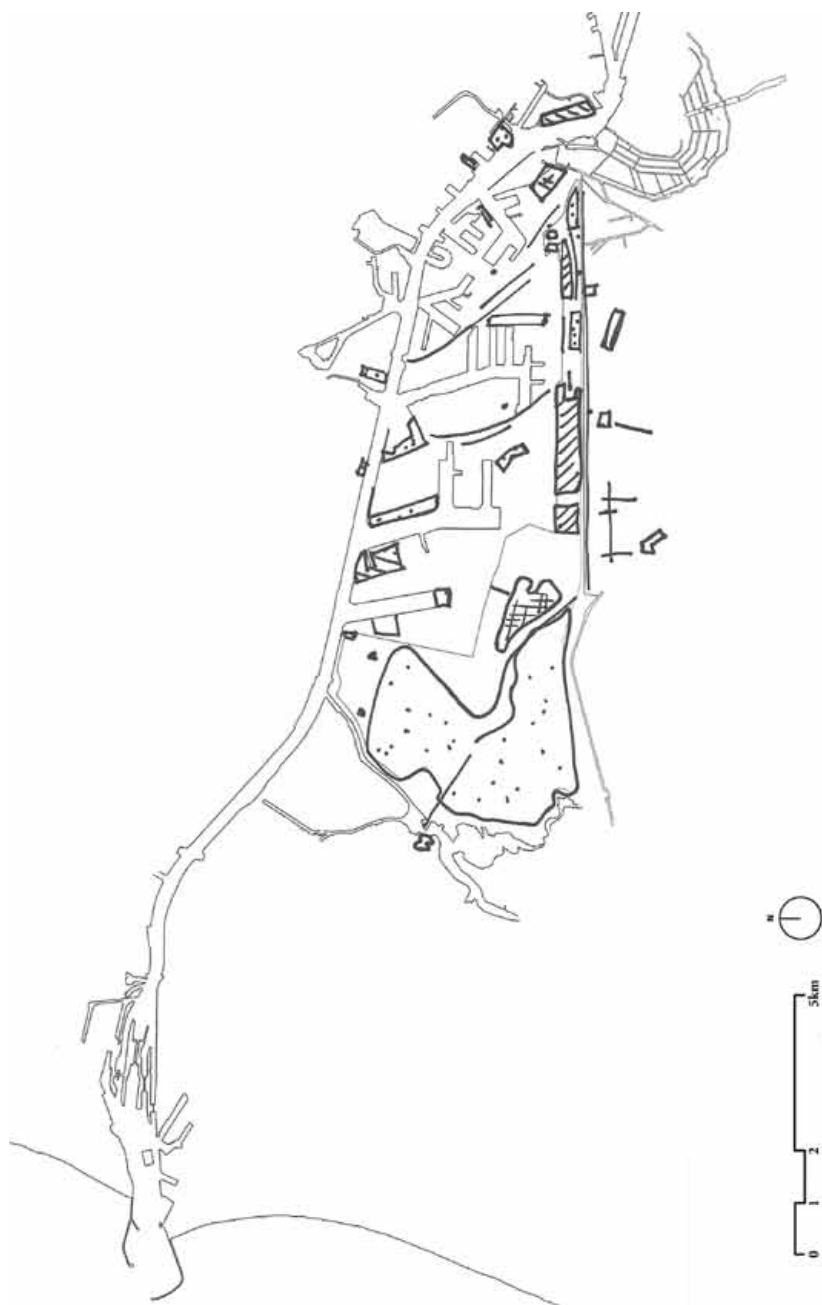
WATER STAD

61 Fabrieksschouw	Hogeschouw als baken voor de haven
62 REM Eiland	Herbestemd boorplatform uit de Noordzee met een horeca functie
63 Open kade	Open kade aan het water met interessante visuele connecties
64 Open kade	Open kade aan het water met interessante visuele connecties
65 Open kade	Open kade aan het water met interessante visuele connecties
66 Fabrieksilos	Hoge silo's als baken voor de haven
67 Open kade	Open kade aan het water met interessante visuele connecties
68 Hemburg	Stalen brug langs het IJ
69 Fabriekshallen	Fabrieksgebouwen met interessante visuele kenmerken
70 Open kade	Open kade aan het water met interessante visuele connecties
71 Fabrieksschouw	Hogeschouw als baken voor de haven
72 Silos	Hoge silo's als baken voor de haven
73 NDSM	Herbestemde fabrieksgebouwen van NDSM
74 Haarlemmertrekvaart	Fragment van de historische trekvaart tussen Amsterdam en Haarlem
75 Haarlemmertrekvaart	Fragment van de historische trekvaart tussen Amsterdam en Haarlem
76 Haarlemmertrekvaart	Fragment van de historische trekvaart tussen Amsterdam en Haarlem
77 Haarlemmertrekvaart	Fragment van de historische trekvaart tussen Amsterdam en Haarlem
78 Haarlemmertrekvaart	Fragment van de historische trekvaart tussen Amsterdam en Haarlem
79 Haarlemmertrekvaart	Fragment van de historische trekvaart tussen Amsterdam en Haarlem
80 Haarlemmertrekvaart	Fragment met een dichtbegroeid bos van kleine oppervlakte
81 Gemaal	Historisch gemaal langs de Haarlemmertrekvaart nabij de Westergasfabriek
82 Voormalige Sluizen west	Voormalige sluizen nabij Halfweg

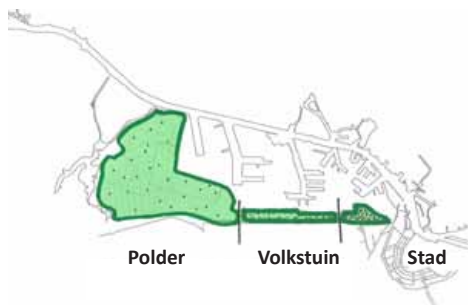
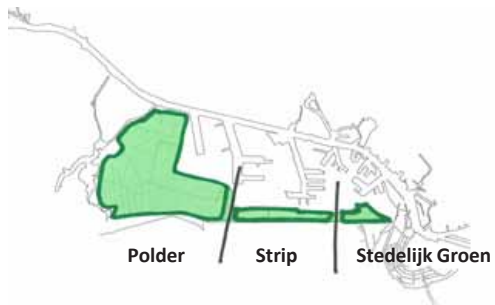
BREUKEN & GRENZEN EN STEDELIJKE FRAGMENTEN

83 Dijkfragment	Fragment van de historische dijk langsheen het IJ
84 Dijkfragment	Fragment van de historische dijk langsheen het IJ
85 Dijkfragment	Fragment van de historische dijk langsheen het IJ
86 Dijkfragment	Fragment van de historische dijk langsheen het IJ
87 Dijkfragment	Fragment van de historische dijk langsheen het IJ
88 Dijkfragment	Fragment van de historische dijk langsheen het IJ
89 Dijkfragment	Fragment van de historische dijk langsheen het IJ
90 Beschermde hoeve	Beschermde hoeve met monumentale waarde
91 Dorpskern Halfweg	Beschermde dorpskern van Halfweg
92 Sugar City	Fabrieksgebouwen nabij Halfweg
93 Ruigaard dorp	Voormalig polderdorp Ruigaard, momenteel culturele functie
94 Spaarndam dorp	Polderdorp met kerk en dorpskern
95 Sloterdijk dorp	Historische dorpskern Sloterdijk
96 Spaarndammerbuurt	Historische buurt nabij centrum Amsterdam
97 Beschermde hoeve	Beschermde hoeve met monumentale waarde
98 Beschermde hoeve	Beschermde hoeve met monumentale waarde
99 Militaire complexen	Beschermde gebouwen met een monumentale waarde
100 Molen	Molen met monumentale waarde
101 Molen en omgeving	Molen en omgeving met monumentale waarde

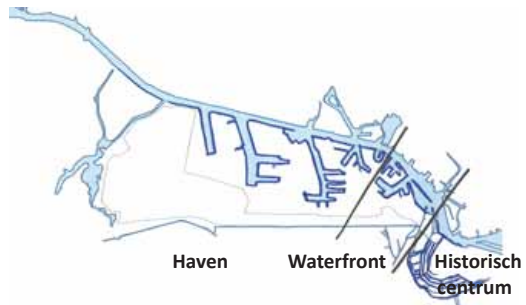

Groene Stad

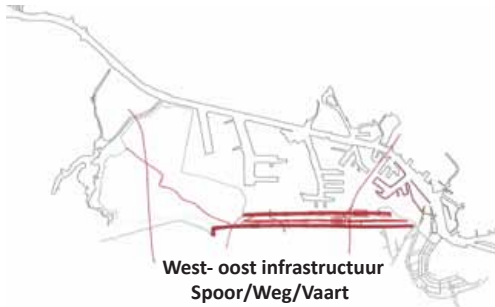

Water Stad

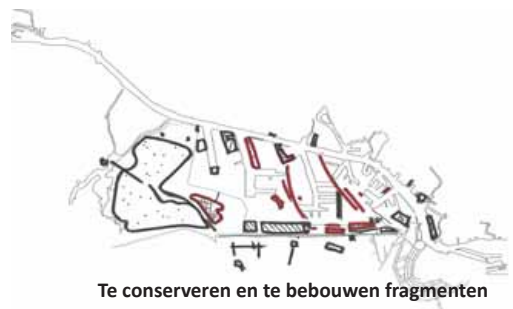

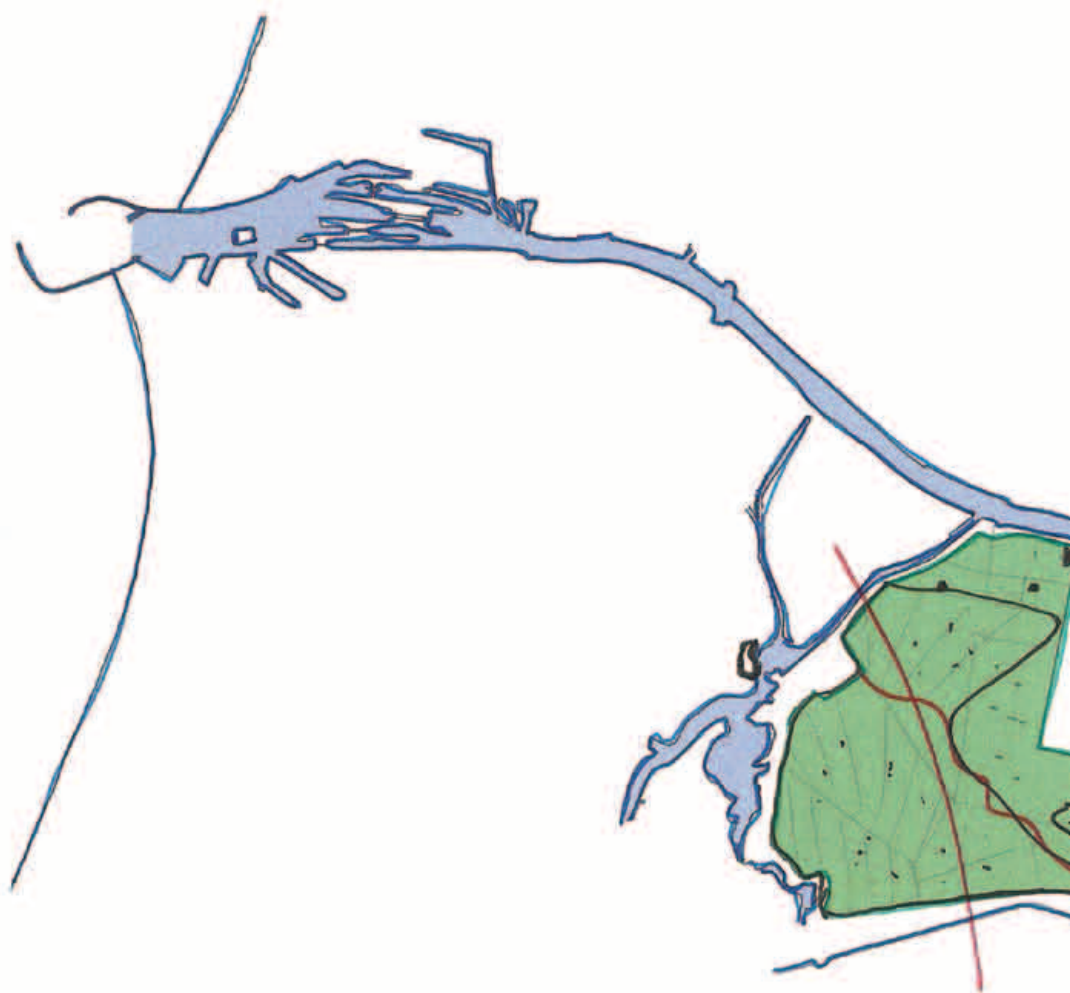
AMSTERDAM WEST

Breuken en Grenzen

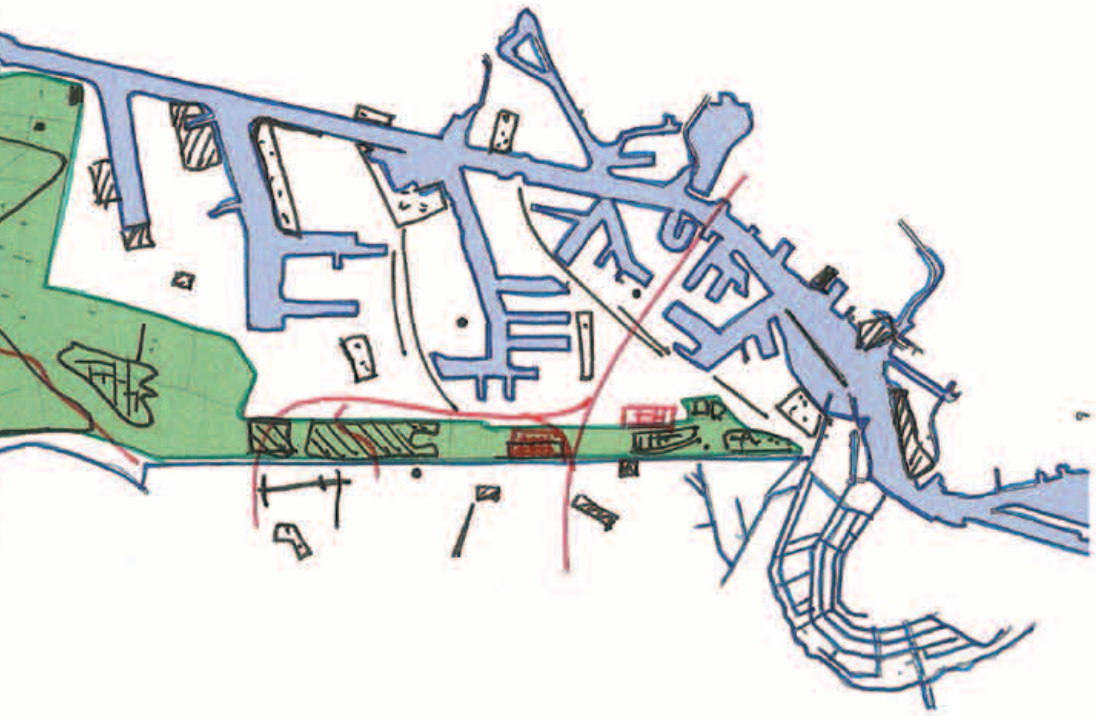
101 Landschapsfragmenten

0 1 2 5km

3.2 De verschillende deellandschappen en hun gelaagdheid

De vier landschapslagen uit het Deel 3.1 vormen de ingrediënten van de ruimtelijke strategie. Deze ruimtelijke strategie wordt ontwikkeld in vier stappen via ontwerpmatig onderzoek met maquettes. Ik noem ze hieronder kort op.

I Projectie

Eerst worden de landschappelijke verstedelijkingsprincipes die ontwikkeld zijn in het kader van de Schaalsprong Almere 2.0 letterlijk geprojecteerd op het projectgebied Amsterdam west. Deze projectie geeft een indicatie van het aantal woningen dat op deze site zou kunnen worden gerealiseerd.

II Reflectie

Vervolgens wordt het omgekeerde gedaan. Namelijk, hier gaan we op zoek naar landschappelijke structuren vanuit de bestaande context die structurerend kunnen zijn voor de stedelijke ontwikkeling.

III Dialoog

Hier worden quantitative verstedelijkingsprincipes geënt op de kwalitatieve landschappelijke structuren en zo verder verfijnd op zoek naar de werkelijke draagkracht van deze site.

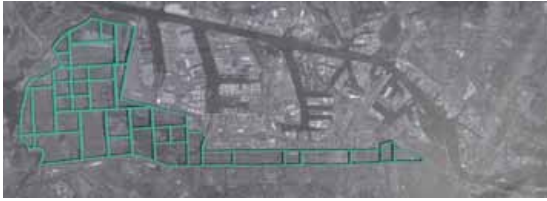
IV Synthese

Uit deze dialoog ontstaat een eindbeeld, dat getuigt van een gelaagde lezing van het landschap, bestaande uit verschillende deellandschappen met elk hun specifieke verstedelijkingslogica.

I SCHAAL EN AANTAL

Projectie

GROENE STAD

Projectie Casco Polderkamerlandschap
Almere Polder

WATER STAD

Projectie Almere IJland
Metropolitane waterfrontontwikkeling

BREUKEN EN GRENZEN

Projectie Almere Centrum
Intensificatie infrastructuur

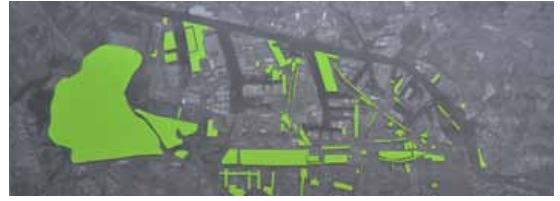
LANDSCHAPSFRAGMENTEN

Projectie Almere Weerwater
1 fragment

II CONTEXT

Reflectie

Context Groene Stad
≈ Landschapsfragmenten

Context Blauwe Stad
≈ Landschapsfragmenten

Context Breuken en Grenzen en Stedelijke
≈ Landschapsfragmenten

Context Amsterdam west
101 Landschapsfragmenten

III INTERACTIE

Dialoog

Dialoog en interactie tussen het gelaagde
landschap door ontwerpend onderzoek

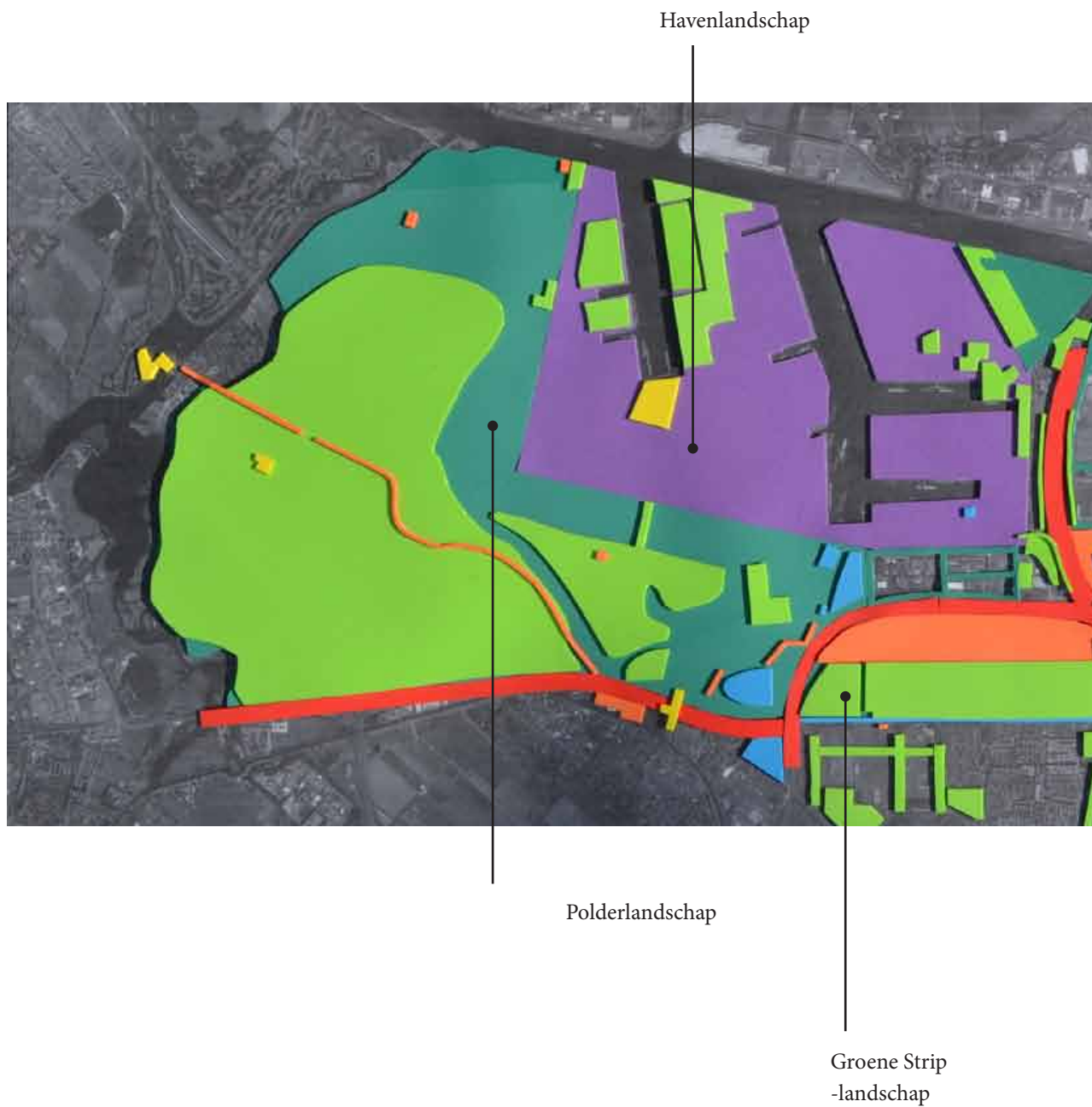
IV ONTWERPVOORSTEL

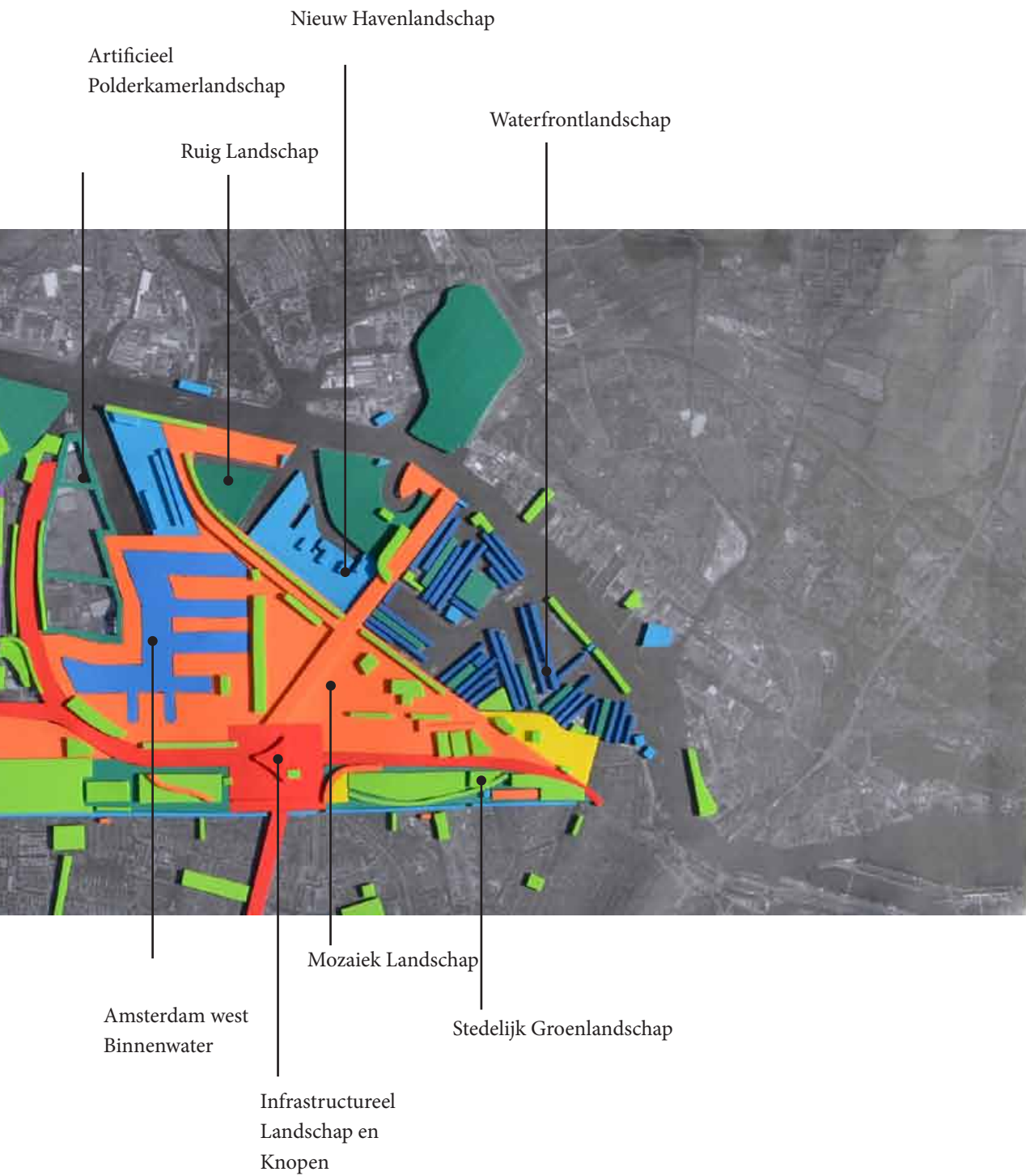
Synthese

Ruimtelijk voorstel voor Amsterdam west
vanuit landschap

3.2.1 DE DEELLANDSCHAPPEN IN AMSTERDAM WEST

3.3 Wonen in het groen aan de haven nabij de stad

De organisatie van de Dag van de Architectuur 2022 in Amsterdam organiseert een fietstocht doorheen de nieuwe stedelijke lob Amsterdam west. De fietstocht brengt de geïnteresseerden langs de verschillende nieuwe en toekomstige ontwikkelingen in dit stadsdeel. De bedoeling is om de bezoeker te gidsen doorheen de site om te laten bekijken hoe dit havengebied is getransformeerd naar een gezonde leefomgeving waar wonen in het groen met het karakter van de haven voorop staat.

3.3.1 EEN FIETSTOCHT DOORHEEN AMSTERDAM WEST IN 2027

De fietstocht start aan de voormalige Westergasfabrieken in het Westergaspark aan de rand van het centrum. De eerste beweging die wordt gemaakt is langs de groene dreef aan de rand van het park richting Sloterdijk Teleport. Hier valt het karakter van het **stedelijk groen** zeer sterk. Er is veel activiteit en met de volkstuintjes hier en daar wordt er een groene plek geboden aan de Amsterdammer. De enkele gebouwen die hier staan hebben een zeer lage impact op hun omgeving en storen het groene karakter niet.

Het stedelijk groene karakter wordt begrensd door het oorspronkelijke dorpje **Sloterdijk**. Dit fragment, met kerk en pittoreske woningen, heeft zijn plaats steeds behouden tussen het nieuwe weefsel. Dat is behoorlijk verbazend doordat er vlak naast het dorp een zware verkeersas loopt met sporen en wegen. Deze zware infrastructuur wordt geflankeerd door hoge gebouwen. Vele van deze torens stonden lange tijd leeg maar door een vernieuwd beleid is het mogelijk om nu ook hier te wonen. Hier wordt gewoond en gewerkt rond het station, dat met zijn **infrastructuurknoop** een zeer goede verbinding voorziet met Amsterdam centrum.

Na de vrij drukke omgeving van Sloterdijk Teleport wordt er verder gegaan in de groene vinger. Spaarnwoude was van oorsprong een polder waarna het later transformeerde in een veengebied. In deze zone wordt er gevraagd om op de paden te blijven. Deze ecologische zone doet veel inspanningen in het herstel en behoud van fauna en flora. Buiten een aantal recreatieve voorzieningen zijn er in deze **groene strip** niet veel gebouwen te bespeuren. Het is vooral een plek voor ontspanning en verluchting, in tegenstelling tot de zware infrastructuur en de hoge gebouwen die de groene strip begrenzen.

Na een kleine passage langs de **Haarlemmertrekvaart** is er de mogelijkheid om een pauze te nemen in het pittoreske dorp **Halfweg**. Er is tijd om een stop te nemen in het kleine centrum, zo kan je in de voetstappen treden van de vele scheepvaarders. Halfweg is immers ontstaan door een overslag van de Haarlemmertrekvaart. Als je liever de

pauze wil doorbrengen op een meer hippe plaats dan kan dat hier ook in Sugar City. De karakteristieke gebouwen herbergen veel functies. Bij het verlaten van Halfweg komen we terecht in de polder. Door de restanten van de oorspronkelijke **Spaarndammerdijk** te betreden, de voormalige dijk tussen Amsterdam en Spaarndam, krijg je een mooi overzicht over de polderstructuur. In de verte zien we enkele bouwontwikkelingen. Deze ontwikkelingen worden zo gedaan dat het **karakter van de polder** met zijn perceelstructuur en wijdse zichten niet wordt verstoord. De polder zal ook in de toekomst zijn identiteit behouden en een zeer mooi karakter uitstralen. Het wordt zeker niet volgebouwd.

Naast deze mooie polder bevindt zich de haven. Doordat de **haven** met de jaren meer en meer richting het westen is verschoven, zien we dat er hier weinig open ruimte vrij is. De economische waarde van de haven is nog steeds zeer groot voor Amsterdam, de Metropoolregio Amsterdam en het gehele Noordzeekanaalgebied. De fietstocht gaat kort doorheen de haven om een beeld te geven van hoe Amsterdam west vlakbij het centrum er 10 jaar geleden nog uitzag. Later zal je hier terug aan herinnerd worden en zal je versteld staan van hoe het nieuwe havenlandschap er nu uitziet.

Bij het passeren door de haven zal je een aantal leuke plekken tegenkomen. Een zeer mooi voorbeeld daarvan is **Ruigoord**. Ruigoord is, net zoals Sloterdijk, een klein dorp dat doorheen de geschiedenis stand heeft gehouden tussen de grote stedelijke ontwikkelingen. Momenteel wonen er geen mensen meer, maar worden alle gebouwen gebruikt voor culturele doeleinden. Er is bijvoorbeeld voldoende plaats voor ateliers en kunstexposities.

De haven komt maar kort aan bod, voordat de indringende sojageur vervelend wordt. Vlakbij de haven bevindt zich een merkwaardig landschap. De groene omgeving bestaat uit bomen en groenkaders. Er is plaats voor stadslandbouw en iedereen die hier wil en kan wonen kan hier zelf kiezen op welke manier hij dat wil doen. Dit idee van een **artificieel polderkamerlandschap** komt overgewaaid vanuit Almere. Daar staan ze al iets verder en zijn er de voorbije jaren al vele kamers aangelegd. Dit artificieel landschap geeft mogelijk een zeer vreemd beeld

naast de polder. Hier werd er enkel gekozen voor dergelijk landschap omdat er nu eenmaal niets was. De zandplak en betonvlek die hier is overgebleven had zeer weinig potentie en waarde.

Het artificieel polderkamerlandschap maakt de zachte overgang tussen polder en de infrastructuur. Dit **secundaire infrastructuureel landschap** is dichtbebouwd maar hebben met doorsteken naar de groene strip en de lage vorm van bouwen niet zo'n grote impact op de omgeving. Hier, waar vroeger een kmo zone was, is het nu mogelijk om zeer dicht op elkaar te wonen, met voldoende publieke ruimte. De connectie met de groene vinger is snel gemaakt en door het **primair structureel landschap**, die hier langs loopt richting Sloterdijk station, is de bereikbaarheid van Amsterdam centrum zeer goed.

Langs deze zware infrastructuur trekken we de voormalige haven in. Zoals je daarstraks kon waarnemen in de haven, merk je hier dat er geen geluidsoverlast en stank meer is zoals vroeger. Net doordat de haven hier de komende jaren is weggetrokken zijn er hier nieuwe woon- en werkmilieus kunnen ontstaan. Hier krijg je iets zeer interessant te zien. De voormalige havenarm is afgeknipt zodat er een **binnenwater** is ontstaan. De groene ruimte aan de oevers maken het een leuke plek om te vertoeven bij goed weer. Alle woningen errond worden gericht naar dit water. Zoals je nu kan zien wordt hier nog steeds stevig doorgewerkt om dit effect te krijgen. Het binnenwater kan echt worden opgevat als een immense publieke ruimte.

Als we meer richting het centrum gaan dan zien we dat het **nieuw havenlandschap** wordt gekenmerkt door restanten van de voormalige industrie. Dit geeft een zeer mooi karakter aan de opslagplaatsen en grote fabriekshallen die hier nu worden bewoond. Het nieuw havenlandschap wordt gekenmerkt door oude schouwen en silo's. Aan de andere kant van het water zien we een **ruig landschap**. Hier is enkel plaats voor groen en dit staat in mooi contrast met de ontwikkelingen in de omgeving. Iedereen heeft zicht op het groen én op het water.

In de verte zul je zien dat de groene ruimte mooi wordt omgeven door een gebouw. Deze mooie plek kijkt uit op het groen en op het IJ. Hier zal

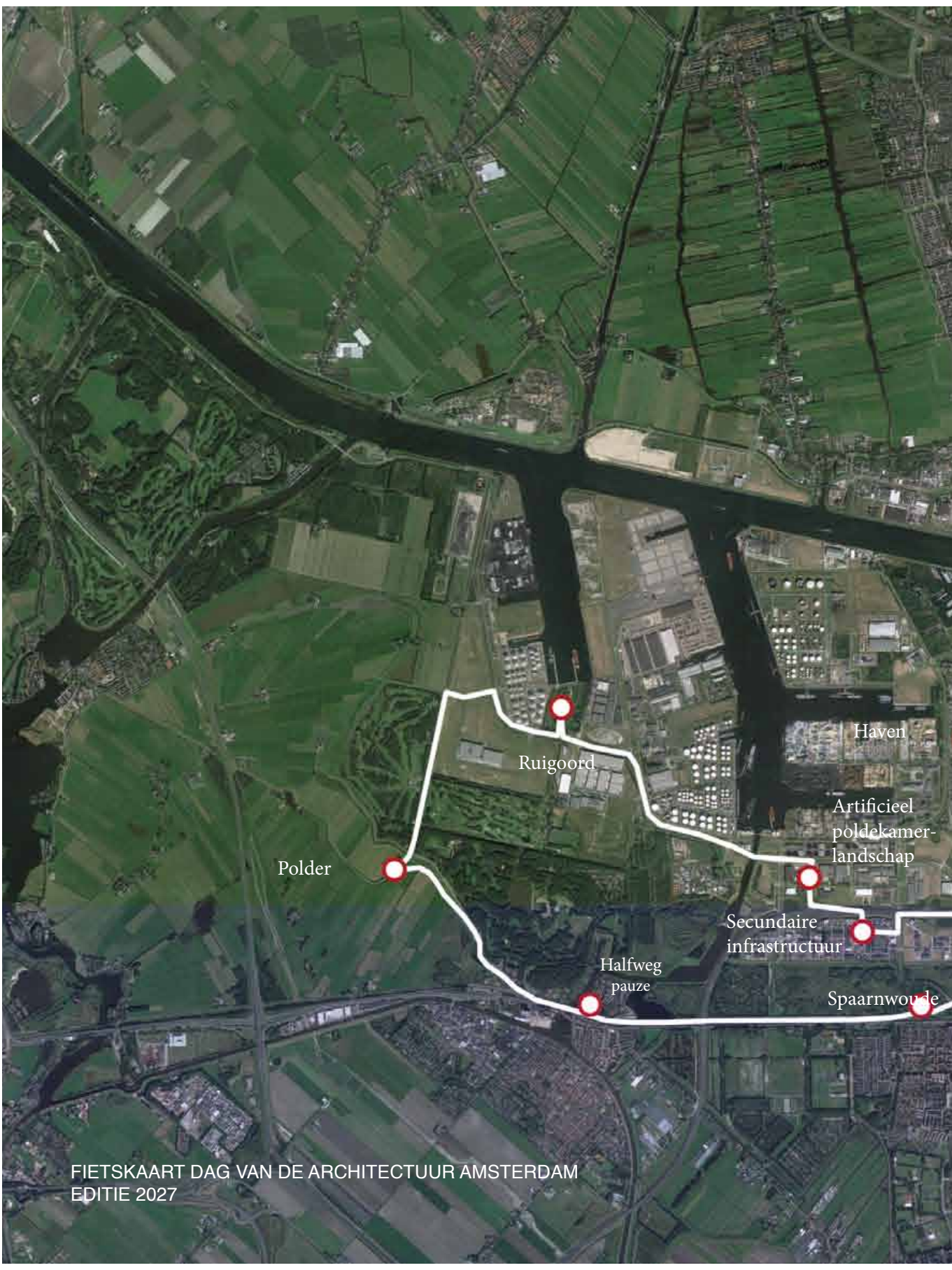
een korte pauze worden ingelast. De fiets wordt aan de kant gezet en er wordt een korte rondleiding gegeven langs het binnenwater, het nieuw havenlandschap en het ruig landschap. Zo kan je deze nieuwe conditie ook te voet beleven en kan je merken dat alles eigenlijk zeer dicht bij elkaar ligt. Een tijdje later zal er worden afgesproken aan de herkenbare schouw, zodat de fietstocht kan worden hervat.

Na het nieuwe havenlandschap en het oversteken van ringweg, die mooi is ingekaderd in de stedelijke ontwikkeling rond dit secundaire infrastructuurlandschap, kom je aan in het laatste deellandschap dat vandaag op de planning staat. De **waterfrontontwikkelingen** in de oudste arm van de haven, met onder andere de oude houthavens, worden gekenmerkt door hun **lange gevelpartijen**. Deze gebouwen staan met hun voet in het water. Met vergezichten wordt de connectie gemaakt met de oever in het noorden. Naast de vele gebouwen en gevelpartijen valt ook de groene vinger hier binnen in het stadsweefsel. Zo ontstaat er een mooi contrast tussen groene ruimte, kade aan het water en de gebouwen. Wat er ook meteen opvalt is dat de oude **Spaarndammerbuurt** en het centrum mooi overgaan in de vorm van de nieuwe gebouwen. Deze zachte overgang laat toe dat dit waterfront eigenlijk bij het centrum zal horen.

Deze mooie plek nabij het centrum is het eindpunt van de fietstocht. Je krijgt de mogelijkheid om de fiets hier achter te laten en met de ferryboot naar het centrum te gaan of nog even een omweg te maken langs de **rechteroever van het IJ** in het noorden waar je een zeer mooi zicht over de **skyline** van Amsterdam west krijgt. Je kan ook met de ferry afstappen en nog genieten van het uitzicht over het IJ vanop REM-Eiland.

Een andere optie is om **doorheen Sloterdijk**, met zijn vele historische plekken, plantsoenen en buurtparkjes en uitzichtpunten vanaf de dijkrestanten, terug richting het Westpark te gaan.

*Het traject van de fietstocht georganiseerd tijdens de Dag van de Architectuur 2027 In Amsterdam bevindt zich op de volgende bladzijde van dit document.

1

el
mer-
ap

oude

3.3.2 HET KAN IN AMSTERDAM WEST

In de Bijlage van deze masterproef bevindt zich het presentatieboekje “Wonen in de Groene Vinger, aan de Haven, nabij de Stad. Het kan in Amsterdam west”. Het schept een beeld over het wonen in Amsterdam west en presenteert dat met beeld en tekst. Deze bijlage wordt hier integraal weergegeven.

POLDERLANDSCHAP

De Polder is met zijn natuurgebied en specifieke perceelstructuur een zeer mooie woonomgeving. Een nieuwe dijk zal het specifieke karakter van dit landschap versterken. Doordat een nieuwe dijk wordt aangelegd langs de huidige infrastructuur ontstaat er een zeer indrukwekkend landschap. Deze nieuwe dijk, die tegenover de oorspronkelijke dijk ligt, werd zo geplaatst binnen de infrastructuur dat er met respect kan worden omgegaan met de historische waardevolle conditie van het landschap.

Situering

Net doordat woningen langs deze dijk strategisch worden geplaatst, waarbij de perceelstructuur als framework werkt en de dijk als drager, ontstaat er een zeer mooie interactie tussen stad en land. Door de plaatsing van de woningen ontstaan er nieuwe zichten en worden zichten benadrukt. Zo vormt het land de woningen en de dijk de connectie met de grotere infrastructuur en het centrum. Het karakter van de polder wordt door de woningen en nieuwe dijk versterkt.

De draagkracht van de polder en de dijken is in dit geval ongeveer 140 woningen. Er kan gewoond worden in alleenstaande woningen die gehecht zijn aan de dijk en gekenmerkt worden door een prachtig zicht over het landschap.

Fig.2 : Filament City, Boeri

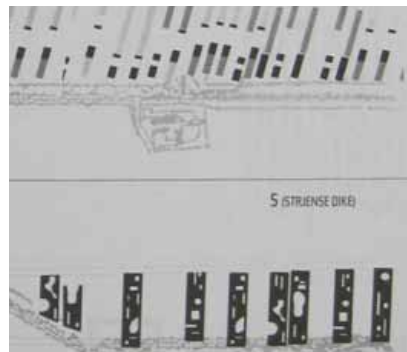

Fig.3 : Woningen ingeplant op de dijk als leidende infrastructuur

ARTIFICIEEL POLDERKAMERLANDSCHAP

Het artificieel landschap wordt gekenmerkt door een polderkamerlandschap. Hier zijn de oorspronkelijke polders door de haven verdwenen waardoor er geen onderliggende structuur meer aanwezig is. De nieuwe groene kamers zullen dus deze buurten herstructureren. Er wordt gewoond in alleenstaande landelijke woningen en villa's. Hier heeft elke woning een eigen tuin en zal er vanuit de bewoners zelf initiatief worden genomen tot het bouwen ervan. Deze vorm van organisch wonen, waar de bewoner zelf kiest hoe hij zal bouwen, biedt veel mogelijkheden aan toekomstige inwoners. In het Artificeel Polderkamerlandschap is het mogelijk om volledig te wonen naar wens. De grootste oppervlakte van dit landschap wordt besteed aan stadslandbouw.

Het unieke aan dit landschap is dat deze groene oase zich bevindt vlakbij de infrastructuur en dus ook zeer dicht bij het centrum. Hier is het mogelijk om zeer landelijk te wonen zonder een rit van 25 minuten met de wagen te moeten doen om het centrum te bereiken. De skyline van de groene kamers wordt vormgegeven door de schouwen en kranen van de haven. Er is een zeer sterke visuele connectie met de haven en het water waardoor dit landelijk gebied een zeer mooie woonomgeving vormt.

Situering

Fig.4 : Almere Oosterwold, polderkamers

Fig.5 : Alleenstaande woning in het kamerlandschap

RUIG LANDSCHAP

Het Ruig Landschap zijn gereserveerde groenzones waar het niet mogelijk is om te wonen. In dit verlaten havenlandschap siert het groen de overgebleven haven- en industriegebouwen. Dit landschap vormt een zeer mooie groene toets en is zo eerder een rustpunt tussen de verschillende bewoonde buurten.

Doordat het niet mogelijk is om te wonen binnenin dit Ruig Landschap, worden er voldoende plaatsen voorzien voor woonboten langs de kade. Op vele plaatsen komt dit landschap in aanraking met het water, waardoor deze woonvorm er zeer goed bij kan aansluiten. De woonboten bevinden zich in een rustige omgeving vlakbij het robuuste groen, in het midden van de voormalige haven.

Situering

Fig.6 : Ruig landschap Amsterdam west

Fig.7 : Duisburg-Nord park

GROENE STRIP LANDSCHAP

In deze groenbuffer tussen vaart en infrastructuur neemt ecologie de bovenhand. De Brettenzone en Spaarnwoude worden in ere hersteld en kunnen zich zo terug ontwikkelen tot onder andere veengebied. Dit gebied is weinig doorwaadbaar om de natuur zijn gang te laten gaan. De recreatieve gebruiker heeft wel toegang tot dit gedeelte van de groene vinger. De infrastructuur met de vaart en de wegen vormen de grens van dit groengebied. Door deze grens zeer hard te maken zal dit mooie deel van de oorspronkelijke groene vinger kunnen blijven bestaan en terug zijn waarde voor de omgeving betekenen.

In deze ecologische zone wordt uiteraard niet gewoond. Hierdoor zullen de bestaande woningen langs de vaart en langs de infrastructuur een fenomenaal open zicht hebben op deze ecozone midden in Amsterdam west, tussen polder en Sloterdijk Teleport. Voor de omwonenden vormt de groene strip een plaats om tot rust te komen, vlakbij het dense weefsel van de omliggende woonbuurten.

Situering

Fig.8 : Struweel langs de Brettenzone

Fig.9 : Veengebied Spaarnwoude

STEDELIJK GROENLANDSCHAP

Situering

Het Stedelijk Groenlandschap vormt met zijn intensief stedelijk programma de overgang tussen de stedelijke lobben. Het stedelijk Groenlandschap biedt plaats voor intensief gebruik als sport, spel en ontspanning, en vormt zo de buffer tussen de tuinsteden in Amsterdam west en het nieuwe Mozaiek landschap. Er is plaats voor sportterreinen, volkstuinen en parken. Er worden geen bouwvolumes geplaatst in dit oorspronkelijk stuk groene vinger. Het huidige programma wordt wel gereorganiseerd en meer doorwaadbaar gemaakt. De volkstuinen, die aan de rand van de stad zeer goed gelegen zijn in de groene vinger, passen binnen het programma maar een ruimtelijke reorganisatie is wel aan de orde vermits dit gebruik momenteel een grens stelt aan de groene ruimte.

Net doordat de groene vinger hier tot op zijn maximum wordt behouden kan de aansluiting met de landschapsfragmenten en de nieuwe groene stapstenen in de mozaiek vlot gemaakt worden. De bestaande woningen langs de vaart hebben net zoals bij het Groene Strip Landschap een ver uitzicht over de groene vinger richting het IJ.

Fig.10 : Westergaspark

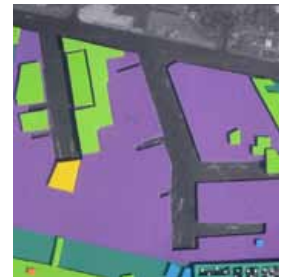

Fig.11 : Sportpark Spaarnwoude

HAVENLANDSCHAP

De haven zal zich net zoals voor 2015 verder verschuiven naar het westen. Op deze plek zullen al de havenactiviteiten bij elkaar komen. De ruimte die er nu is wordt in de toekomst optimaal benut en geïntensifieerd. De densiteit van de werkplaatsen zal zeer sterk vergroten.

De haven zal zich centreren in een cluster, waar enkel plaats is voor havenactiviteiten. Zowel ruimtelijk als economisch is dit een zeer interessante ingreep. Doordat de haven verschuift kan de kritische massa van de groene vinger vergroten en ontstaan er nieuwe boeiende woon- en werkmilieus door het behoud van dit havenkarakter. De cluster van zware activiteiten zal zeer herkenbaar zijn aan de skyline van Amsterdam west en vanuit het noorden waardoor ook de beleving van buiten de haven interessant wordt. Net doordat de haven zich volledig en compact vormt rond twee grote zijarmen is de bereikbaarheid voor schepen zeer groot.

Situering

Fig.12 : Zware havenactiviteiten

Fig.13 : Skyline van de haven vanuit Amsterdam Noord

NIEUW HAVENLANDSCHAP

Het Nieuw Havenlandschap wordt rechtstreeks gevormd door het wegtrekken van de haven. De haven zal elementen afstoten en achterlaten zoals schouwen, loodsen, silo's en dergelijke industriële voorzieningen. Deze gebouwen en landschappen maken dit nieuw landschap eerder een historisch industrieel havenlandschap. Het zijn net deze 'relicten' die de identiteit en het karakter van dit landschap bepalen en dus ook in de toekomst door herbruik een betekenis blijven hebben.

Situering

De overgebleven waardevolle en bruikbare constructies worden hergebruikt tot luxueuze loften en appartementen. Deze hebben uitzicht op het water en het ruig landschap in de verte. De infrastructuur zorgt voor de ruggengraat van deze nieuwe buurten. Het wonen en recreëren tussen deze landschappelijke havenelementen maken deze mooie woonbuurt.

De achtergelaten 'molshopen' van de voormalige overslag van kolen, laten een opmerkelijk landschap na. Dit specifiek karakter blijft behouden, net deze hoogteverschillen kunnen een mooi licht werpen op de omgeving. Deze kleinere clusters bestaan uit individuele woningen die elk een andere richting uitkijken.

Met een schatting van 20 tot 25 woningen per cluster en hergebruik van een aantal loodsen en silo's kunnen er gemakkelijk 610 woningen geplaatst worden in het Nieuw Havenlandschap.

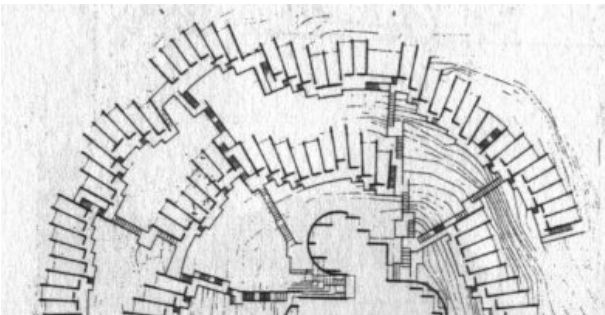

Fig.14 : Geschakeld wonen, Giancarlo de Carlo

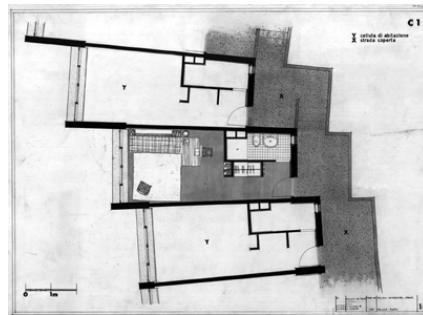

Fig.15 : Individuele geschakelde woningen

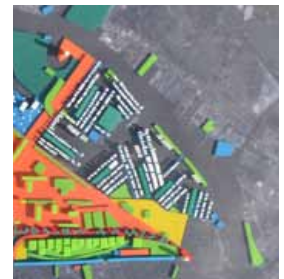
WATERFRONT LANDSCHAP

Het havenlandschap heeft twee grote kwaliteiten. Net doordat de ontwikkelingen recht op het IJ oriënteren en er dus zoveel mogelijk bouwvolumes ontstaan is het oppervlakte aan gevels die grenzen aan het water maximaal. Deze woonvorm zet vooral in op het water en de wens om hier langs te wonen. Tussen de bebouwing in de richting van het water bevinden zich groenstroken en buurtparken. Deze vormen een ecologische en groene verbinding met elkaar en met de groene vinger. Door deze ingreep worden de lange gevelpartijen aan het water afgewisseld en verlucht met groenstroken vanuit de groene vinger.

Naast de ruimtelijke vormgeving richting het water en het doortrekken van de groene vinger in het dense weefsel van de waterfronts wordt er ook rekening gehouden met de aanpalende buurten van het centrum. De Spaarndammerbuurt loopt zeer mooi over in het weefsel van dit landschap, zo zal dit landschap bij het centrum gaan horen.

Er is plaats voor rijwoningen en hier en daar kleine appartementen. De kades worden op bepaalde plaatsen gemarkeerd door merkwaardige architectuur. Dit woon- en werkgebied kan aansluiten bij centrum Amsterdam.

De woondensiteit is hier opmerkelijk hoog, maar niet de 100 woningen per ha zoals in Borneo-Sporenburg. Er is plaats voor gemakkelijk 7600 woningen in het Waterfront Landschap.

Situering

Fig.16 : Borneo - Sporenburg Amsterdam, West 8

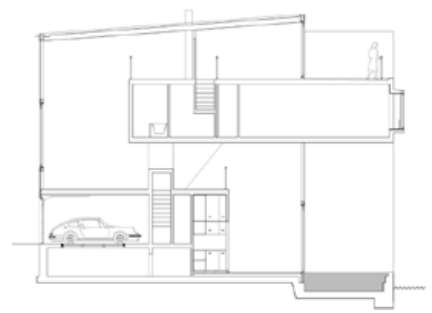

Fig.17 : Rijwoningen aan het water. MVRDV

AMSTERDAM WEST BINNENWATER

Tegenover de stevige kern van Sloterdijk Teleport staat het Amsterdam west Binnenwater. Met zijn centrale ligging vormt het binnenwater het geografische centrum van Amsterdam west. Dit binnenwater is ontstaan door het wegtrekken van de haven. Net doordat de haven hier verdween en door zijn centrale ligging, kreeg dit water een totaal andere betekenis.

Situering

Door de verbreding van de groene vinger werd er nagedacht over de vele verlaten industrie langs deze havenarm. De oppervlakte van de grijze ruimte rond deze havenarm is zodanig groot dat in de toekomst langs de oevers van dit binnenwater zal worden gebouwd.

De torens die hier zullen staan hebben 15-18 verdiepingen en zullen hier en daar een gemengd karakter hebben langs de kades. Er zijn 3 tot 4 appartementen per verdieping. Doordat rond het Binnenwater zeer veel wordt gebouwd zou er plaats zijn voor 571 appartementen.

Fig.18 : Woontorens Westkaai Antwerpen

Fig.19 : Appartementen Westkaai

INFRASTRUCTUREEL LANDSCHAP EN KNOPEN

De lijninfrastructuren doorheen Amsterdam west hebben een zware ruimtelijke impact op hun omgeving. Het zijn net deze infrastructuren die knopen vormen en een grote drager kunnen vormen voor hun omgeving. Ze hebben de eigenschap dat ze heel Amsterdam west voorzien van een zeer vlotte connectie met het centrum Amsterdam. Hierdoor bevindt de stad zich op 'wandelaafstand'. De infrastructuur wordt benadrukt en sterk geïntensifieerd. Op sommige plaatsen zal deze breuk dan weer vervagen zodat er fysieke en visuele connecties doorheen Amsterdam west mogelijk zijn. De densiteit langs de structuurassen wordt opgedreven door te bouwen met bouwvolumes of groenvolumes die anderzijds wel zeer doorwaadbaar zijn.

Op de knooppunten, daar waar de verschillende landschappen elkaar ontmoeten, markeren torens de skyline. Deze torens hebben een gemengde functie en vormen belangrijke knopen, kleine centra, langsheen de infrastructuur op strategische plaatsen. Deze torens maken de connectie met hun omgeving. Zo vormen ze een aanhechtingspunt voor de vaart, landschappen en andere structuren. Sloterdijk Teleport vormt de grote kern op de infrastructuur. Hier wordt gemengd geïntensifieerd en kan er hoogstedelijk worden gewoond.

Het aanbod aan woningen in Amsterdam west wordt de hoogte ingestuurd op deze knooppunten. De vier torens samen zouden 1320 appartementen opleveren. Bij de uitbreiding van Sloterdijk als kern komen er minstens 1350 woningen bij, als de leegstaande kantoren (2015) ook woningen worden.

Situering

Fig.20 : Knooppunt Sloterdijk Teleport

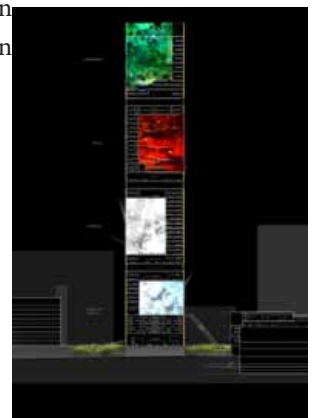

Fig.21 : Tour Signal. Jean Nouvel

MOZAIEK LANDSCHAP

Situering

De Mozaiek zet in op twee aspecten om de bestaande woon- en werkomgeving meer leefcomfort en ademruimte te bieden. In het mozaiek landschap worden geen volumes toegevoegd, in tegendeel. Op strategische plaatsen wordt het stadswefsel ontpit zodat er groene fragmenten ontstaan. Deze fragmenten zullen de buurt met gemengd karakter nieuw leven inblazen en zal de grijze zone sterk opfleuren.

De Mozaiek vormt een zeer belangrijke schakel in de groene vinger. Net doordat nieuwe stapstenen, die dus ook op het niveau van het bouwblok hun waarde hebben, kan de overstap van de groene vinger worden gemaakt langsheen Sloterdijk Teleport. Het Mozaiek Landschap vormt in die zin de sleutel om Sloterdijk Teleport zeer dicht te kunnen bebouwen, vermits deze kern zich pal in de oorspronkelijke groene vinger bevindt, tussen Groene Strip Landschap en Stedelijk Groenlandschap.

Door het ontpitten van de grijze zone rond Teleport zal de groene vinger worden verbreed tot aan de Waterfronts en verder. Samen met de groenvolumes op de infrastructuur, zal de kern Sloterdijk Teleport kunnen worden ingekapseld. Het Mozaiek Landschap heeft op verschillende schalen een belangrijke invloed.

Fig.22 : Groene rustpunten in het stadswefsel

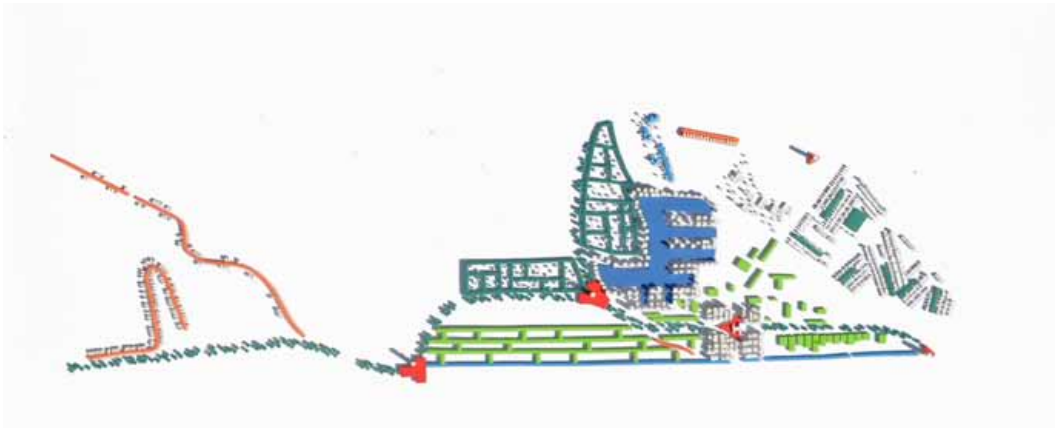

Fig.23 : Wandelpaden en groenstroken

WONEN IN AMSTERDAM WEST

Wonen naar eigen wens op een plek in het groen, aan het water en de haven, met het centrum van Amsterdam op wandelafstad.

Het kan in Amsterdam west.

IV

CONCLUSIE

Het doel van deze masterproef is te komen tot een meer genuanceerde landschapslectuur van Amsterdam west die als drager en instrument kan dienen voor de stedelijke ontwikkeling van deze site.

In dit Hoofdstuk wordt eerst geëxpliciteerd wat de intrinsieke kwaliteiten van het voorstel zijn aan de hand van drie grote principes, en hoe deze gerelateerd zijn aan de vier landschappen die gedefinieerd werden in Hoofdstuk III.

Vervolgens wordt een terugblik gemaakt op de inzichten die zijn verworven vanuit het theoretisch kader uit Hoofdstuk II en hoe deze al dan niet zijn vertaald.

4.1 De kwaliteiten van het voorstel voor Amsterdam west

Door een meer genuanceerde lectuur en via het definiëren van deellandschappen in Amsterdam west kunnen we besluiten dat we voor dit complexe en gelaagde landschap, een betere drager en instrument voor stedelijke ontwikkeling hebben ontwikkeld. Elk deellandschap wordt hier namelijk gedefinieerd vanuit de onderlinge interactie tussen groene stad, waterstad en infrastructurele breuken en grenzen.

Deze drie landschappen vormen de grote troef van dit gebied en de onderlinge verhouding binnen de verschillende deellandschappen maakt deze uniek. Tevens bevinden zich in deze deellandschappen nog bestaande landschapsfragmenten die getuigen van hun historische gelaagdheid.

Intrinsieke kwaliteiten van het voorstel voor Amsterdam west

Vanuit de **drie grote principes**: Waar de groene vinger wordt verbreed zodat de draagkracht voor wonen in het groen wordt vergroot, Het woon-werkmilieu in en nabij de haven en De invulling van de potenties van de infrastructuur maken dat er een aantal grote kwaliteiten van Amsterdam west vrij komen. Er zijn twee grote kwaliteiten die Amsterdam west een zeer interessante plek maken.

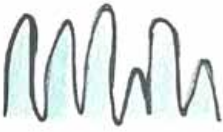

Fig. 1: Groene vinger

Het eerste grote principe dat het mogelijk maakt om een kwalitatieve stedelijke ontwikkeling te doen in Amsterdam west is de **verbreding van de groene vinger**. De huidige kritische massa van deze groene vinger zou de woonwens van Amsterdam om te kunnen wonen in het groen niet kunnen dragen. Daarnaast speelt de verwevenheid tussen land en haven en de nieuwe ontwikkelingen een grote rol in de kwaliteit van deze stedelijke lob.

Fig. 2: Havenlandschap

De Haven blijft vooral een zeer economisch verhaal. De zware industriële activiteiten en de ruimte die daarvoor nodig is blijft zijn plek behouden. Net door de **contourverschuiving van de haven** kunnen er woon- en werkmilieu's ontstaan. Net door het verlaten van de haven zal deze op bepaalde plekken elementen afstoten. In dat geval blijft het karakter behouden en ontstaat er een **nieuw havenlandschap**.

Fig. 3: infrastructuur en stad

De aanwezige weginfrastructuren, die eerst als grote breuk in het landschap werden ervaren, vormen nu een drager voor hun omgeving. Hierdoor wordt de **potentie van de infrastructuur** uitgespeeld en wordt de nabijheid van de stad Amsterdam, dat zich op wandelafstand bevindt, benadrukt.

Door dergelijke principes te hanteren en door de specificiteit van de plek krijgt elk deellandschap een bepaalde identiteit en zal deze een specifieke verstedelijkingsvorm kunnen dragen. De verschillende sferen zijn duidelijk afleesbaar in de maquette van het voorstel.

Vanuit deze 3 principes ontstaan er twee belangrijke kwaliteiten die de site interessant maken.

Enerzijds wordt er zeer sterk ingezet op **nabijheid en verwevenheid**, zowel op schaal van de stad Amsterdam als op schaal Amsterdam west.

De **verwevenheid tussen land, stad en haven** zijn niet enkel een nieuwe conditie maar ontwikkelen nieuwe deellandschappen. Door dit gegeven anders te benaderen ontstaat er in Amsterdam west een zeer mooi palet aan woonomgevingen. Dit is een direct antwoord op het woontekort van Amsterdam en de grote woonwens om in het groen te wonen nabij de stad. Door de verschillende sferen en bijgevolg woonvormen, kan er een ruim publiek worden aangetrokken.

Daarnaast zorgt **de nabijheid van het centrum** Amsterdam voor een groot voordeel. Dit aspect is iets wat in Almere, naast de verwevenheid van de woonomgeving, niet aanwezig is. Door de intensifiëring van de infrastructuur en dit te zien als een potentie is het centrum goed bereikbaar.

De tweede kwaliteit van het voorstel is dat de **cultuur-historische waarde** van overgebleven fragmenten een grote rol krijgt binnen de ontwikkeling. Deze context zal de nieuwe ontwikkelingen structureren en dragen. De identiteit van Amsterdam west wordt door het landschap behouden en ondersteunt het karakter van de deellandschappen.

De principes en de concretisering daarvan maken van Amsterdam west **een stedelijke lob met een conditie die uniek is voor de stad** alsook voor de Metropoolregio Amsterdam. Het landschap heeft bepaald wat de draagkracht voor de stedelijke ontwikkeling van de site is.

Fig. 4: Conditie met stad, land en haven

4.2 Landscape (Urbanism) ?

Het theoretisch kader van deze masterproef vormde 'Landscape (Urbanism)' in al zijn opvattingen. Door een ruimtelijke lectuur vanuit landschap op tafel te leggen voor Amsterdam west, deels ontwikkeld door inzichten vanuit dit theoretisch kader, kan er de vraag worden gesteld of dit nu inschrijft in het discours van 'Landscape Urbanism' of niet.

Landscape (Urbanism) ?

Richard Weller, docent Landschapsarchitectuur aan de University of Pennsylvania, houdt zich vooral bezig met het onderzoek en planning op grote schaal van gebieden waar de snelle stedelijke ontwikkeling en de biodiversiteit in direct conflict met elkaar staan. Weller schreef een artikel, weergegeven in Hoofdstuk II bij de situering van 'Landscape Urbanism', over wat volgens hem 'Landscape Urbanism' zou zijn en waar het zich totaal niet over zou moeten ontfermen.

De eerste vraag die ik me dus heb gesteld is hoe dit voorstel zich hierin positioneert. Volgens de stelling van Weller wordt al snel duidelijk dat ik verder ben gegaan dan 'Landscape Urbanism'. In mijn geval krijgt het landschap een grotere of beter gezegd andere rol.

Het specifieke **landschap van Amsterdam west** en zijn fragmenten wordt in dit geval als een morfologisch gegeven bekeken, vermits we hier spreken over een stedelijke ontwikkeling. Hierdoor krijgt 'Landschap' als een **fieldconditie** een bredere betekenis. Door het gelaagde landschap van Amsterdam west zo te benaderen ontstaan er verschillende principes die dit landschap benadrukken en als drager maken voor de betreffende stedelijke ontwikkeling.

Zoals eerder gezegd hebben de bestaande **infrastructuren** een grote rol gekregen voor de stedelijke ontwikkelingen. Niet alleen zorgen ze voor een goede verbinding met centrum Amsterdam voor verschillende verkeersmodi, maar worden ze ook een belangrijke drager voor de ontwikkelingen grenzend aan deze lijninfrastructuren. De Dijkfragmenten en de spoor- en autowegen kunnen verschillende woontypologieën en densiteiten dragen. Er ontstaat een breed palet aan woonvormen, die elk kwaliteiten hebben, gehecht aan de infrastructuur, vlakbij het centrum en de andere buurten in Amsterdam west.

Daarnaast werd er aan verstedelijking gedaan startend vanuit de verschillende **landschapsfragmenten** die Amsterdam west rijk is. Er vanuit gaande dat deze fragmenten de enige waardevolle objecten

zijn op de site, wordt het mogelijk om vanuit deze context de ontwikkelingen te leiden. Vanuit de specifieke eigenschappen van de fragmenten op zich, wordt er bekeken hoe deze invloed kunnen hebben op de ruimtelijke vormgeving. Zo zijn er introverte fragmenten die geen impact hebben op hun omgeving en extroverte fragmenten die hun onmiddellijke omgeving structureren. Vanuit dit perspectief hebben de landschapsfragmenten naast een historische waarde een ruimtelijk structurerende rol binnen deze eerder gedefinieerde fieldconditie. Samen genereren ze karakter en identiteit voor Amsterdam west.

In die zin, dat landschap wordt bekeken als een morfologisch gegeven en dat infrastructuur en landschapsfragmenten een grote betekenis krijgen, sluit mijn ruimtelijk voorstel het meeste aan bij **“From Object to Field”** (1997) van Stan Allen. Daar waar bij het ontwerp ‘**Field Conditions**’ en de ‘**Logistic of Context**’ leiden tot een model waar gelaagdheid, net zoals in Amsterdam west, naar voor wordt geschoven.

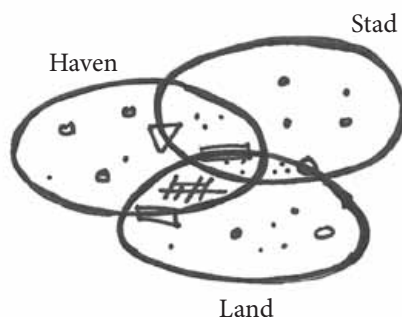

Fig. 5: From Objects to Field. Allen

Fig. 6: Specifieke Fieldconditions door de interactie tussen land, stad en haven en de landschapsfragmenten

BIBLIOGRAFIE

- Allen, S., 'From Object to Field', in Architectural Design, vol 67, 1997, p. 24-31
- Berg, J.J., Franke, S. En Reijndorp A., 'Adolescent Almere – Hoe een stad wordt gemaakt', Nai Uitgevers, Rotterdam, 2007, 225 p.
- Boeri, S., 'Around a Solid Sea' in Archis, 'Doors op Perception 7: Flow', November issue, 2002
- Broers, I., 'File: flevoland, Er was eens een eiland', in Chepos Bouwkundig Magazine, 49, 2014, p. 23-25
- Brouwer, P., 'Almere Leisure City', in Archis, 1999, p. 24-29
- Brouwer, P., 'Van stad naar stedelijkheid', Nai Uitgevers, Rotterdam, 1999
- Brugmans, G. en Strien J., 'IABR-2014-Urban By Nature', Uitgever IABR, Rotterdam, 2014
- Corner, J., 'Terra Fluxus' in Waldheim, C., 'The Landscape Urbanism Reader', Princeton Architectural Press, New York, 2006, p. 21-33
- Corner, J., 'Landscape Urbanism' in Mostafavi, M., 'Landscape Urbanism – A Manual for the Machinic Landscape', Princeton Architectural Press, New York, 2003, p. 58-63
- Corner, J., 'Recovering Landscape: Essays in Contemporary Landscape Architecture', Princeton Architectural Press, New York, 1999
- Czerniak, J., 'Looking back at Landscape Urbanism: Speculations on Site', in Waldheim, C., 'Landscape Urbanism Reader', Princeton Architectural Press, New York, 2006, p. 21-33
- Dehaene, M., 'Tuinieren in het Stedelijk Veld. Gardening in the Urban Field', A&S/Books- Ghent University, Gent, 2013
- De Meulder, B. En Shannon, K., 'Traditions of Landscape Urbanism', Topos, 71, 2010, p. 69-73
- Donadieu, P., 'Landscape Urbanism in Europe: From Brownfields to Sustainable Urban Development', in Journal op Landscape Architecture, nr2, 2006, p. 36-45

- Fabian, L., Giannotti, E. en Vigano, P., "Recycling City", Giavedoni Editore, Pordenone, 2012
- Gemeente Almere, 'Op weg naar een voorkeursalternatief', Almere, geen datering
- Gemeente Almere en MVRDV, 'Growing Green Cities – Floriade 2022', Almere, geen datering
- Gemeente Almere en MVRDV, 'Concept Structuurvisie Almere 2.0', Almere, 2009
- Gemeente Almere, 'De Almere Principles', Uitgeverij Thoth, Bossum, 2008
- Gemeente Amsterdam, 'Structuurvisie Amsterdam 2040. Economisch sterk en Duurzaam', Drukkerij Callf & Meischke, Amsterdam, 2011
- Gieling, S., 'Een groenstructuur met een hoofdletter', in Publikaties Ruimtelijke Ordening Amsterdam, jaar 12 no 113, 1994
- Heeling J., Meyer, H. En Westrik J., 'Het ontwerp van de stadsplattegrond', Uitgeverij SUN, Amsterdam, 2002
- Hertweck, F., en Marot, S., 'The City in The City. Berlin: A Green Archipelago. A manifesto (1977) by Oswald Mathias Ungers and Rem Koolhaas with Peter Riemann, Hans Kollhoff and Arthur Ovaska', 2013, Lars Müller Publishers, Zürich en UAA Ungers Archives for Architectural Research, Cologne, 2013
- Keil, A., 'Use and Perception of Post-Industrial Urban Landscape in the Ruhr' in Kowarik, I. en Körner, S., 'Wild Urban Woodlands: New Perspectives for Urban Forestry', Springer- Verlag, Berlin, 2005
- Keulen, J. Van, 2014, 'File: Flevoland, Nieuw Land op een Tabula Rasa', in Chepos Bouwkundig Magazine, uitgave 49, 2014, p. 18-21
- Komossa, S., 'Hollands Bouwblok en Publiek Domein. Model Regel Ideaal', Uitgeverij Vantilt, Nijmegen, 2010
- Landscape Urbanism Issue, Topos, no 71, 2010
- McHarg, I., 'Design with Nature', John Wiley and Sons, 1995
- Metz, T., 'The Newtown in The Polder', in American Planning Association, 2010, p. 34-38
- Meyer, H., Westrik, J., en Hoekstra MJ., 'Het programma en ruimtegebruik van de stad', Uitgeverij SUN, Amsterdam, 2014
- Mostafavi, M., Doherty, G. en Harvard University Graduate School of Design, 'Ecological Urbanism', Lars Müller Publishers, Baden, 2010
- Mostafavi, M., 'Landscape Urbanism – A Manual for the Machinic Landscape', Princeton Architectural Press, New York, 2003
- Oles, T., Abelman, J., Timmermans, M. en Amsterdam Academy of Architectur', Architectura & Natura Publishers, Amsterdam, 2014

- Palmboom, F., 'Landscape urbanism: Conflation or coalition?', *Topos*, 71, 2010, p. 43-49
- Palmboom, F., Thomaes, S.; Stoekaert, J., Kieboom, C. En Puffelen, J. van, 'Drawing the ground – Landscape Urbanism today. The Work of Palmhout Urban Landscapes', Birkhäuser, Basel, 2010
- Secchi, B. en Viganò, P., 'Antwerp. Territory of a New Modernity', Uitgeverij SUN, Amsterdam, 2009
- Shane, G., 2003, 'The emergence of "Landscape Urbanism". Reflections on Stalking Detroit', in *Harvard Design Magazine*, 19, p. 1-8
- Shane, G., 'The Emergence of Landscape Urbanism' in Waldheim, C., 'The Landscape Urbanism Reader', Princeton Architectural Press, New York, 2006, p. 55-67
- Shannon, K., 'From Theory to Resistance: Landscape Urbanism in Europe' in Waldheim, C., 'The Landscape Urbanism Reader', Princeton Architectural Press, New York, 2006, p. 141-161
- Sijmons, D., 'Wakker worden in het Antropoceen' in Brugmans, G. en Strien J., 'IABR-2014-Urban By Nature', Uitgever IABR, Rotterdam, 2014, p. 13-22
- Sijmons, D., 'Landkaartmos en andere beschouwingen over landschap', Rotterdam, Uitgeverij 010, 2002
- Smets, M., 'Grid, casco, clearing and montage', in *Topos*, 38, 2002, p. 88-101
- Somer, K., 'The Functional City. The CIAM and Cornelis van Eesteren 1928-1960', Nai Publishers, Rotterdam, 2007
- Stuurgroep Visie Noordzeekanaalgebied en Urhahn Urban Design, 'Visie Noordzeekanaalgebied 2040. Duurzame ontwikkeling van een economische motor', Drukkerij Van Orsouw, Amsterdam, 2013
- Teerds, H. En Zwart, J. van der, 'Levend Landschap – Manifest voor stad en land', 2012, Uitgeverij SUN, Amsterdam, 2012
- Thompson, I.H., 'Ten Tenets and Six Questions for Landscape Urbanism', in *Landscape Research*, 37(1), 2012, p. 7-26
- Tummers, L.J.M. en Tummers-Zuurmond J.M., 'Het Land in de Stad. De Stedenbouw van de Grote Agglomeratie', Uitgeverij Toth, Bossum, 1997
- Val, W., 'Nieuw Sloten: van tuinbouwgebied tot nieuwbouwwijk', in *Publikaties dienst Ruimtelijke Ordening Amsterdam*, jaar 11 no 99, 1993

- Van Damme, S., 'Landschapsontwerp in Vlaanderen – Landschap als narratief en integrerend medium in de ruimtelijke ontwerppraktijk', Garant, Antwerpen-Apeldoorn, 2013
- Van Damme, S., Leinfelder, H. en Uyttenhove, P., 'Landscape as a Medium for Integration in Design Practice: The Case of Flanders, Belgium', in *European Planning Studies*, 31(8), 2013, p. 1128-1152
- Waldheim, C., 'Weak Work: Andrea Branzi's "Weak Metropolis" and the Projective Potential of an "Ecological Urbanism"', in Mostafavi, M., Doherty, G. en Harvard University Graduate School of Design, 'Ecological Urbanism', Lars Müller Publishers, Baden, 2010, p. 114-121
- Waldheim, C., 'The Landscape Urbanism Reader', Princeton Architectural Press, New York, 2006
- Waldheim, C., 'Landscape as Urbanism' in Waldheim, C., 'The Landscape Urbanism Reader', Princeton Architectural Press, New York, 2006, p. 35-53
- Waldheim, C., 'Landscape Urbanism: a genealogy', in *Praxis: A Journal of Writing + Building*, 4(1), 2002, p. 10-17
- Weller, R., 'Global theory, Local practice – Landscape Urbanism and some recent design projects at UWA', in *Kerb*, vol 15, 2007, p. 66-71
- onbekend auteur, 'Urban Greeners starten programma voor jonge ondernemers' in *Almere Zaken. Magazine voor ondernemend Almere*, Jaargang 4 uitgave 2, 2015

amsterdam.nl
 bouweninalmere.nl
 hetkaninalmere.nl
 portofamsterdam.nl

LIJST MET FIGUREN

*Bij elk hoofdstuk wordt er vermeld welk fotomateriaal eigen materiaal is. Als er bij overige figuren geen bron staat is dit eveneens eigen materiaal.

Hoofdstuk I

Fotomateriaal op p. 44-45, 48-49, 50, 52, 58-61 zijn eigen materiaal

Figuur 1: Luchtfoto Metropoolregio Amsterdam, google.maps.be (laatst geconsulteerd 29 mei 2015)

Figuur 2: Ontwikkeling van de overloopstad Almere circa 1970

Figuur 3: Ontwikkeling Amsterdam west anno 2015

Figuur 4: Geschiedenis ontwikkeling stad Amsterdam sinds 1300, Gemeente Amsterdam, 'Haven-Stad. Betekenis van de scenario's op regionale en stedelijke schaal', Amsterdam, Februari 2009, p.14

Figuur 5: AUP Amsterdam Corneel van Eesteren 1934, Somer, K., 'The Functional City. The CIAM and Cornelis van Eesteren 1928- 1960', Nai Publishers, Rotterdam, 2007, p. 94-95

Figuur 6: Spaarndammerdijk in Amsterdam west, neerslag-magazine.nl/magazine/artikel/279 (laatst geconsulteerd 29 mei 2015)

Figuur 7: Haarlemmertrekvaart, watwaswaar.nl (laatst geconsulteerd 29 mei 2015)

Figuur 8: Tuinstad Nieuw Sloten, Val, W., 'Nieuw Sloten: van tuinbouwgebied tot nieuwbouwwijk', in Publikaties dienst Ruimtelijke Ordening Amsterdam, jaar 11 no 99, 1993, p. 8-9

Figuur 9 : Inplantingsplan Nieuw Sloten, Val, W., 'Nieuw Sloten: van tuinbouwgebied tot nieuwbouwwijk', in Publikaties dienst Ruimtelijke Ordening Amsterdam, jaar 11 no 99, 1993, p. 4-5

Figuur 10: Chronologische ontwikkeling Nieuw Sloten Val, W., 'Nieuw Sloten: van tuinbouwgebied tot nieuwbouwwijk', in Publikaties dienst Ruimtelijke Ordening Amsterdam, jaar 11 no 99, 1993, p. 10

- Figuur 11: Ontwikkeling van de haven ten westen van Centrum Amsterdam, Haven Amsterdam 'Bedrijveninfo. Stadhaven Minerva', geen uitgeverij, Amsterdam, 2007, p. 36
- Figuur 12: Waterfronts IJ anno 2015, OKRA Landschapsarchitecten, 'Beeldkwaliteitsplan: Amsterdam Minerva Waterfront', Utrecht, Geen Uitgeverij, 2006; p. 7
- Figuur 13: Maquette Oude Houthavens 2011, Stadsdeel Westerpark, 'Plan Openbare Ruimte Houthaven', september 2008, p. 11
- Figuur 14: Maquette Stadhaven Minerva 2006, OKRA Landschapsarchitecten, 'Beeldkwaliteitsplan: Amsterdam Minerva Waterfront', Utrecht, Geen Uitgeverij, 2006; p. 16
- Figuur 15: Amsterdam 2040 groenstructuren Gemeente Amsterdam, 'Structuurvisie Amsterdam 2040. Economisch sterk en Duurzaam', Drukkerij Callf & Meischke, Amsterdam, 2011, p. 46
- Figuur 16: Voorstellen voor de inpoldering van de Zuiderzee Keulen, J. Van, 2014, 'File: Flevoland, Nieuw Land op een Tabula Rasa', in Chepos Bouwkundig Magazine, uitgave 49, 2014, p. 18
- Figuur 17: Voormalige dorpen in de Zuiderzee Keulen, J. Van, 2014, 'File: Flevoland, Nieuw Land op een Tabula Rasa', in Chepos Bouwkundig Magazine, uitgave 49, 2014, p. 23
- Figuur 18: Polders in de Zuiderzee Keulen, J. Van, 2014, 'File: Flevoland, Nieuw Land op een Tabula Rasa', in Chepos Bouwkundig Magazine, uitgave 49, 2014, p. 18
- Figuur 19: Verkavelingsplan Noordoostenpolder Flevoland, Keulen, J. Van, 2014, 'File: Flevoland, Nieuw Land op een Tabula Rasa', in Chepos Bouwkundig Magazine, uitgave 49, 2014, p. 18
- Figuur 20: Almere als compilatie van verschillende kernen Berg, JJ., Franke, S. En Reijndorp A., 'Adolescent Almere – Hoe een stad wordt gemaakt', Nai Uitgevers, Rotterdam, 2007, p. 169
- Figuur 21: Almere haven, Wuytack, Karel, Lespresentatie, geen paginanummering
- Figuur 22: Structuurplannen Almere 1977 en 1983 Berg, JJ., Franke, S. En Reijndorp A., 'Adolescent Almere – Hoe een stad wordt gemaakt', Nai Uitgevers, Rotterdam, 2007, geen paginanummer
- Figuur 23: Chronologische ontwikkeling Almere, Postkaart uitgegeven door Stadsarchief Almere en VVV
- Figuur 24: Almere 2.0 Schaalsprong, Gemeente Almere en MVRDV, 'Concept Structuurvisie Almere 2.0', Almere, 2009, p. 134

- Figuur 25: Almere 2.0 Westelijke verstedelijking, Gemeente Almere, 'Op weg naar een voorkeursalternatief', Almere, geen datering, p. 9
- Figuur 26: Almere 2.0 Groen-blauw raamwerk, Gemeente Almere, 'Op weg naar een voorkeursalternatief', Almere, geen datering, p. 7
- Figuur 27: Almere 2.0 Polder als landschapssetting, Gemeente Almere, 'Op weg naar een voorkeursalternatief', Almere, geen datering, p.9
- Figuur 28: Almere-Spiegelhout, Berg, JJ., Franke, S. En Reijndorp A., 'Adolescent Almere – Hoe een stad wordt gemaakt', Nai Uitgevers, Rotterdam, 2007, 225 p. 187
- Figuur 29: Almere Hout 2007 Neutelings Riedijk, Berg, JJ., Franke, S. En Reijndorp A., 'Adolescent Almere – Hoe een stad wordt gemaakt', Nai Uitgevers, Rotterdam, 2007, geen paginanummer
- Figuur 30: Floriade schakel in het groen casco, Gemeente Almere en MVRDV, 'Growing Green Cities – Floriade 2022', Almere, geen datering, p. 30
- Figuur 31: Floriade schakel tussen stadsdelen, Gemeente Almere en MVRDV, 'Growing Green Cities – Floriade 2022', Almere, geen datering, p. 30
- Figuur 32: Floriade als iconisch stadspark in het centrum, Gemeente Almere en MVRDV, 'Growing Green Cities – Floriade 2022', Almere, geen datering, p. 30
- Figuur 33: Floriade artificieel landschap, Gemeente Almere en MVRDV, 'Growing Green Cities – Floriade 2022', Almere, geen datering, p. 82-83
- Figuur 34: Aanleg en eerste steenlegging Almere Centrum 1979, Berg, JJ., Franke, S. En Reijndorp A., 'Adolescent Almere – Hoe een stad wordt gemaakt', Nai Uitgevers, Rotterdam, 2007, geen paginanummer
- Figuur 35: Inhuldiging 1e, 5.000e en 10.000e inwoner Almere, Berg, JJ., Franke, S. En Reijndorp A., 'Adolescent Almere – Hoe een stad wordt gemaakt', Nai Uitgevers, Rotterdam, 2007, geen paginanummer
- Figuur 36: Inhuldiging 75.000e inwoner van Almere 1990, Berg, JJ., Franke, S. En Reijndorp A., 'Adolescent Almere – Hoe een stad wordt gemaakt', Nai Uitgevers, Rotterdam, 2007, geen paginanummer
- Figuur 37: Demografische groei Almere
- Figuur 38: Luchtfoto observatie Amsterdam west, google.maps.be (laatst geconsulteerd 29 mei 2015)

- Figuur 39: Luchtfoto Almere, google.maps.be (laatst geconsulteerd 29 mei 2015)
- Figuur 40: Het kan in Almere (site almere) almere.nl (laatst geconsulteerd 29 mei 2015)
- Figuur 41: Artikel Urban Greeners, onbekend auteur, 'Urban Greeners' starten programma voor jonge ondernemers' in Almere Zaken. Magazine voor ondernemend Almere, Jaargang 4 uitgave 2, 2015, p. 25
- Figuur 42: Noorderplassen West in Almere Stad, bouweninalmere.nl (laatst geconsulteerd 29 mei 2015)
- Figuur 43: Kavelpaspoort, bouweninalmere.nl (laatst geconsulteerd 29 mei 2015)
- Figuur 44: Conclusie observatie Amsterdam en Almere

Hoofdstuk II

- Figuur 1: The Landscape Urbanism Reader cover, Waldheim, C., 'The Landscape Urbanism Reader', Princeton Architectural Press, New York, 2006
- Figuur 2: Parc de la Villette Koolhaas (OMA), Waldheim, C., 'Landscape as Urbanism' in Waldheim, C., 'The Landscape Urbanism Reader', Princeton Architectural Press, New York, 2006, p. 40
- Figuur 3: Landschapspark Duisburg Nordpark), Shannon, K., 'From Theory to Resistance: Landscape Urbanism in Europe' in Waldheim, C., 'The Landscape Urbanism Reader', Princeton Architectural Press, New York, 2006, p. 141-161, p. 142
- Figuur 4: Fresh Kills Staten Island James Corner, Corner, J., 'Terra Fluxus' in Waldheim, C., 'The Landscape Urbanism Reader', Princeton Architectural Press, New York, 2006, p. 25
- Figuur 5: Downsvew Park Toronto James Corner Field Operations, Waldheim, C., 'Landscape as Urbanism' in Waldheim, C., 'The Landscape Urbanism Reader', Princeton Architectural Press, New York, 2006, p. 49
- Figuur 6: Recovering Landscape cover J. Corner, Corner, J., 'Recovering Landscape: Essays in Contemporary Landscape Architecture', Princeton Architectural Press, New York, 1999
- Figuur 7: Landscape Urbanism cover M. Mostafavi, Mostafavi, M., 'Landscape Urbanism – A Manual for the Machinic Landscape', Princeton Architectural Press, New York, 2003

- Figuur 8: Coexistent Territories Rosalea Monacella, Mostafavi, M., 'Landscape Urbanism – A Manual for the Machinic Landscape', Princeton Architectural Press, New York, 2003, p. 17
- Figuur 9: Ecological Urbanism cover M. Mostafavi, Mostafavi, M., Doherty, G. en Harvard University Graduate School of Design, 'Ecological Urbanism', Lars Müller Publishers, Baden, 2010
- Figuur 10: Strijp Eindhoven masterplan Branzi, Waldheim, C., 'Weak Work: Andrea Branzi's "Weak Metropolis" and the Projective Potential of an "Ecological Urbanism"' in Mostafavi, M., Doherty, G. en Harvard University Graduate School of Design, 'Ecological Urbanism', Lars Müller Publishers, Baden, 2010, p. 120
- Figuur 11: Urban by Nature IABR 2014, <http://iabr.nl/nl/editie/urbanbynature> (laatst geconsulteerd op 29 mei 2015)
- Figuur 12: Landkaartmos cover, Sijmons, D., 'Landkaartmos en andere beschouwingen over landschap', Rotterdam, Uitgeverij 010, 2002
- Figuur 13: H+N+S Landschapsarchitecten relaties cultuurhistorie en ordening, Sijmons, D., 'Landkaartmos en andere beschouwingen over landschap', Rotterdam, Uitgeverij 010, 2002, 86-87
- Figuur 14: Drawing the Ground cover, Palmboom, F., Thomaes, S.; Stoekaert, J., Kieboom, C. En Puffelen, J. van, 'Drawing the ground – Landscape Urbanism today. The Work of Palmbout Urban Landscapes', Birkhäuser, Basel, 2010
- Figuur 15: Project Westflank Haarlemmermeer Palmbout Architects, Palmboom, F., Thomaes, S.; Stoekaert, J., Kieboom, C. En Puffelen, J. van, 'Drawing the ground – Landscape Urbanism today. The Work of Palmbout Urban Landscapes', Birkhäuser, Basel, 2010, p. 11
- Figuur 16: Antwerp - Territory for a New Modernity cover, Secchi, B. en Viganò, P., 'Antwerp. Territory of a New Modernity', Uitgeverij SUN, Amsterdam, 2009
- Figuur 17: Water Network Antwerp, Secchi, B. en Viganò, P., 'Antwerp. Territory of a New Modernity', Uitgeverij SUN, Amsterdam, 2009, p. 38
- Figuur 18: Water City Scenario Antwerp, Secchi, B. en Viganò, P., 'Antwerp. Territory of a New Modernity', Uitgeverij SUN, Amsterdam, 2009, p. 50
- Figuur 19: Recycling City cover, Fabian, L., Giannotti, E. en Viganò, P., 'Recycling City', Giavedoni Editore, Pordenone, 2012

- Figuur 20: Embodied Energy Veneto Region, Fabian, L., Giannotti, E. en Vigano, P., 'Recycling City', Giavedoni Editore, Pordenone, 2012, p. 18
- Figuur 21: Roadmap Mediterranean, Boeri, S., 'Around a Solid Sea' in Archis, "Doors of Perception 7: Flow", November issue, 2002, geen paginanummering
- Figuur 22: Landschapsontwerp in Vlaanderen cover, Van Damme, S., 'Landschapsontwerp in Vlaanderen – Landschap als narratief en integrerend medium in de ruimtelijke ontwerppraktijk', Garant, Antwerpen-Apeldoorn, 2013
- Figuur 23: Melun-Senart OMA, Shannon, K., 'From Theory to Resistance: Landscape Urbanism in Europe' in Waldheim, C., 'The Landscape Urbanism Reader', Princeton Architectural Press, New York, 2006, p. 159
- Figuur 24: Station Brussel Centraal XDGA, Smets, M., 'Grid, casco, clearing and montage', in Topos, 38, 2002, p. 100
- Figuur 25: Go with me. 50 Steps to Landscape thinking, Oles, T., Abelman, J., Timmermans, M. en Amsterdam Academy of Architecture, 'Go With Me. 50 Steps to Landscape Thinking', Architecura & Natura Publishers, Amsterdam, 2014
- Figuur 26: Showing, Step 27 Draw, Oles, T., Abelman, J., Timmermans, M. en Amsterdam Academy of Architecture, 'Go With Me. 50 Steps to Landscape Thinking', Architecura & Natura Publishers, Amsterdam, 2014, p. 95
- Figuur 27: Almere IJland maquette
- Figuur 28: Almere Weerwater maquette
- Figuur 29: Almere Oosterwold maquette
- Figuur 30: Almere maquette

Hoofdstuk III

- Fotomateriaal op p. 128-131, 134-137, 140-143, 146-147, 150-151, 160-163 zijn eigen materiaal
- Figuur 1: Luchtfoto Fietstocht Amsterdam west, google.maps.be (laatst geconsulteerd 29 mei 2015)
- Figuur 2: Filament City. Stefano Boeri, stefano-boeri-architetti.net (laatst geconsulteerd 12 juni 2015)
- Figuur 3: Woningen ingeplant op de dijk als leidende infrastructuur, stefano-boeri-architetti.net (laatst geconsulteerd 12 juni 2015)
- Figuur 4: Almere Oosterwold. neutelings-riedijk.com (laatst geconsulteerd 12 juni 2015)

Figuur 5: alleenstaande woning in het kamerlandschap, Gemeente Almere, 'Architecten Bouwboek. 2013-2014', Almere, 2013, p. 57

Figuur 6: Ruig landschap Amsterdam west

Figuur 7: Duisburg-Nord park, landezine.com (laatst geconsulteerd 12 juni 2015)

Figuur 8: Struweel langs de brittenzone

Figuur 9: Veengebied Spaarnwoude

Figuur 10: Westergasfabriek

Figuur 11; Sportpark Spaarnwoude

Figuur 12: Zware havenactiviteiten

Figuur 13: Skyline van de haven vanuit Amsterdam noord

Figuur 14: Geschakeld wonen. Giancarlo de Carlo - issuu.com (laatst geconsulteerd 12 juni 2015)

Figuur 15: Individuele geschakelde woningen, skyscrapercity.com (laatst geconsulteerd 12 juni 2015)

Figuur 16: Borneo - Sporenburg Amsterdam. West 8, west8.nl/projects/urban_design/borneo_sporenburg/ (laatst geconsulteerd 12 juni 2015)

Figuur 17: Rijwoningen aan het water. MVRDV, mvrdiv.nl/projects/borneo-18 (laatst geconsulteerd 12 juni 2015)

Figuur 18: Woontoren Westkaai Antwerpen, westkaai.be (laatst geconsulteerd 12 juni 2015)

Figuur 19: Appartementen Westkaai, westkaai3.be (laatste geconsulteers 12 juni 2015)

Figuur 20: Knooppunt Sloterdijk Teleport, Snellenberg, A., 'Amsterdam Teleport: Nieuwe Ronde Nieuwe Kansen.' in Plan Amsterdam, 19

Figuur 21: Tour signal. Jean Nouvel. formurskyscraperpage.com (laatst geconsulteerd 12 juni 2015)

Figuur 22: Groene rustpunten in het stadsweefsel

Figuur 23: Wandelpaden en groenstroken

Hoofdstuk IV

Figuur 1: Groene vinger

Figuur 2: Havenlandschap

Figuur 3: Infrastructuur en stad

Figuur 4: Conditie met stad, land en haven

Figuur 5: From Object to Field, Allen, S., 'From Object to Field,' in Architectural Design, vol 67, 1997, p. 30

Figuur 8: Fieldconditions Amsterdam west

ABSTRACT

LANDSCHAP ALS DRAGER VOOR STEDELIJKE ONTWIKKELING IN AMSTERDAM WEST

DAVE DEPETTER Master in de Stedenbouw en Ruimtelijke Planning Masterproef
Academiejaar 2014-2015 KU Leuven Faculteit Architectuur, Campus Sint-Lucas Gent

Dit document is de synthese van het onderzoek dat ik voerde tot het behalen van mijn masterdiploma Stedenbouw en Ruimtelijke Planning aan de KU Leuven - Faculteit architectuur Campus Sint-Lucas Gent. Dit werk vormt het sluitstuk van mijn opleiding Master in de Stedenbouw en Ruimtelijke Planning, na de overstap te hebben gemaakt vanuit de Professionele Bacheloropleiding Landschapsarchitectuur aan de Hogeschool Gent.

Vanuit mijn vooropleiding en de opportuniteit die ik kreeg om deel te nemen aan de Summerschool 'The Big Reset on Neighbourhood Design', in augustus 2014 te Amsterdam, is de kernvraag en de locatie van deze masterproef ontstaan.

Doorheen de Masteropleiding Stedenbouw bleef mijn interesse in landschapsarchitectuur steeds behouden. Net door deze tweede opleiding te doen, groeide mijn interesse in de verhouding tussen land en stad.

Met dit werkstuk, 'Landschap als drager voor stedelijke ontwikkeling in Amsterdam west', wens ik de brug te maken tussen de kennis die ik heb opgedaan tijdens de twee opleidingen.

ONDERZOEKSGROEP

Zowel de onderzoeksgroep 'Reflective Theory' als Roemer van Toorn met zijn 'Projective Theory' (2009) zijn ervan overtuigd dat de realiteit vraagt om nieuwe attitudes die 'Theory' en 'Practice' linken. Waar bij 'Projective Theory' voornamelijk de nadruk ligt op speculatie en contemplatie vanuit de projectie van een ontwikkelde theorie op de realiteit, wil 'Reflective Theory' zich hoofdzakelijk focussen op inzichten verworven vanuit een theoretisch geladen observatie van deze realiteit. Scott Lash omschrijft dat het reflectieve oordeel in 'Another Modernity: A Different Rationality' (1999) uitgaat van het specifieke. Hiermee verwijst hij niet alleen naar een diepgaand inzicht in de historische context van de plek, maar tevens naar alle dimensies van deze huidige context.

Voor 'Reflective Theory' is een theorie meer dan een systeem van ideeën ontwikkeld om te reflecteren, maar eerder - zoals het Griekse theoria suggereert - genereert het speculatie en contemplatie. 'Reflection' wordt gedefinieerd als het linken van 'theory' en 'practice'. Het is een theoretisch onderbouwd onderzoek dat op zoek gaat naar strategieën en processen die werken, een vruchtbare uitwisseling tussen theorie en praktijk met eerder concrete vragen voor praktijk en theorie.

THEORETISCH KADER

Binnen de groep Reflective Theory focust deze masterproef zich vooral op 'Landscape Urbanism'.

LANDSCAPE & URBANISM

Het specifieke academische kader van deze masterproef komt hier aan bod. Vanuit de verschillende opleidingen die ik heb gedaan: Landschapsarchitectuur aan de Hogeschool Gent, Stedenbouw en Ruimtelijke planning aan de KU Leuven, en de workshop aan de Academie van Bouwkunst Amsterdam kwam ik steeds met andere figuren in contact.

Hier spelen **Sylvie van Damme** (HoGent) 'Landschapsontwerp in Vlaanderen' (2013), **Kelly S. Shannon** en **Marcel Smets** (KU Leuven), "Grid, Casco, Clearing, Montage" (2002) en **Tomas Oles**, **Marieke Timmermans** en **Aart Oxenaar** (Academie Amsterdam), "50 Steps to Landscape Thinking" (2014) met hun publicaties een belangrijke rol.

LANDSCAPE URBANISM

Deel I bespreekt het ontstaan van de discipline 'Landscape Urbanism' en zal dit kort situeren. Er wordt een beknopt overzicht gegeven van de sleutelfiguren Charles Waldheim, James Corner en Mohsen Mostafavi. Deze drie figuren stonden aan de basis bij de introductie van het begrip vanuit de Landscape Urbanism Conference aan de Graham Foundation in Chicago (1997). Aan de hand van hun publicaties wordt het begrip 'Landscape Urbanism' weergegeven. Aansluitend komt een overzicht van de twee pioniersscholen AA School of Architecture London en GSD Harvard University, die deze discipline als eerste doceerden.

Charles Waldheim heeft met zijn publicatie 'The Landscape Urbanism Reader' (2006) de basis gelegd van het begrip 'Landscape Urbanism' in zijn huidige betekenis. Deze verzameling van essays was het resultaat van de Conference in '97, die werd georganiseerd door Waldheim zelf.

De publicaties van **James Corner**, "Recovering Landscape" (1999) en "Terra Fluxus" (2006) vormen een belangrijke insteek.

Mohsen Mostafavi doceert aan de AA school of Architecture London en heeft met publicaties "Landscape Urbanism, A manual for the Machine Landscape" (2003), uitgegeven door AA school en "Ecological Urbanism" (2010), uitgegeven door de GSD Harvard University, een brede bijdrage geleverd.

LANDSCAPE URBANISM

In Deel II wordt de vraag gesteld wat het begrip 'Landschap' nu eigenlijk zou kunnen zijn en hoe dat zich methodologisch vertaalt. Aan de hand van prominente figuren worden verschillende interpretaties in beeld gebracht.

Dirk Sijmons, curator IABR Rotterdam 2014, zet landschap centraal voor de organisatie van de Biennale Rotterdam 2014. **Frits Palmboom** zet met de "Drawing the Ground" (2010) het landschapsbeeld en verbeelding als de basis voor zijn bureau Palmbout Urban Landscapes. **Bernardo Secchi** en **Paola Vigano** beschrijven het landschap van Antwerpen in "Antwerp. Territory of a New Modernity" (2009) met een aantal beelden. Met 'Recycling City' (2012) gaan ze op zoek naar fragmenten en verloren landschappen om die terug in te zetten bij stedelijke ontwikkelingen.

CONCLUSIE LANDSCAPE (URBANISM)

In Hoofdstuk III van deze masterproef zal u doorheen het theoretisch kader twee tendensen vaststellen. Enerzijds maakt 'Landscape Urbanism' duidelijk dat de nood om vanuit het landschap te denken bij stedelijke ontwikkelingen bijzonder hoog is geworden.

Landschap legt vooral de nadruk op het brede, dubbelzinnige en meervoudige gebruik van het begrip. Het kan op verschillende manieren zijn waarde betekenen binnen de stadsontwikkelingen.

PROBLEEMSTELLING

Op deze unieke plek waar haven, land en stad samenkomen, observeren we een grote woningdruk vanuit Amsterdam (90.000 woningen tegen 2040) op dit zeer gelaagd landschap.

Ik formuleer mijn onderzoeksvraag dan ook vanuit dit perspectief namelijk: Wat is de draagkracht van dit landschap en hoe kan het ingezet worden als drager en instrument voor deze gewenste stedelijke ontwikkeling.

Deze probleemstelling en onderzoeksvraag ligt in het verlengde van de Summerschool te Amsterdam, waar enerzijds sprekers als Erik van der Kooy, Patricia Bijvoet en Ton Schaap wijzen op de woningdruk en ervan uitgaan dat de draagkracht van dit landschap 10.000 woningen is. Anderzijds wijst Aart Oxenaar ons op de specifieke conditie, de historische gelaagdheid en de aanwezigheid van de groene vinger van Corneel van Eesteren op deze site.

HYPOTHESE

Waar de Summerschool Neighbourhood als insteek naar voor schuift, wordt in deze masterproef bewust gekozen voor de term Landschap. Tijdens deze Summerschool konden we tevens observeren hoe in de New Town Almere landschap als troef, drager en instrument voor stedelijke ontwikkeling wordt ingezet.

Vanuit een aandachtige landschappelijke lectuur van Amsterdam west groeit het besef dat er nood is aan een veel genuanceerdere definitie van landschap als drager en instrument voor stedelijke ontwikkeling binnen een dergelijk complex en gelaagd landschap.

METHODE

Deze masterproef bevat vier hoofdstukken die het verloop van de vier grote stappen volgen.

DEEL I CONTEXT

Vanuit literatuurstudie, plananalyses, historisch beeldmateriaal en eigen observaties worden de sites Amsterdam west en Almere uitvoerig besproken en in beeld gebracht. De conclusie bestaat uit de contextuele verschillen in de metropoolregio Amsterdam.

DEEL II THEORETISCH KADER

Het theoretisch kader wordt opgestart vanuit een bibliografisch onderzoek rond 'Landscape Urbanism'

Landscape Urbanism

Literatuurstudie over de stroming Landscape Urbanism aan de hand van drie belangrijke figuren: Charles Waldheim, James Corner en Mohsen Mostafavi.

Landschap Urbanism

Een reflectie van de term 'Landschap' aan de hand van een aantal publicaties.

Landscape & Urbanism

Een literatuurstudie en verdieping van de visies waarmee ik ben in contact gekomen doorheen mijn eigen opleiding.

Conclusie Landscape (Urbanism)

Hier wordt het theoretisch kader en de inzichten kort samengevat.

DEEL III RUIMTELIJKE STRATEGIE

De inzichten vanuit de context Amsterdam west en het theoretisch kader worden geoperationaliseerd en vormen de basis voor een ruimtelijke strategie.

DEEL IV CONCLUSIE

De conclusie bevat een inhoudelijke reflectie over de intrinsieke karakteristieken. Vervolgens wordt de terugblik gemaakt op de inzichten verworven vanuit hoofdstuk II en hoe deze al dan niet zijn vertaald.

CONTEXT REGIO AMSTERDAM

De context van deze masterproef is de Metropoolregio Amsterdam.

De uitbreidingsdruk van Amsterdam heeft zich circa 1970 vertaald naar de ontwikkeling van de Flevolandpolder en zijn hoofdstad New Town Lelystad (eerste inwoner 1967). Later werd de aanzet gegeven voor de overloopstad Almere (eerste intwoner 1976). De New Town Almere heeft momenteel een 195.000 tal inwoners. Met de schaa sprong Almere 2.0 staat de stad voor een nieuwe uitdaging. Het wil tegen 2030 uitbreiden met maar liefst 60.000 nieuwe woningen zodat het inwonersaantal op 350.000 inwoners zal komen. In dit verhaal wordt landschap uitgespeeld als de grote troef. Er zal gewoond worden in de polder, rond het Weerwater in het centrum en op het water aan het Markermeer.

Anno 2015 ontstaat er, naast de beweging naar het oosten tijdens de jaren '70, een andere beweging. Met de verschuiving van de havencontour komt er plaats vrij in het westen van Amsterdam, en nodigt deze plaats uit om stedelijk te ontwikkelen. In de visie voor Amsterdam 2040 wordt de druk voor ontwikkeling van Amsterdam west duidelijk naar voor gebracht. Amsterdam wil tegen 2040 de stad uitbreiden met 90.000 woningen, waarvan 14.000 woningen tussen de haven en de groene vinger. Amsterdam is op zoek naar een antwoord op de woonwens om in het groen te wonen. De conditie van deze plek is zeer uniek. Hier kan gewoond worden langs en in de haven, in een groene vinger, op wandelsafstand van centrum Amsterdam.

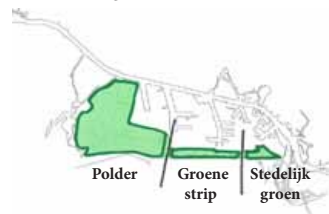
AMSTERDAM WEST

Vanuit de observatie van Amsterdam west, door middel van verschillende verkeersmodi en verschillende oog- en standpunten, werd Amsterdam in kaart gebracht. Het werd al snel duidelijk dat er in Amsterdam west kan gesproken worden van een complex, divers en gelaagd landschap.

GROENE STAD

De Groene stad benadert de groene infrastructuur als belangrijke component van de stedelijke structuur. Het vormt de intersectie tussen de stedelijke gebieden en versterkt de lobbenstructuur van Amsterdam west. Het landgebruik en de traditionele landschappen bepalen met de polders en groenstructuren het karakter van Amsterdam en Amsterdam west. De groene stad vormt een belangrijke structuur voor verdere stadsontwikkeling.

Met een breed palet aan groenvormen, verschillende patronen van privatisering en breuken doorheen de gehele groene vinger wordt de aanwezigheid van deze Groene Stad een belangrijke insteek voor stadsontwikkelingen in Amsterdam west.

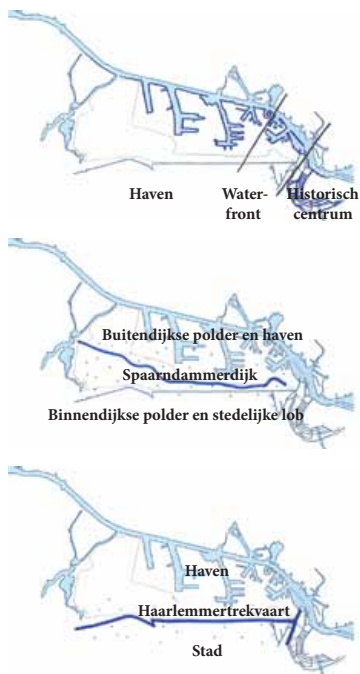

WATER STAD

De metropoolregio werd gevormd door inpoldering en drooglegging van land. Water vormde een bron voor economie en de haven gaf de watergrens een duidelijke ruimtelijke vorm. Dus ook voor verdere ontwikkeling zal de Water Stad strategisch benaderd moeten worden. Daarnaast heeft water een groot aandeel in het mentale geheugen. De grachten en waterstructuren geven karakter aan Amsterdam.

Bij de Water stad spelen uiteraard de haven, maar ook de Haarlemmertrekvaart een grote rol. De haven is met zijn grote oppervlakte ruimtelijk sterk aanwezig in Amsterdam west. Terwijl de haven eerder een economisch verhaal is, wordt er opgemerkt dat de Haarlemmertrekvaart een ader is die ons door verschillende sferen brengt.

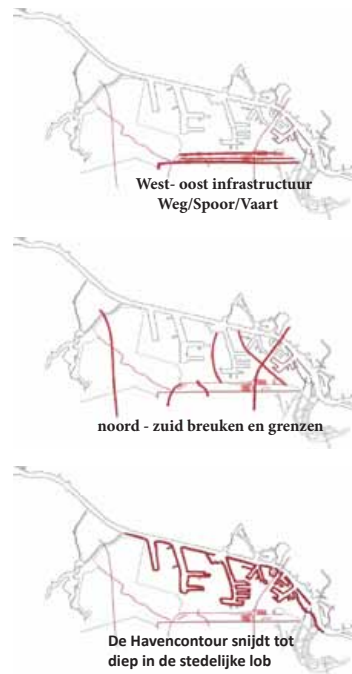
Er wordt een duidelijk sequence opgemerkt in de skyline van het havenfront. Naast de haven hebben ook de Spaarndammerdijk en de Haarlemmertrekvaart een grote ruimtelijke impact op Amsterdam west.

BREUKEN EN GRENZEN

Breuken en Grenzen vormen mee de landschappen en ontstaan door de toepassing van verschillende strategieën en de ontwikkeling daarvan. Breuken en Grenzen bevatten vaak lijninfrastructuren die snel een negatieve indruk laten doordat ze het landschap scheiden en fragmenteren. Daarnaast bevatten ze structuren die potenties inhouden voor verdere ontwikkeling. Vaak zijn Breuken en Grenzen scheidend maar vormen ze wel een ordenend aanknopingspunt voor hun omgeving.

Doorheen het projectgebied Amsterdam west bevinden zich een aantal breuken en grenzen. Lijninfrastructuur zoals spoorwegen en wegen doorklieven het projectgebied. Zo goed als alle infrastructuur kennen hun oorsprong of gaan naar het zakendistrict Sloterdijk Teleport. Dit is dan ook een grijze plek in een groene setting. De Spaarndammerdijk bepaalt een duidelijke grens maar is wel een bak en drager voor groene structuren in zijn omgeving. Daarnaast zijn er vaak ook groene grenzen en breuken zoals volkstuinten.

101 LANDSCHAPSFRAGMENTEN

Landschapsfragmenten zijn een verzameling van merkwaardige beelden met een sterk verschillend karakter van hun nabije omgeving. Deze pockets zijn als fragment van grote waarde. Net doordat ze vaak alleenstaand en ondergedoken zijn, hebben ze niet altijd een grote structurele waarde, al hoeft dit niet altijd het geval te zijn. De pockets worden vaak gemarkeerd door een baken zoals een molen, kerk of schouw.

De 101 Landschapsfragmenten maken, met onder andere hun cultuurhistorisch aspect, de context van Amsterdam. De landschapsfragmenten hebben elk een eigen karakter en identiteit. Deze eigenschap hebben ze bekomen door verschillende en uiteenlopende ontwikkelingsstrategie, die vaak door omstandigheden maar deels worden uitgevoerd.

De Landschapsfragmenten worden naar eigenheid gecategoriseerd in vier verschillende categorieën.

Groene Stad

Deze fragmenten, met vooral een groen karakter, zijn het meest voorkomend in Amsterdam west. De groene landschapsfragmenten zijn niet enkel interessant vanuit hun uiterlijke karakter maar kunnen ook een ecologische waarde hebben voor fauna en flora.

Water Stad

De fragmenten gerelateerd aan de Water Stad zijn vaak ook gerelateerd met de havenactiviteiten. Schouwen, imposante fabrieken en silo's sieren de skyline. De fragmenten van de Water stad representeren zich vooral in het beeld van de skyline.

Breuken en Grenzen

De breuken en grenzen vormen in eerste instantie een probleem en bedreiging van de publieke ruimte. De fragmenten uit deze categorie hebben vaak een zeer zware ruimtelijke impact op hun omgeving en hebben daarom niet altijd veel affectie met hun omgeving.

Stedelijke fragmenten

Doorheen de geschiedenis, door de industrialisering en de uitbreidingen van de haven, zijn er een aantal stedelijke fragmenten opgeslokt door de impact van deze immense stadsontwikkelingen. Deze categorie wordt dan ook gekenmerkt door fragmenten die vaak goed verstopt liggen tussen het stadsweefsel en de haven.

In het masterproefboek worden de 101 landschapsfragmenten, die van grote contextuele waarde zijn bij verdere stedelijke ontwikkelingen, met beeld en beschrijving duidelijk gemaakt.

Naast de categorie over de identiteiten kan er ook een onderscheid worden gemaakt tussen introverte en extroverte fragmenten en te conserveren en te bebouwen fragmenten. Deze opdeling is vooral van belang met oog op de ruimtelijke uitwerking voor de ontwikkelingsstrategie voor Amsterdam west.

Introverte en extroverte fragmenten

Te conserveren en te bebouwen fragmenten

Verschillende identiteiten

Groene Stad

Breuken en Grenzen

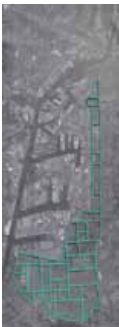
Water Stad

101 Landschapsfragmenten

De diverse, complexe en **gelaagde context** van het landschap in Amsterdam west

I SCHAAL EN AANTAL Projectie	II CONTEXT Reflectie	III INTERACTIE Dialog	IV ONTWERPVOORSTEL Synthese
 Projectie Casco Polderkamerlandschap Almere Polder	 Context Groene Stad ≈ Landschapsfragmenten		 Ruimtelijk voorstel voor Amsterdam west vanuit landschap
 Projectie Almere IJland Metropolitane waterfrontontwikkeling	 Context Blauwe Stad ≈ Landschapsfragmenten		
 Projectie Almere Centrum Intensificatie infrastructuur	 Context Breuken en Grenzen en Stedelijke ≈ Landschapsfragmenten		
 Projectie Almere Weerwater 1 fragment	 Context Amsterdam west 101 Landschapsfragmenten		
Dialogoog en interactie tussen het gehaagde landschap door ontwerpernd onderzoek			

RUIMTELIJKE STRATEGIE

De vier landschapslagen uit het Deel 3.3.1 in Hoofdstuk III, vormen de ingrediënten van de ruimtelijke strategie. Deze ruimtelijke strategie wordt ontwikkeld in vier stappen via ontwerpmatig onderzoek met maquettes. Ik noem ze hieronder kort op.

I PROJECTIE

In de eerste fase worden de principes vanuit de Schaalsprong Almere 2.0 geprojecteerd op het projectgebied Amsterdam west. Deze projectie laat ons een eerste ruwe schatting maken over het aantal woningen dat de oppervlakte van het projectgebied kan dragen. De vier strategieën vanuit Almere zijn de ontwikkeling van een groen polderkamerlandschap, een metropolitane ontwikkeling gericht naar het water, de intensificatie van infrastructuur en als laatste het Weerwater inzetten als fragment voor een nieuw centrum van de stad.

Deze strategieën vanuit het landschap worden hier louter geprojecteerd op Amsterdam west.

II REFLECTIE

Zoals eerder gezegd, vormen de landschapsfragmenten een belangrijk onderdeel van de context van de site. Dit gelaagd landschap vormt meer de basis voor een specifieke ruimtelijke ontwikkeling. Door de context in kaart te brengen krijgt de projectie een andere dimensie. In deze fase spelen deze landschapsfragmenten een grote rol.

III DIALOOG

De vraag die hier wordt gesteld is hoe het havenlandschap, de groene vinger, breuken en grenzen en de 101 landschapsfragmenten in Amsterdam west, met elkaar in interactie zullen gaan om zo een nieuwe conditie te scheppen. Door middel van ontwerpmatig onderzoek worden keuzes gemaakt. Dit onderzoek maakt gebruik van tekeningen en maquettes. De gelaagdheid van het landschap komt hier uitdrukkelijk aan bod.

IV SYNTHESE

Vanuit het ontwerpmatig onderzoek worden keuzes gemaakt en wordt een voorstel naar voor geschoven dat de verschillende ruimtelijke en landschappelijke kwaliteiten van Amsterdam west bundelt.

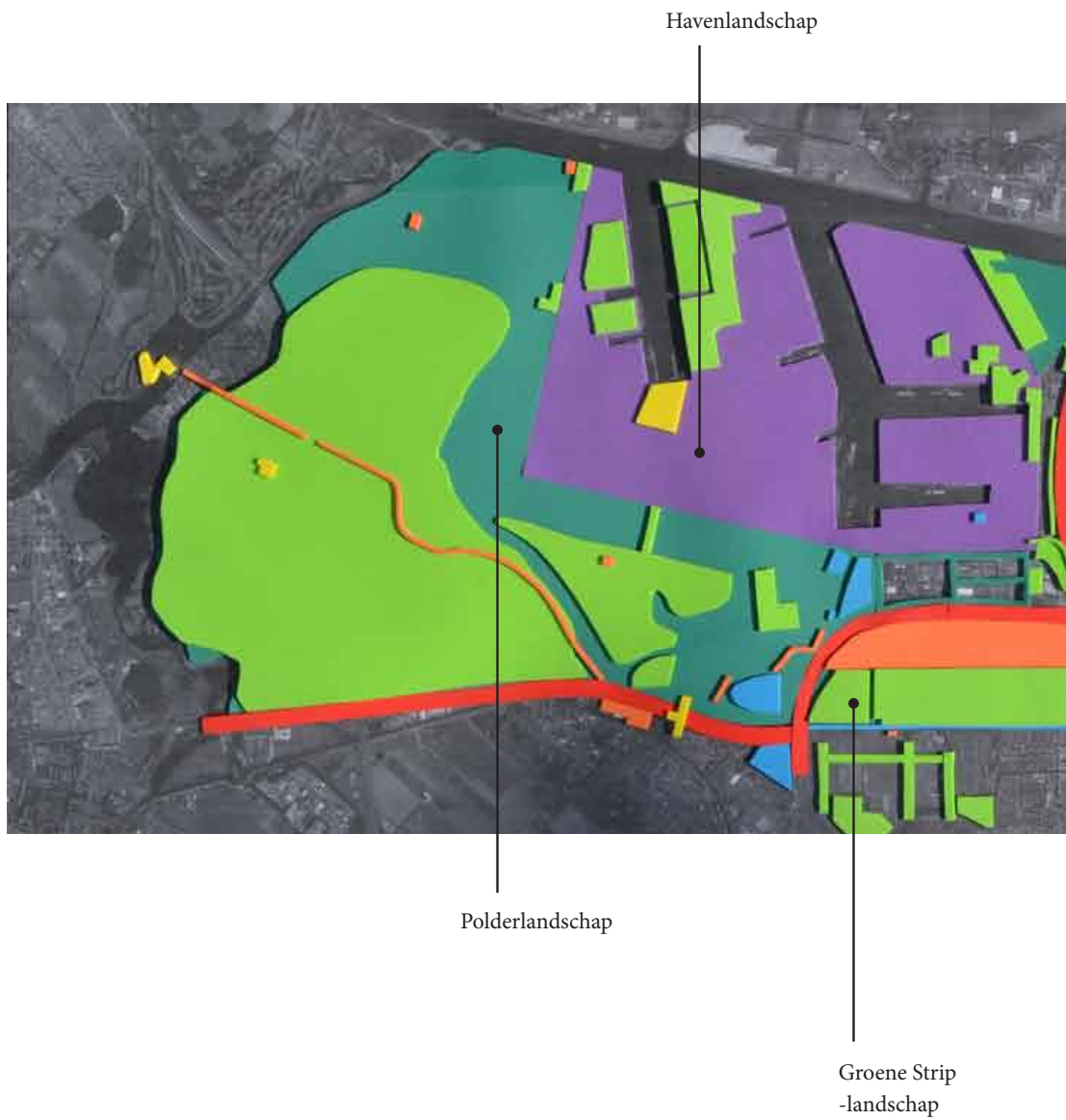
DEELLANDSCHAPPEN

Door de interactie tussen de drie landschapslagen ontstaan deellandschappen. De karakteristieken van deze deellandschappen wordt gedefinieerd vanuit de onderlinge interactie tussen Groene Stad, Water stad en Breuken en Grenzen. Daarnaast getuigen de 101 Landschapsfragmenten van een historische gelaagdheid. De deellandschappen die door de dialoog van de landschapslagen zijn ontstaan zijn:

Polderlandschap
Artificieel Polderkamerlandschap
Ruig Landschap
Groene Striplandschap
Stedelijk Groenlandschap

Havenlandschap
Nieuw havenlandschap
Waterfrontlandschap

Infrastructureel Landschap en Knopen
Amsterdam west Binnenwater
Mozaiek Landschap

Nieuw Havenlandschap

Artificieel
Polderkamerlandschap

Ruig Landschap

Waterfrontlandschap

Amsterdam west
Binnenwater

Mozaiek Landschap

Stedelijk Groenlandschap

Infrastructureel
Landschap en
Knopen

CONCLUSIE

Het doel van deze masterproef is te komen tot een meer genuanceerde landschapslectuur van Amsterdam west, die als drager en instrument kan dienen voor de stedelijke ontwikkeling van deze site.

INTRINSIEKE KWALITEITEN VAN HET VOORSTEL VOOR AMSTERDAM WEST

Door een meer genuanceerde lectuur kunnen we besluiten dat we voor dit complexe en gelaagde landschap, een betere drager en instrument voor stedelijke ontwikkeling hebben ontwikkeld. Elk deellandschap wordt hier namelijk gedefinieerd vanuit **de onderlinge interactie tussen Groene Stad, Water Stad en Breuken en Grenzen**.

Deze drie landschappen vormen de grote troef van dit gebied en de onderlinge verhouding binnen de verschillende deellandschappen maakt deze uniek. Tevens bevinden zich in deze deellandschappen nog bestaande landschapsfragmenten die getuigen van de historische gelaagdheid.

Vanuit de **drie grote principes** komen een aantal grote kwaliteiten van Amsterdam west vrij. Het eerste grote principe dat het mogelijk maakt om een kwalitatieve stedelijke ontwikkeling te doen in Amsterdam west is de **verbreding van de groene vinger**. De huidige kritische massa van deze groene vinger zou de woonwens van Amsterdam om te kunnen wonen in het groen niet kunnen dragen.

De Haven blijft vooral een zeer economisch verhaal. De zware industriële activiteiten en de ruimte die daarvoor nodig is blijft zijn plek behouden. Net door **de contourverschuiving van de haven** kunnen er woon- en werkmilieus ontstaan. Net door het verlaten van de haven zal deze op bepaalde plekken elementen afstoten. In dat geval blijft het karakter behouden en ontstaat er een **nieuw havenlandschap**.

De aanwezige weginfrastructuren, die eerst als grote breuk in het landschap werden ervaren, vormen nu een drager voor hun omgeving. Hierdoor wordt de **potentie van de infrastructuur** uitgespeeld en wordt de nabijheid van de stad Amsterdam, dat zich op wandelafstand bevindt, benadrukt.

Door dergelijke principes te hanteren en door de specificiteit van de plek krijgt elk deellandschap een bepaalde identiteit en zal deze een specifieke verstedelijkingsvorm kunnen dragen. De verschillende sferen zijn duidelijk afleesbaar in de maquette van het voorstel.

Vanuit deze 3 principes ontstaan er **twee belangrijke kwaliteiten** die de site interessant maken.

Eenzijds wordt er zeer sterk ingezet op **nabijheid en verwevenheid**, zowel op schaal van de stad Amsterdam als op schaal Amsterdam west.

De **verwevenheid tussen land, stad en haven** zijn niet enkel een nieuwe conditie maar ontwikkelen nieuwe deellandschappen. Door dit gegeven anders te benaderen ontstaat er in Amsterdam west een zeer mooi palet aan woonomgevingen. Dit is een direct antwoord op het woontekort van Amsterdam en de grote woonwens om in het groen te wonen nabij de stad. Door de verschillende sferen en bijgevolg woonvormen, kan er een ruim publiek worden aangetrokken.

Daarnaast zorgt **de nabijheid van het centrum** Amsterdam voor een groot voordeel. Dit aspect is iets wat in Almere, naast de verwevenheid van de woonomgeving, niet aanwezig is. Door de intensifiëring van de infrastructuur en dit te zien als een potentie is het centrum goed bereikbaar.

De tweede kwaliteit van het voorstel is dat de **cultuur-historische waarde** van overgebleven fragmenten een grote rol krijgt binnen de ontwikkeling. Deze context zal de nieuwe ontwikkelingen structureren en dragen. De identiteit van Amsterdam west wordt door het landschap behouden en ondersteunt het karakter van de deellandschappen.

De principes en de concretisering daarvan maken van Amsterdam west **een stedelijke lob met een conditie die uniek is voor de stad** alsook voor de Metropoolregio Amsterdam. Het landschap heeft bepaald wat de draagkracht voor de stedelijke ontwikkeling van de site is.

LANDSCAPE (URBANISM) ?

In Hoofdstuk II, waar het ontstaan en de betekenis van 'Landscape Urbanism' wordt gesitueerd, wordt een artikel aangehaald van Richard Weller, die duidelijk maakt wat volgens hem 'Landscape Urbanism' zou zijn en wat het totaal niet zou moeten behandelen.

De eerste vraag die ik me dus heb gesteld is hoe dit voorstel zich hierin positioneert. Volgens de stelling van Weller wordt al snel duidelijk dat ik verder ben gegaan dan 'Landscape Urbanism'. In mijn geval krijgt het landschap een grotere of beter gezegd andere rol.

Het specifieke **landschap van Amsterdam west** en zijn fragmenten wordt in dit geval als een morfologisch gegeven bekeken, vermits we hier spreken over een stedelijke ontwikkeling. Hierdoor krijgt 'Landschap' als een **fieldconditie** een bredere betekenis. Door het gelaagde landschap van Amsterdam west zo te benaderen ontstaan er verschillende principes die dit landschap benadrukken en als drager maken voor de betreffende stedelijke ontwikkeling.

Zoals eerder gezegd hebben de bestaande **infrastructuren** een grote rol gekregen voor de stedelijke ontwikkelingen. Niet alleen zorgen ze voor een goede verbinding met centrum Amsterdam voor verschillende verkeersmodi, maar worden ze ook een belangrijke drager voor de ontwikkelingen grenzend aan deze lijninfrastructuren. De Dijkfragmenten en de spoor- en autowegen kunnen verschillende woontypologieën en densiteiten dragen. Er ontstaat een breed palet aan woonvormen, die elk kwaliteiten hebben, gehecht aan de infrastructuur, vlakbij het centrum en de andere buurten in Amsterdam west.

Daarnaast werd er aan verstedelijking gedaan startend vanuit de verschillende **landschapsfragmenten** die Amsterdam west rijk is. Er vanuit gaande dat deze fragmenten de enigste waardevolle objecten zijn op de site, wordt het mogelijk om vanuit deze context de ontwikkelingen te leiden. Vanuit de specifieke eigenschappen van de fragmenten op zich, wordt er bekeken hoe deze invloed kunnen hebben op de ruimtelijke vormgeving. Zo zijn er introverte

fragmenten die geen impact hebben op hun omgeving en extroverte fragmenten die hun onmiddellijke omgeving structureren. Vanuit dit perspectief hebben de landschapsfragmenten naast een historische waarde een ruimtelijk structurerende rol binnen deze eerder gedefinieerde fieldconditie. Samen genereren ze karakter en identiteit voor Amsterdam west.

In die zin, dat landschap wordt bekeken als een morfologisch gegeven en dat infrastructuur en landschapsfragmenten een grote betekenis krijgen, sluit mijn ruimtelijk voorstel het meeste aan bij "**From Object to Field**" (1997) van Stan Allen. Daar waar bij het ontwerp '**Field Conditions**' en de '**Logistic of Context**' leiden tot een model waar gelaagdheid, net zoals in Amsterdam west, naar voor wordt geschoven.

Field Condition Amsterdam west

